

VAHINGOITTUNEEN OIKEUSTURVA TYÖTAPATURMA-ASIOIDEN KORVAUSKÄSITTELYSSÄ

Tampereen yliopisto
Kauppatieteiden laitos/
Kauppatieteiden maisterin tutkinnon
Pro Gradu-tutkielma
Vakuutustiede
31.10.2002

Nina Grönlund

Tampereen yliopisto

Kauppatieteiden laitos

GRÖNLUND NINA: VAHINGOITTUNEEN OIKEUSTURVA TYÖTAPATURMA-ASIOIDEN
KORVAUSKÄSITTELYSSÄ

Tutkielma, 82s.

Vakuutustiede

LOKAKUU 2002

Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut tutkia, miten vahingoittuneen oikeusturva toteutuu työtapaturma-asioiden käsittelyssä. Tutkielmassa on tarkasteltu tapaturmavakuutuslakia ja lain mukaisten asioiden käsittelyyn liittyviä seikkoja vakuutetun oikeusturvan toteutumisen kannalta. Tarkastelu on kohdistettu lain säännösten ohella vakuutusyhtiöiden ja muutoksenhakuelimien menettelytapoihin tapaturma-asioiden käsittelyssä. Oikeusvarmuuden toteutumisen osalta on keskitytty tapaturmavakuutuslaissa esiintyvän työstä johtuvat olosuhteet -käsitteen tulkintaan ratkaisukäytännössä.

Tutkimus on toteutettu siten, että lähtökohtana ovat tapaturmavakuutuslain säännökset, joiden valossa käsittelykulkua eri laitoksissa on seurattu. Tällöin on tutkittu säännösten toteutumisesta käytännössä ja arvioitu, miten niillä on onnistuttu antamaan vakuutetulle oikeusturvaa. Tämän jälkeen esimerkkinä tapaturmavakuutuslain säännösten selkeydestä ja oikeusvarmuuden toteutumisesta tutkielmassa on keskitytty selvittämään lain ja oikeustapausten avulla, miten tapaturmavakuutuslain 4 § 1 momentin säännöksiä käytännön ratkaisutoiminnassa tulkitaan.

Tapaturmavakuutuslain säännöksillä on pyritty vahingoittuneen oikeusaseman nopeaan selvittämiseen sekä oikeudenmukaisen korvauksen toteutumiseen. Käsittelyn joutuisuus on pyritty turvaamaan lain kehoituksilla toimia välittömästi tai viipymättä, mutta täsmällisiä määräaikoja ei käsittelyyn liittyville toimille ole joko säädetty lainkaan tai niiden toteutumisella ei kokonaiskäsittelyajan kannalta ole juuri merkitystä. Myöskään tehokkaita keinoja vakuutetulle valvoa korvausasiansa joutuisaa käsittelyä ei ainakaan lain säännöksin ole annettu. Kun huomioidaan myös tapaturmakorvauksen suhde toissijaisiin korvausjärjestelmiin, edellyttäisi vahingoittuneen etujen turvaaminen nykyistä kokonaisvaltaisempaa neuvontaa.

Tutkittaessa esimerkkinä ratkaisujen ennakoitavuudesta työstä johtuvien olosuhteiden käsitettä käy ilmi, ettei sille ole pystytty luomaan tyhjentävää määritelmää. Yhtenä syynä tähän voidaan pitää tapaturman sattumiseen johtavia moninaisia tapahtumakulkuja sekä lain laajaa soveltamisalaa. Tapaturmatilanteiden ennalta arvaamattomuus huomioiden voidaan lainkohdan laajoja tulkintamahdollisuuksia pitää tarpeellisina. Toisaalta tämä näyttäisi huonontavan mahdollisuutta ennakoita tulevia ratkaisuja.

AVAINSANAT: työtapaturma, tapaturmakorvaus, oikeusturva, muutoksenhaku, työstä johtuvat olosuhteet.

LÄHDELUETTELO:

Ahteensivu Aarno: Rahat ja henki: Kuoleman perusteella maksettavien korvausten vertaileva tutkimus tiettyjen sosiaalivakuutusten osalta. Tampere 2000

Antila-Rantanen Outi: Oikeustapauksia, Tapaturmalautakunnasta saatuja selostuksia. Tapaturmavakuutus 2000:2, s.34-35

Antila-Rantanen Outi: Oikeustapauksia, Tapaturmalautakunnasta saatuja selostuksia. Tapaturmavakuutus 1998:3, s.26-27

Antila-Rantanen Outi: Oikeustapauksia, Tapaturmalautakunnasta saatuja selostuksia. Tapaturmavakuutus 1996:4, s.34-35

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan vuodelta 1996. Helsinki 1997

Eduskunnan oikeusasiamiehen: vastaus kanteluun 68/4/99

Ervasti Kaijus: Riitaprosessi uudistuksen arviointi: Lakimiesten ja tuomioistuinten kansliahenkilökunnan käsityksiä ja kokemuksia uudesta riita-asioiden menettelystä. Helsinki 1998

Eskonpekka Tuija: Työn ja tapaturman välisestä syy-yhteydestä tapaturmavakuutuslain mukaan. Tampere 1990

Hallberg Pekka: Oikeus puntarissa. Porvoo 1997

HE 15/1990 Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi

Harju Marketta: Tapaturmavakuutuslain 4 §:n syy-yhteyksivaatimuksesta oikeustapausten valossa tarkasteltuna. Tampere 1979

Ingman N-E: Työsuhteen kestoajasta tapaturmavakuutuslakia sovellettaessa. Lakimies 1968:2-3

Ingman N-E: Hieman työsuhteen alkamishetkestä. TVAK 1958:1-2

Jauho Hanna-Leena: Tapaturmavakuutuslain ensimmäisen pykälän mukainen työsuhde oikeustapausten valossa: Tutkimus tapaturmavakuutuslain mukaisesta työsuhteesta. Tampere 1990

Kukkonen Sirpa, Valtanen Tiina: Työtapaturmakirja. Jyväskylä 1999

Laintarkastuskunta: lausunto 1/1990

Larkio Saara: Harvinainen tapaus, Aamulehti 11.4.1999

Larkio Saara: Kansalainen vastaan Pohjola, Aamulehti 11.4.1999

Lehtinen Jari: Vahingoittuneen oikeusturva tapaturmavakuutuksessa. Turku1979

Liikennevahinkolautakunta: Liikennevahinkolautakunnan normeja ja ohjeita. Helsinki 2000

Mikkola Kimmo: Lööpit eivät saa vaikuttaa tuomioistuimen ratkaisuun, Lakimiesuutiset 5/2001, s.8-9

Mänttari Erkki: Työtapaturma. Porvoo1972

Mäntyniemi Paavo, Tienpää Aulis, Hannonen Raimo: Tapaturmavakuutuksen korvausteho ja oikeusturva. Helsinki 1972

Mäenpää Olli: Julkisuusperiaate. Helsinki 2000

Nurmi Pekka, Wihuri Antti-Juhani: Oikeusturvaopas. Kuvaus oikeussuojajärjestelmästä ja esimerkkejä sen toiminnasta. Helsinki 1996

Oikeusministeriö: Tiedote 20.6.2001

Pekkanen Raimo: Työsuhteen alkamisesta ja päättymisestä. Vammala 1968

Pellinen Sulevi: Pirteä satavuotias, Tapaturmavakuutus 1995:2, s.8-9

Pellinen Sulevi: Sata vuotta tapaturmaa -laki voimaan vuonna 1898, Tapaturmavakuutus 1998:2, s.8-9

Pessala Raija: Eläkkeiden hylkäyspäätökset pitää perustella hyvin, Aamulehti 13.3.1997

Routamo Eero: Vastuu työtapaturmasta. Porvoo 1972

Routamo Eero – Ståhlberg Pauli: Suomen vahingonkorvausoikeus. Helsinki 1995

Saarikoski Michael: Syy-yhteys ja vahingonkorvauksen määrän arviointi henkilövahingoissa, erityisesti tuotevastuussa. Lakimies 2001:2, s.227-247

Sosiaali- ja terveysministeriö: päätös nro 6/001/97

Suikkanen Asko: Tapaturmien kompensoiminen. Esitutkimus tapaturmavakuutuksen käytännöstä ja tapaturmien aiheuttamista seurauksista. Rovaniemi 1986

Tapaturma-asiain korvauslautakunta: Ammattiautitapausten käsittely, kiertokirje 5/2001. Helsinki 2001

Tapaturmalautakunta: käsittelyaikatilasto 2000

Tapaturmavakuutuskomitea: Mietintö 1945

Vakuutusosikeus: käsittelyaikatilasto 2000

Valtiovarainministeriö, ohje 19/01/2001

Virtanen Pentti: Näin korvataan työmatkalla sattuneet tapaturmat. TVAK 1986:2, s.12-19

Virtanen Pentti: Muutoksenhakujärjestelmän kehittämisestä. Muistio 29.10.1976

Vuorio Jorma: Työsuhteen ehtojen määrittäminen. Turku 1955

Vuorio Jorma: Työntekijäin käsitteestä työoikeuden eri aloilla. Vammala 1952

www.vakes.fi 17.7.2002

www2.vakes.fi 17.7.2002

www.kela.fi 17.7.2002

LAKILUETTELO:

Ammattitautilaki 1988/1343

Hallintolainkäyttölaki 586/1996

Asetus eräistä työtapaturmina korvattavista vammoista 1948/852

Laki kuluttajavalituslautakunnasta 1978/42

Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslaki 23.12.1981/1026

Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä 1973/87

Oikeudenkäymiskaari 1734/4

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta 1984/945

Rikosvahinkolaki 1973/935

Sairausvakuutuslaki 1963/364

Suomen perustuslaki 1999/731

Asetus tapaturma-asiain korvauslautakunnan säännöistä 1996/1313

Laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta 1991/625

Asetus tapaturmavakuutuslaitosten liiton säännöistä 1996/1312

Tapaturmavakuutuslaki 1948/608

Asetus tapaturmavakuutuslain täytäntöönpanosta 1948/850

Työntekijäin eläkelaki 1961/395

Työntekijäin tapaturmavakuutuslaki 1935/152

Työväen tapaturmavakuutuslaki 1925/271

Laki urheilijoiden tapaturma- ja eläketurvasta 2000/575

Laki valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista 1972/666

Asetus valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista 1972/813

Laki vakuutusosoikeudesta 1958/14

Vakuutusyhtiölaki 1979/1062

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 1999/621

Asetus yleisestä oikeusavusta ja maksuttomasta oikeusavusta 1998/358

OIKEUSTAPAUSLUETTELO:

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätös 31764/96

TL 4415/99
TL 1820/99
TL 360/99
TL 17/99
TL 2420/98
TL 1905/98
TL 880/98
TL 2321/97
TL3898/1995
TL 1278/95
TL 913/95
TL 4993/94
TL 2371/93
TL 3562/92
TL 3291/92

VakO 11308/99
VakO 4328/99
VakO 2887/99
VakO 6236/98
VakO 4764/98
VakO 1656/98
VakO 903/98
VakO 523/98
VakO 316/97
VakO 4022/96
VakO 12680/95
VakO 11559/95
VakO 10884/95
VakO 9088/95
VakO 7098/95
VakO 3250/95
VakO 3004/95
VakO 1119/95
VakO 10742/93
VakO 1589/93
VakO 550/93

KKO:2000:93
KKO:2000:92
KKO:1997:115
KKO:1995:200
KKO:1995:138
KKO:1992:6

1	JOHDANTO	9
2	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	12
2.1	KIRJALLISUUSKATSAUS.....	12
2.2	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA RAJAUSTA	13
2.3	TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMA JA TUTKIMUSONGELMAT	15
3	LAKISÄÄTEISEN TAPATURMAVAKUUTUKSEN TARKOITUS	18
3.1	TAPATURMAVAKUUTUSLAIN KEHITYKSESTÄ NYKYISEEN MUOTOONSA	18
3.2	LAKISÄÄTEISEN TAPATURMAVAKUUTUKSEN TOIMEENPANO	20
4	OIKEUSTURVA	23
4.1	VAHINGOITTUNEEN OIKEUSTURVA TYÖTAPATURMA-ASIOISSA.....	23
4.2	TAPATURMA-ASIAN KÄSITTELY	25
4.2.1	<i>KORVAUSASIAN VIREILLETULO</i>	25
4.2.2	<i>RATKAISUA VARTEN TARVITTAVAN SELVITYKSEN HANKKIMINEN JA KÄSITTELY VAKUUTUSYHTIÖSSÄ</i>	27
4.3	TAPATURMAKORVAUS	31
4.3.1	<i>TAPATURMAVAKUUTUSLAIN MUKAINEN KORVAUS</i>	31
4.3.2	<i>KORVAUKSEN MAKSAMINEN</i>	36
4.3.3	<i>TAPATURMAKORVAUKSEN SUHTEESTA MUIHIN KORVAUSJÄRJESTELMIIN</i>	38
4.4	MUUTOKSENHAKU TAPATURMA-ASIASSA	42
4.4.1	<i>NORMAALIT MUUTOKSENHAKUKEINOT</i>	42
4.5	PÄÄTÖS	49
4.5.1	<i>PÄÄTÖKSEN SISÄLTÖ JA OIKEELLISUUS</i>	49
4.5.2	<i>NOPEUSVAATIMUKSEN MERKITYS</i>	52
5	OIKEUSVARMUUDEN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI TYÖSTÄ JOHTUVAT OLOSUHTEET - KÄSITTEEN TULKINNAN PERUSTEELLA	54
5.1	TULKINNAN MERKITYS VAHINGOITTUNEEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMISESSA	54
5.2	TAPATURMAVAKUUTUSLAIN MUKAINEN TYÖSUHDE.....	56
5.3	SYY-YHTEYS.....	58
5.3.1	<i>TYÖPAIKKATAPATURMAT</i>	59
5.3.2	<i>TYÖMATKATAPATURMAT</i>	62
5.3.3	<i>TYÖNANTAJAN ASIOILLA OLEMINEN</i>	70
5.3.4	<i>URHEILU- JA VIRKISTYSTAPAHTUMAT</i>	72
5.4	TAHALLISEEN TEKOON PERUSTUVAN VAMMAN KORVAAMINEN TAPATURMAVAKUUTUKSESTA	73
6	PÄÄTELMÄT	75
6.1	KORVAUSASIAN KÄSITTELYNOPEUS	75
6.2	OIKEUSVARMUUS JA RATKAISUJEN ENNAKOITAVUUS.....	78

JOHDANTO

Tapaturmavakuutus on työsuhteeseen liitetty työntekijän suojaksi tarkoitettu turvajärjestelmä, joka perustuu lailla säädettyyn työntekijän oikeuteen saada korvausta työtapaturmasta ja ammattitaudista sekä työnantajalle niinkään laissa säädettyyn velvollisuuteen ottaa tämän turvaamiseksi tapaturmavakuutus.¹ Tapaturmavakuutuksen perusteella kompensoidaan työntekijää kohdanneesta työtapaturmasta aiheutunutta ansionmenetystä, korvataan tapaturmasta aiheutuneita kuluja ja turvataan vakuutetun perheenjäsenten toimeentulo perheen huoltajan kuoleman varalta.

Työntekijän oikeudesta saada korvausta työtapaturman johdosta on säädetty tapaturmavakuutuslailla. Lain säädöksin on myös määrätty menettelytavoista, joita käyttäen tapaturmakorvausasia on käsiteltävä. Säännösten avulla on pyritty antamaan vahingoittuneelle mahdollisimman hyvät takeet hänelle lain mukaan kuuluvan korvauksen saamisesta ilman kohtuutonta vaivannäköä tai viivytystä. Vahingoittuneen oikeusturvan tapaturma-asiassa voidaan katsoa muodostuvan näistä tapaturmakorvausta koskevista säännöistä sekä niiden toteutumisesta käytännössä. Koska tapaturma-asian käsittely hoidetaan pääasiassa vakuutusyhtiön ja työnantajan välisin toimin, voidaan ensisijaisen vastuun sääntöjen noudattamisesta katsoa kuuluvan näille.

Työtapaturma voi tulla korvattavaksi useista eri järjestelmistä, kuten lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta, liikennevakuutuksesta, sairausvakuutuksesta tai vapaa-ajan tapaturmavakuutuksesta. Muuhun sosiaalivakuutukseen verrattuna korvaukset tapaturmavakuutuksen piirissä ovat perinteisesti olleet suurempia, joten järjestelmän valinnalla on vakuutetun kannalta huomattavaa merkitystä. Näyttövelvollisuus tapaturmavakuutuslain piiriin kuuluvan tapaturman sattumisesta jää viimekädessä vakuutetulle, mutta korvauksen kriteerit ovat tälle usein epäselviä, ja niistä otetaan selvää vasta vahingon satuttua. Mm.

¹ Lehtinen 1979, 1

tästä johtuen korvaushakemuksen ohjaaminen oikean korvausjärjestelmän piiriin jää usein vakuutuslaitosten hoidettavaksi.

Työtapaturmaa käsiteltäessä käsitteitä on joskus moitittu väljiksi, mikä saattaa johtaa erimielisyyksiin korvausvastuusta. Laissa esiintyvät määritelmät jättävät lain soveltajalle laajan tulkintavallan, jolloin käsitteet saavat suurelta osin sisältönsä vasta korvauskäytännön myötä. Tällä saattaa myös olla vaikutusta maallikon mahdollisuuksiin ennakoida tulevia ratkaisuja. Vahingonkärsijän näyttövelvollisuus huomioon ottaen käsitteiden selkeys ja yksiselitteisyys korvauskäytännössä on vakuutetun oikeusturvan kannalta olennaista. Usein laissa esiintyvät käsitteet saavat sisältönsä vasta oikeuskäytännön myötä. Mm. "työstä johtuvat olosuhteet" on tällainen käsite, joka jättää lain soveltajalle huomattavan paljon tulkintamahdollisuuksia. Oikeuskäytännön ennakoitavuus on vahingonkärsijän kannalta erityisen merkityksellinen, kun kyseessä on henkilön toimeentulo ja riidan osapuolten resurssit ovat hyvin erilaiset.

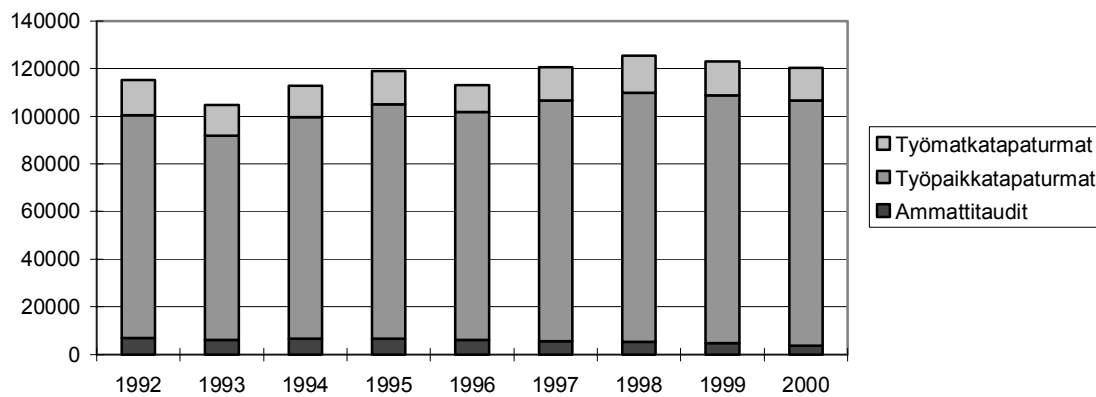
Tässä tutkielmassa selvitetään tapaturmavakuutuslain säännöksiin vahingoittuneelle annettavaa oikeusturvaa. Vahingoittuneen oikeusturvan toteutumista voidaan tarkastella esimerkiksi mittaamalla korvausasian käsittelyyn kuluvaa aikaa eli, miten pitkään vahingoittunut joutuu odottamaan oikeusasemansa selviämistä tai arvioimalla oikeusvarmuuden toteutumista korvauspäätöksissä, kuten on tehty esimerkiksi Tampereen yliopistossa tehdyssä tutkimuksessa Tapaturmavakuutuksen korvausteho ja oikeusturva vuodelta 1972.²

Tässä tutkielmassa tuodaan esille tekijöitä, joista oikeusturvajärjestelmä tapaturmavakuutuslain mukaisissa asioissa rakentuu ja pohditaan, millä tavoin oikeusturvan toteutumista käytännön ratkaisutoiminnassa voidaan arvioida. Tutkielmassa myös tarkastellaan tapaturmavakuutuslain säännösten soveltuvuutta käytännössä sekä laissa esiintyvien käsitteiden tulkintaa.

Vuosittain Suomessa sattuu yli 100.000 tapaturmaa tai ammattitautia, joista maksetaan korvauksia tapaturmavakuutuslain perusteella. Näistä lähes

² Mäntyniemi, Tienpää, Hannonen 1972

10.000:ssa tapauksessa aiheutuu vahingoittuneelle yli 30 päivää kestävä työkyvyttömyys.³ Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen korvauspiiriin kuuluvien joukko on laaja ja vuosittain huomattavan usea myös joutuu kosketuksiin korvauskäsittelyn kanssa. Lakisääteinen tapaturmavakuutus on osa kansalaisten sosiaaliturvaa, jonka toimivuuteen heidän tulisi voida luottaa. Vakuutettujen näkökulmasta mm. järjestelmän joustavuus ja käsittelyn sujuvuus ovat seikkoja, jotka joko lisäävät tai vähentävät luottamusta turvajärjestelmää kohtaan. Korvauskäytännön ja työtaturman sattuessa saatavan kompensaation ennakoitavuus on vahingonkäräjien kannalta erityisen merkityksellinen, kun kyseessä on henkilön ja mahdollisesti hänen toimeentulonsa varassa elävien toimeentulo.

Kuva 1:

Työtaturmat ja ammattitaudit vuosina 1992-2000

³ www.vakes.fi 17.7.2002

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

KIRJALLISUUSKATSAUS

Kirjallisuutta työtapaturmista on runsaasti ja aiheesta on myös tehty useita tutkielmia. Työtapaturmia yleisesti käsittelevästä kirjallisuudesta voisi mainita mm. Erkki Mänttärin “Työtapaturma” sekä Eero Routamon “Vastuu työtapaturmasta” - molemmat vuodelta 1972. Uudempaa aineistoa edustaa mm. Sirpa Kukkosen ja Tiina Valtasen “Työtapaturmakirja”, josta painoksia uusitaan lähes vuosittain. Tapaturmavakuutuslaki on maamme vanhin sosiaalivakuutusta sääntelevä laki. Vaikka lain perusteella jaettuja vastuualueita on muutettu huomattavan usein, lienee tapaturmavakuutuslainsäädännön ikä syynä siihen, että huomattava osa aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta on suhteellisen vanhaa. Lainmuutosten ja korvaukseen oikeuttavien tapaturmatilanteiden monimuotoistumisen ansioksi voitaneen laskea se, että mielenkiinto aiheen käsittelyyn on säilynyt ja uudempakin kirjallisuutta sekä tutkielmia on saatavilla runsaasti.

Työn ja tapaturman välisestä syy-yhteydestä on tehty tutkielmia: mm. Tuija Eskonpekan “Työn ja tapaturman välisestä syy-yhteydestä tapaturmavakuutuslain mukaan” 1990 ja Marketta Harjun “Tapaturmavakuutuslain 4 §:n syy-yhteysvaatimuksesta oikeustapausten valossa tarkasteltuna” 1979 käsittelevät tapaturmakorvauksen piiriin kuulumista työn ja tapaturman välisen syy-yhteyden kannalta. Työsuhteen olemassaolo on niinkään ongelma, jota on tutkittu runsaasti. Aiheesta on tehty mm. useita oikeustieteellisiä tutkielmia⁴

⁴ Esim. Jauho, 1990; Ks. luku 3.1

Vakuutetun oikeusturvaa ja muutoksenhakuasteita tapaturma-asioissa on käsitelty esimerkiksi Jari Lehtisen tutkielmassa "Vahingoittuneen oikeusturva tapaturmavakuutuksessa" vuodelta 1979. Työtapaturma-asoiden käsittelyssä sekä myös työoloissa ja vakuutettujen tavoissa toimia korvauspäätöstä haettaessa on kuitenkin tapahtunut useita muutoksia, joten sinällään tutkielman tuloksia ei täysin voida soveltaa nykytilanteeseen. Vakuutetun oikeusturvaa ja muutoksenhakumenettelyjä mm. työntekijän eläkelain sekä sairausvakuutuslain mukaisissa asioissa on tutkittu aivan viime vuosinakin, mutta työtapaturma-asoiden osalta vastaavia kysymyksiä ei ole siinä määrin pohdittu.

TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA RAJAUSTA

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, mitä vahingoittuneen oikeusturvan toteutumisella tapaturmavakuutuslain mukaisissa asioissa tarkoitetaan ja miten vahingoittuneen asemaa on eri säännöksiin pyritty turvaamaan. Tässä yhteydessä tarkastellaan tapaturmavakuutuslain oikeusturvasäännösten tehoa käytännön ratkaisutoiminnassa ja arvioidaan vahingoittuneen oikeusasemaa käsittelyn eri vaiheissa. Tämän jälkeen keskitytään oikeusturvan toteutumiseen oikeusvarmuuden ja tarkemmin ratkaisujen ennakoitavuuden näkökulmasta ottamalla esimerkiksi tapaturmavakuutuslaissa esiintyvän työstä johtuvat olosuhteet –käsitteen tulkinta.

Esityksessä kiinnitetään huomiota siihen, miten voimassaolevan lain säännöksillä on mahdollista vaikuttaa vahingoittuneen oikeusturvan toteutumiseen käytännössä tarkastelemalla tapaturmavakuutuslain säännöksiä sekä lain soveltamisalan kannalta että erityisesti säännöksiä, jotka koskevat oikeusturvan antamista vahingoittuneelle. Lisäksi pohditaan, liittyykö tapaturmakorvausasioiden käsittelyyn ja muutoksenhakuun näissä asioissa jotakin sellaista, joka heikentää vahingoittuneen oikeutta saada päätös mahdollisimman nopeasti tai oikeusvarmuuden toteutumista tapaturmavakuutuslain mukaisissa asioissa.

Tehtävän puitteissa katsotaan vahingoittuneelle oikeusturvaa antavia säännöksiä olevan niiden, joilla säännellään käsittelyn kulkua eri laitoksissa sekä säännösten, joilla korvauksen piiriin kuulumisen määritellään. Tutkielmassa käsitellään myös säännöksiä, joissa tapaturmavakuutuslain perusteella maksettavan korvauksen taso määritellään. Näin saadaan selvyys, miksi vahingoittuneen kannalta on olennaista saada korvaus juuri tapaturmavakuutuslain perusteella eikä jonkin toissijaisen järjestelmän mukaan. Tarkemmin tarkastellaan niitä tapaturmavakuutuslain säännöksiä, joilla korvattavuutta juridisen syy-yhteyden perusteella rajoitetaan. Tapaturmakorvauksen piiriin kuulumisen osalta kyse on siis lähinnä työsuhteen olemassaolon määrittelystä sekä työstä johtuvien olosuhteiden käsitteen määrittelystä. Muilta osin tarkastelu kohdistuu pääasiassa vakuutusyhtiössä tapahtuvaa menettelyä koskeviin säännöksiin sekä säännöksiin muutoksenhakekeinoista. Tutkielman osassa, jossa käsitellään oikeustapauksia, keskitytään juridisen syy-yhteyden ongelmaan. Tässä kohteeksi on otettu tapauksia, joissa on jouduttu erimielisyyksiin tapaturman sattumisen juridisesta syy-yhteydestä silloin, kun työsuhde on riidattomasti olemassa. Tarkastelun ulkopuolelle rajataan siis tapaukset, joissa korvaus on evätty puhtaasti lääketieteellisin perustein. Niinikään tutkielman ulkopuolelle on rajattu muut tapaturmat, joista korvaus määrätään tapaturmavakuutuslain mukaan, mutta joista on säädetty omissa laeissaan.⁵

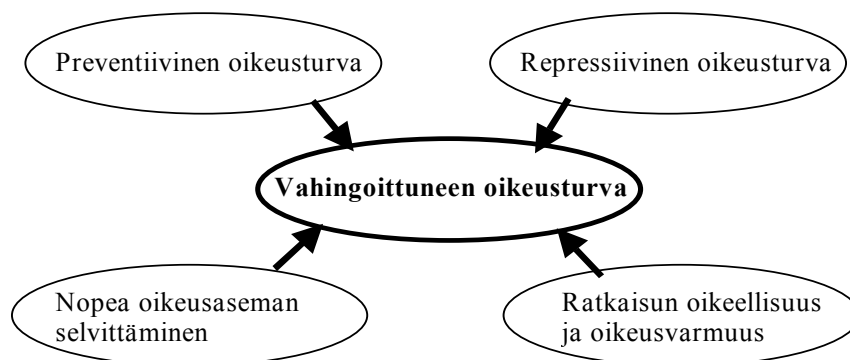
Oikeusturvan tarkastelu voidaan jakaa preventiiviseen, etukäteen vaikuttavaan oikeussuojaan eli olosuhteisiin, joissa tapaturma-asian ratkaiseminen tapahtuu ja joissa kussakin asiassa annettavan ratkaisun muotoutumiseen vaikuttavat mitä moninaisemmat tekijät sekä repressiiviseen oikeussuojaan. Repressiivinen oikeussuoja käsittää kaikki ne keinot ja menettelytavat, joiden avulla jo annettu päätös voidaan saada oikaistuksi. Tältä osin tarkastelun kohteeksi tulevat mm. järjestelyt, jotka tarjoavat asianosaiselle mahdollisuuden saattaa häntä koskeva päätös tai ratkaisu tarkistuksen alaiseksi.⁶ Tämän tutkielman toteuttamisessa on käytetty tätä jaottelua.

⁵ Esim. Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslaki 23.12.1981/1026, Laki urheilijoiden tapaturma- ja eläketurvasta 16.6.2000/575, Sotilastapaturmalaki 21.12.1990/1211 ja Laki eräisiin rangaistus-, huolto- ja hoitolaitoksiin otettujen henkilöiden tapaturmakorvauksesta 30.12.1946/894

⁶ Lehtinen, 1980; Ks. myös esim. Routamo 1969, 274-283

Vahingoittuneella on oikeus saada asiassaan objektiivisesti katsoen oikea ratkaisu kohtuullisen ajan kuluessa. Myös tätä jaottelua käsittelyn nopeuteen ja päätöksen oikeellisuuteen voidaan käyttää, kun tutkitaan vahingoittuneen oikeusturvan toteutumista käytännössä. Näin on tehty esim. Mäntyniemen, Tienpään ja Hannosen tutkimuksessa ja samaa asettelua käytetään myös tässä tutkielmassa.⁷

Kokonaisuutena vahingoittuneen oikeusturvan voidaan siis katsoa muodostuvan neljästä elementistä: 1) preventiivisen oikeusturvan toteutuminen, 2) repressiivisen oikeusturvan toteutuminen, 3) oikeusaseman nopea selviäminen sekä 4) ratkaisun oikeellisuus ja oikeusvarmuuden toteutuminen. Selvittämällä näiden elementtien toteutumista käytännön ratkaisutoiminnassa, voidaan saada käsitys vahingoittuneen oikeusturvan toteutumisesta työtaturma-asioiden käsittelyssä.

Kuva 2: Viitekehys

TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMA JA TUTKIMUSONGELMAT

⁷ Mäntyniemi – Tienpää – Hannonen 1972

Koska tarkoituksena on selvittää vahingonkärsijän asemaa tapaturmatilanteissa ja korvauspäätöksen hakemisen eri vaiheissa, on vakuutetun näkökulma luontevin. Tutkimusongelmat ovat:

- 1) Miten tapaturmavakuutuslain säännöksillä on pyritty antamaan vahingoittuneelle oikeusturvaa?
- 2) Miten tapaturmavakuutuslain säännöksillä määritelty oikeusturva toteutuu tapaturmakorvauksen hakuprosessissa?
- 3) Miten ratkaisujen ennakoitavuuden vaatimus toteutuu tapaturmasioissa?

Kyseessä on perinteinen poikkileikkaustutkimus, jossa kohteena on nykyhetken tilanne tapaturmakorvausasioiden käsittelyssä. Käsittelyssä vuosien kuluessa tapahtuneiden muutosten yksityiskohtainen tutkiminen jätetään aiemmin tehtyjen tutkimusten varaan.⁸

Lain sanamuotoa ja lainsäätäjän tarkoitusta sekä käsitteenmäärittelyä tehdään itse säännösten tulkinnan lisäksi lain esitöiden ja oikeuskirjallisuuden avulla. Korvauskäytäntöä tapaturmavakuutuskorvauksen piiriin kuulumisen osalta selvitetään korkeimman oikeuden, vakuutus oikeuden sekä tapaturmalautakunnan ratkaisujen avulla. Tältä osin tutkimukseen otetaan mukaan siis vain muutoksenhakuasteisiin edenneitä tapauksia. Tapaturmavakuutuslain 4 §:n soveltamisesta muutoksenhakuelimissä annettuja ratkaisuja ja niiden perusteluja tarkastellaan sekä lainsäätäjän tarkoituksen valossa että liittyen vakuutetun asemaan tapaturman jälkeisessä tilanteessa.

Oikeustapausten osalta esitykseen on valittu vakuutus oikeuden ja korkeimman oikeuden vuosina 1992-2000 antamia päätöksiä. Lisäksi mukaan on otettu Tapaturmavakuutus-lehdessä esiteltyjä tapaturmalautakunnan käsittelemiä tapauksia. Esityksen pääpaino on tarkastella yhteisiä piirteitä tapauksissa joissa korvaus on em. lainkohdan perusteella evätty tai myönnetty, vaikka tapauksia ei

⁸ Esim. Lehtinen, 1979

niiden lukumäärästä johtuen yksityiskohtaisemmin analysoida. Aineiston ulkopuolelle on myös rajattu tapaukset, joissa kyse on puhtaasti lääkeopillisista seikoista. Rajaus on tehty, jotta voidaan tiivistetysti saada käsitys niistä moninaisista ongelmista, joihin yhdenkin käsitteen määrittely käytännön ratkaisutilanteissa voi johtaa. Yksittäisiä tapauksia ei raportoinnin yhteydessä ole tarkoitus tarkemmin analysoida, vaan esittää niitä lähinnä esimerkinomaisesti tilanteista, joissa korvausvastuusta on tullut erimielisyyttä sekä pohjana vahingoittuneen aseman tarkastelulle vastaavanlaisissa tilanteissa.

Vakuutetun oikeusturvan toteutumista tutkitaan perehtymällä lainsäädännön ohella tapaturma-asioiden käsittelyyn käytännössä ja erityisesti myös muutoksenhakumenettelyyn. Käsittelyn kulun seuraamiseksi on havainnoitu korvausasian käsittelyyn osallistuvien henkilöiden työskentelyä sekä tutkittu tapaturma-asioiden käsittelyyn liittyvää asiakirja-aineistoa. Koska työtapaturman johdosta maksettavien korvausten taso on yleisesti muihin sosiaalivakuutusjärjestelmiin verrattuna korkeampi, käydään lyhyesti läpi työtapaturman perusteella maksettavia korvauksia sekä niiden suhdetta muuhun sosiaalivakuutukseen. Näin saadaan käsitys, miksi järjestelmän valinnalla on vahingoittuneen taloudellisen aseman kannalta suurikin merkitys.

Tarkoituksena on siis selvittää, miten vakuutetun oikeusturva käytännön tasolla toteutuu työtapaturmakorvauksen hakuprosessissa. Tutkimus suoritetaan poikkileikkaustutkimuksena keskittyen tämän hetken tilanteeseen. Oikeustapausaineisto on kerätty vuosilta 1992-2000 ja se edustaa lain soveltamisen kannalta nykyhetken käytäntöjä.

LAKISÄÄTEISEN TAPATURMAVAKUUTUKSEN TARKOITUS

TAPATURMAVAKUUTUSLAIN KEHITYKSESTÄ NYKYISEEN MUOTOONSA

Tapaturmavakuutus on maamme vanhinta sosiaalivakuutusta. Vuonna 1895 annettu "laki koskeva työnantajan vastuunalaisuutta työntekijää kohtaavasta ruumiinvammasta" tuli voimaan vuoden 1898 alussa. 1894 senaatin valtiopäiville antamaa esitystä asetukseksi työväen pakollisesta tapaturmavakuutuksesta oli edeltänyt jo 12 vuoden valmistelutyö valtiopäivillä ja komiteoissa.⁹ Laki piti nimensä mukaisesti sisällään periaatteen, jonka mukaan työnantajaa pidettiin vastuuvollisena työntekijöilleen sattuvista tapaturmista. Korvauspiirin ulkopuolelle jäivät mm. "sellaisesta ylivoimaisesta tapauksesta tai muusta sattumasta, mikä ei ole yhteydessä tehtävän työn laadun tai niiden olosuhteiden kanssa, joissa työ on toimitettu" tulleet tapaturmat. Laissa oli myös säännös, jonka mukaan työnantaja voitiin vapauttaa vakuutusvelvollisuudesta ohimenevän työkyvyttömyyden tapauksissa.¹⁰

Tapaturmavakuutuslaki on käynyt läpi perusteelliset uudistukset vuosina 1917, 1925, 1935 ja 1948, jolloin voimaan tuli nykyinen, voimassaoleva tapaturmavakuutuslakimme.¹¹ Lain voimaantulon jälkeenkin siihen on tehty runsaasti osauudistuksia. Säännöstöjä on uudistettu ja vastuuta niiden perusteella jaettu uudelleen huomattavan usein. Yleinen suunta on ollut lakisääteisen vakuutuksen korvauspiirin laajeneminen. Työnantajan tuottamusvastuusta ja vaarallisiksi katsottavista aloista tai pysyvään invaliditeettiin tai kuolemaan johtaneista tapaturmista vakuutuksen piiriä on laajennettu jatkuvasti. Nykyisin työntekijöiden ja virkamiesten lisäksi oikeus lakisääteisen tapaturmavakuutuksen korvauksiin on myös maatalousyrittäjillä sekä eräillä erityisryhmillä.¹² Myös

⁹ Pellinen 1995, 8

¹⁰ Pellinen 1998, 9

¹¹ A työväen tapaturmavakuutuksesta 1917/64; Työväen tapaturmavakuutuslaki 1925/271; A työväen tapaturmavakuutuslain toimeenpanemisesta 1925/328; Työntekijäin tapaturmavakuutuslaki 1935/152; A työntekijäin tapaturmavakuutuslain toimeenpanosta 1935/310; Tapaturmavakuutuslaki 1948/608; A tapaturmavakuutuslain täytäntöönpanosta 1948/850

¹² TVL 1948/608; maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslaki 1981/1026; urheilijoiden tapaturma- ja eläketurvasta annettu laki 2000/575

tapaturman käsitettä on huomattavasti laajennettu mm. niin, että korvauksen piiriin ovat tulleet lähes kaikkien työhön liittyvissä olosuhteissa sattuneiden tapaturmien ja työstä aiheutuneiden sairauksien ohella esim. pahoinpitelyn tai muun tahallisen teon seurauksena syntyneet vammat. Tällöinkin edellytetään kuitenkin teon liittymistä vahingoittuneen työhön. Lain kehitys on myös seurannut vakuutuslaitosten korvauskäytäntöjä. Vakuutuslaitosten väljemmät kriteerit ovat edeltäneet ankarampaa lainsäädäntöä. Myös korvausten rangaistusluonteisesta alentamisesta on pitkälti luovuttu, vaikka nykyisinkin korvausta voidaan vähentää, jos tapaturma on sattunut rikollisessa teossa tai siihen on vaikuttanut esimerkiksi päihtymys. Täysin yksityiselämän piiriin kuuluvat tapahtumat jäävät kuitenkin edelleen korvauspiirin ulkopuolelle

Voimassa olevien lain säännösten mukaan työtapaturmalla tarkoitetaan tapaturmaa, joka on kohdannut työntekijää: työssä; työstä johtuvissa olosuhteissa: a) työpaikalla tai työpaikkaan kuuluvalla alueella; b) matkalla asunnosta työpaikalle tai päinvastoin; c) hänen ollessaan työnantajan asioilla; hänen yrittäessään varjella tai pelastaa työnantajansa omaisuutta tai työtoimintansa yhteydessä, ihmishenkeä. Tapaturmaksi katsotaan tapahtuma, joka tapahtuu tahattomasti, äkillisesti ja odottamatta ulkoapäin aiheuttaen vamman. Työtapaturmavakuutuksen perusteella korvausta maksetaan myös eräistä erikseen asetuksella määrätyistä vammoista sekä ammattitaudeista.¹³

Tapaturmavakuutuksen tarkoituksena on korvata työntekijälle työtapaturman aiheuttamat sairaanhoitokulut ja ansionmenetykset. Milloin tapaturman seurauksena on työntekijän kuolema, se turvaa hänen ansionsa varassa eläneiden toimeentulon. Tavoitteena tulee olla myös tapaturmien lukumäärän ja vaikeusasteen alentaminen. Tapaturmavakuutusjärjestelmän päätarkoituksena on kuitenkin mahdollisuuksien mukaan saattaa vahingoittunut takaisin työelämään. Ellei se ole mahdollista, kompensoidaan työkyvyn menetys tai jälkeenjääneiden toimeentulo.

¹³ TVL 1948/608, 4 §; Ammattitautilaki 1988/1343

LAKISÄÄTEISEN TAPATURMAVAKUUTUKSEN TOIMEENPANO

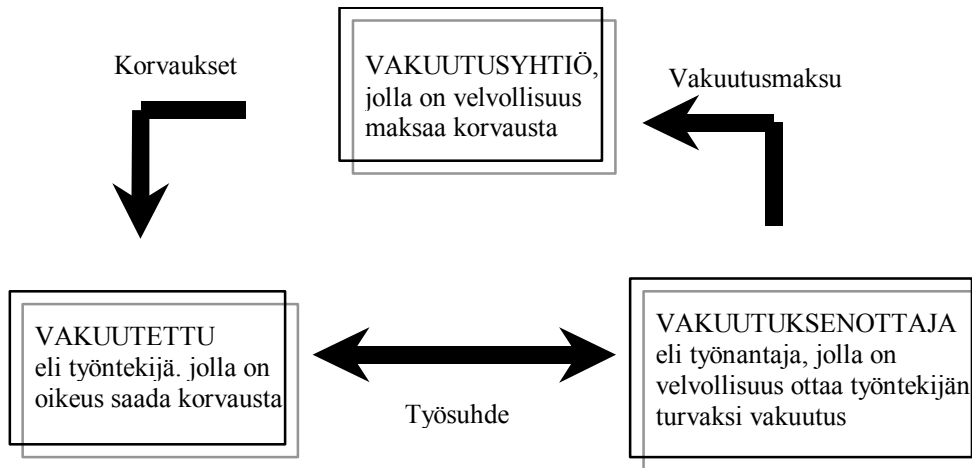
Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen toimeenpanosta huolehtivat yksityiset vakuutusyhtiöt ja tapaturmavakuutuslaitosten liitto. Järjestelmän toteuttamisen rahoittavat työnantajat ottamalla työntekijöilleen lainmukaisen tapaturmavakuutuksen. Vakuutuksen ottaminen on työnantajalle pakollista ja vastaavasti vakuutusyhtiö ei voi kieltäytyä myöntämästä vakuutusta. Tapaturmavakuutuslain 8 §:n mukaan työnantajan tulee ottaa työtapaturmakorvauksen suorittamista varten vakuutus vakuutuslaitoksesta, jolla on oikeus tämän lain mukaisten vakuutusten antamiseen.¹⁴ Oikeudella tarkoitetaan valtioneuvoston myöntämää toimilupaa.¹⁵ Vakuutusyhtiön, jolle toimilupa voidaan myöntää, tulee pystyä taloudellisesti ja teknisesti sekä kohtuullisin kustannuksin hoitamaan tätä vakuutusliikettä - lakisääteisen vakuutuksen ollessa kyseessä eivät hoitokustannukset saa nousta korkeiksi.¹⁶ Lakisääteistä tapaturmavakuutusta hoitaviin vakuutusyhtiöihin sovelletaan myös vakuutusyhtiölakia. Vakuutusyhtiölaki ei kuitenkaan sisällä varsinaisia työtapaturmavakuutuksen toimeenpanoa koskevia säännöksiä.¹⁷ Seuraavassa kuviossa on esitetty tapaturmavakuutusjärjestelmän eri osapuolten suhdetta toisiinsa järjestelmän täytäntöönpanon kannalta.

¹⁴ TVL 1948/608 8 §; Lakisääteistä vakuutustoimintaa harjoittava vakuutusyhtiö ei myöskään voi kieltäytyä tällaisen vakuutuksen antamisesta, jos vakuutuksen myöntämisen ehdot muuten täyttyvät. Valtiolla ei sen sijaan ole velvollisuutta vakuuttaa työntekijöitään työtapaturmien varalta. Niissä tapauksissa, joissa valtio on korvausvelvollinen työtapaturman tai ammattitaudin johdosta, korvauksen suorittaa valtiokonttori.

¹⁵ TVL 1948/608, 29 §

¹⁶ Lehtinen 1980, 41

¹⁷ Vakuutusyhtiölaki 1979/1062

Kaikkien tapaturmavakuutuslain mukaista vakuutusta harjoittavien vakuutusyhtiöiden on kuuluttava tapaturmavakuutuslaitosten

Kuva 2: Tapaturmavakuutusjärjestelmä

en liittoon.¹⁸ Tapaturmavakuutuslaitosten liitto on tapaturmavakuutusjärjestelmän yhteisiä tehtäviä hoitava elin, jonka asemasta säädetään tapaturmavakuutuslaissa. Tapaturmavakuutuslaitosten liitto vastaa työntekijälle sattuneen tapaturman korvaamisesta tilanteissa, joissa työnantaja ei ole vakuuttamisvelvollinen tai on laiminlyönyt vakuuttamisvelvollisuutensa. Myös joissain tapauksissa tapaturma-asian käsittelyn tai korvauksen maksun viivästyessä, voi asian käsittely siirtyä viivästyneeltä osin tapaturmavakuutuslaitosten liitolle. Tapaturmavakuutuslaitosten liiton tehtäviin kuuluu myös hakemuksesta ratkaista asioita, joissa on epäselvyys siitä, onko työhön sovellettava tapaturmavakuutuslakia. (Korvausasian yhteydessä tapaturmavakuutuslaitosten liitto ei ota tähän kantaa.) Jos työntekijä ei saa vakuutusyhtiöstä TVL 41d §:n edellyttämää neuvontaa ja palvelua, antaa sitä tapaturmavakuutuslaitosten liitto.

Tapaturmavakuutuslain toimeenpanoon osallistuu lisäksi tapaturma-asian korvauslautakunta (TAKO). Lautakunta toimii Tapaturmavakuutuslaitosten liitossa tehtävänä korvaustoimen yhtenäisyyden edistäminen.¹⁹ Vakuutuslaitosten on eräissä tilanteissa pyydettävä päätösehdotuksestaan lausunto TAKO:lta. Tällaisia tilanteita ovat mm. ennakkotapauksen luonteiset tapaukset sekä tapaukset, joissa tapaturmaeläkkeen perusteena olevan vuosityöansion arvioinnissa joudutaan

¹⁸ Tapaturmavakuutuslaitosten liittoon kuuluvat myös valtiokonttori sekä maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslaitos

¹⁹ TVL 1948/608, 30 §

käyttämään tavallista laajempaa harkintaa. TAKO:n lausunto ei ole vakuutuslaitosta sitova, mutta siitä on tehtävä merkintä korvauspäätökseen. TAKO voi tarvittaessa myös antaa vakuutuslaitoksille korvauskäytäntöä koskevia yleisohjeita. Lainsäädännön kehittämistä lakisääteisen tapaturmavakuutuksen osalta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Vakuutuksen toimeenpanon valvonta kuuluu pääasiassa Vakuutusvalvontavirastolle.²⁰

²⁰ Asetus 1996/1313, 1 §; STM:n päätös nro 6/001/97

OIKEUSTURVA

VAHINGOITTUNEEN OIKEUSTURVA TYÖTAPATURMA-ASIOISSA

Oikeusturvalla tarkoitetaan lain säännösten toteutumista ja oikeusturvan kautta ensisijaisesti pyritään varmistamaan, että yksilö saa hänelle kuuluvat etuudet. Oikeusturvajärjestelmäksi voidaan nimittää sekä sääntöjä että valvontaa niiden noudattamiseksi eli niiden osatekijöiden kokonaisuutta, jotka muodostavat puitteet, joissa oikeusturvan toteutumista voidaan tarkastella.²¹ Tältä pohjalta oikeusturva käsitteenä voidaan jakaa preventiiviseen ja repressiiviseen oikeusturvaan. Preventiivinen oikeusturva käsittää sen kentän, jossa tapaturma-asian ratkaiseminen tapahtuu. Tähän voidaan katsoa kuuluvan niin ratkaisun muotoutumiseen vaikuttavat seikat kuin valvonnan ja ohjeistuksen, joka ratkaisutoimintaan kohdistuu. Preventiivisen oikeusturvan alaan tapaturma-asioissa kuuluvat siis lain säännökset sekä muut asian käsittelyä koskevat ohjeet, joita noudattaen tapaturma-asia tulisi käsitellä päätöksen antamiseen asti. Repressiivisellä oikeusturvalla tarkoitetaan taas korjaavaa oikeusturvaa, eli niitä järjestelyitä, joita käyttämällä asianosainen voi saattaa häntä koskevan ratkaisun tai päätöksen tarkistuksen alaiseksi.²² Vakuutettu voi saattaa saamansa päätöksen tapaturmavakuutusjärjestelmän muutoksenhakuelimien arvioitavaksi. Muutoksenhaku- eli korvauskäytännön lain- ja yhdenmukaisuutta valvovina eliminä tapaturmavakuutusjärjestelmässä toimivat tapaturmalautakunta, vakuutus oikeus ja korkein oikeus.

Laajasti katsoen oikeusturvaan kuuluu lain säännösten seuraaminen sekä ratkaisun muotoilemisessa että asioiden käsittelytavoissa mutta myös lain tarkoituksen seuraaminen kaikessa tässä toiminnassa. Anglosaksisessa oikeusjärjestelmässä tuomioistuimet luovat myös sitovia sääntöjä vastaisen toiminnan varalle prejudikaattien muodossa. Vaikka suomalaisessa oikeusjärjestelmässä lainsäädäntö- ja tuomiovalta onkin erotettu toisistaan eikä ennakkopäätöksille ole säädetty nimenomaista sitovuutta, seurataan tuomioistuinten ratkaisuja ja niiden perusteluita ahkerasti. Näin ainakin ylimmän

²¹ Lehtinen 1980, 2

²² Lehtinen 1980, 4

tuomioistuimen ratkaisulla on Suomessakin lain käyttöä ohjaava vaikutus ja merkitystä samankaltaisissa asioissa ennustettavuuden ja oikeusvarmuuden lisäämisessä. Sillä onko vakuutetun oikeuksista tapaturma-asiassa säädetty lailla, asetuksella tai muulla ratkaisuja tekeviä laitoksia sitovalla säännöllä, ei käytännössä ole juurikaan merkitystä. Suuremman painoarvon saakin valvonta näiden sääntöjen noudattamiseksi sekä seuraukset sääntöjen noudattamatta jättämisestä. Tapaturmavakuutusjärjestelmän toimeenpanon valvonta kuuluu virallisesti vakuutusvalvontavirastolle, mutta myös julkinen mielipide sekä vakuutettu itse voivat vaikuttaa painostavasti sääntöjen noudattamisen suuntaan.

Tapaturmavakuutuksessa tulee vakuutetun oikeusturvan toteuttamiseksi pyrkiä oikeusvarmuuteen sekä vahingoittuneen oikeusaseman nopeaan selvittämiseen. Oikeusvarmuuden toteuttaminen tapahtuu luomalla mahdollisimman hyvät takeet oikeiden eli lainmukaisten ratkaisujen saavuttamiseen. Tässä apuna on riittävän yksiselitteisten oikeusohjeiden luominen lopullisten ratkaisujen ennakoimiseksi. Vahingoittuneen oikeusaseman nopea selvittäminen kuuluu oikeusturvaan sikäli, ettei korvauksensaajan tule joutua odottaa ratkaisua kohtuuttoman pitkään. Oikeusvarmuuden ja nopeusvaatimuksen voidaan katsoa kilpailevan keskenään, mutta niiden välisen tasapainon löytäminen on tapaturmavakuutuslainsäädännössäkin eräs tärkeä tehtävä.²³

Vahingoittuneen oikeusturvan kannalta keskeisimpiä tapaturma-asian käsittelyä koskevia säännöksiä lienevät tapaturmavakuutuslain 4 luvun säännökset, joissa käsitellään mm. korvausasian vireille tuloa, vakuutusyhtiön velvollisuutta korvausasian ratkaisuun tarvittavien selvitysten hankkimiseen, vakuutusyhtiön velvollisuutta päätöksen antamiseen ja korvauksen maksamiseen lyhyehkössä määräajassa sekä velvollisuutta neuvonnan ja palvelun antamiseen. Niinikään muutoksenhakua tapaturma-asiassa käsittelevät säännökset ovat tässä luvussa. Vakuutusyhtiöissä tapahtuvaa tapaturma-asian käsittelyä ja tapaturmakorvausta koskevia säännöksiä sekä niiden tehoa käytännön toiminnassa käsitellään tutkielman luvuissa 4.2 ja 4.3. Muutoksenhakuun lakisääteisen

²³ Lehtinen, 1980, 3

tapaturmavakuutuksen alaan kuuluvissa asioissa perehdytään tarkemmin luvussa 4.4.

TAPATURMA-ASIAN KÄSITTELY

KORVAUSASIAN VIREILLETULO

Tapaturmavakuutuslain mukaisen korvauksen hakemisesta on pyritty tekemään vahingoittuneelle mahdollisimman yksinkertaista ja vaivatonta.²⁴ Korvausasia pitää saada vireille ilman vahingoittuneen omia toimenpiteitä ja normaalisti korvausasian käynnistämistä huolehtiikin työnantaja. Kun työntekijää on kohdannut tapaturma, on siitä heti annettava tieto työnantajalle, jonka tulee vaadittaessa antaa todistus tiedoksiannosta. Työnantaja on velvollinen tekemään ilmoituksen tapaturmasta, jonka johdosta voidaan otaksua vakuutusyhtiön joutuvan maksamaan korvausta. Ilmoitus tulee tehdä sosiaaliministeriön vahvistamaa kaavaa käyttäen – käytännössä tapaturmailmoituslomakkeella.²⁵

Työnantajan on huolehdittava tapaturmailmoituksen lähettämisestä viipymättä. Jotta ei aiheutuisi aiheetonta viivytystä asian ratkaisemiselle, on tapaturmailmoitus syytä tehdä mahdollisimman huolellisesti ja täsmällisesti. Näin vakuutusyhtiön ei tarvitse myöhemmin pyytää täydentäviä tietoja.²⁶ Täsmällistä määräaikaa ei tietojen toimittamiselle ole laissa säädetty, eikä työnantajaa voida rankaista ilmoituksen viivästymisestä. Työnantajaa voidaan kyllä rankaista sakoilla, jos hän laiminlyö tietojen antamisen kokonaan.²⁷

Tapaturmailmoitus onkin yleinen syy tapaturmakäsittelyn viivästymiseen. Sen selvittäminen, johtuuko ilmoituksen viipyminen työnantajan välinpitämättömyydestä vai esim. ilmoituslomakkeen monimutkaisuudesta,

²⁴ Tapaturmavakuutuskomitea 1945, 62

²⁵ Ks. liite 1

²⁶ TVL 20.8.1948/608, 56 §; Lehtinen 1980, 46

²⁷ TVL 20.8.1948/608, 55 §

jätetään tämän esityksen ulkopuolelle.²⁸ Tässä on kuitenkin huomioitava, että tapauksissa, joissa työntekijän palkanmaksu jatkuu keskeytyksettä, ei tapaturma-asian vireille tulon viivästymisestä ole vahingoittuneelle suurta haittaa. Tilanteissa, joissa tapaturma tulee vakuutusyhtiön tietoon muutoin kuin tapaturmailmoituslomakkeella, on vakuutusyhtiön velvollisuutena ryhtyä tarvittaviin toimiin korvausasian vireille saamiseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa vakuutusyhtiön velvollisuutta tiedustella työnantajalta tarvittavia selvityksiä tapaturmailmoitus mukaan lukien. Jos tapaturman seurauksena on ollut kuolema tai vaikeanlaatuinen vamma, on työnantajan heti tehtävä tapaturmasta ilmoitus poliisille. Poliisin tulee viipymättä toimittaa tapahtumapaikalla tutkinta ja lähettää tutkintapöytäkirja vakuutusyhtiölle. Ellei työnantaja ole tehnyt tapaturmailmoitusta, on poliisin hankittava sitä vastaavat tiedot.²⁹

Vahingoittunut voi myös itse hakea korvausta työtapaturmasta. Jos vakuutuslaitoksen tietoon on muulla tavalla kuin tapaturmailoituksella saatettu tapaturma, jonka johdosta voidaan otaksua vakuutuslaitoksen joutuvan suorittamaan korvausta, on vakuutusyhtiön ryhdyttävä tarpeellisiin toimiin korvausasian vireille tuloa varten.³⁰ Tapaturmavakuutuslain mukaista korvausta on kuitenkin haettava vakuutuslaitokselta tai tapaturmasta tehtävä ilmoitus vakuutusyhtiölle vuoden kuluessa tapaturman sattumispäivästä. Jos korvausasian vireille tulo viivästyy kohtuuttomasti työntekijästä johtuvasta syystä, voidaan korvaus viivästymisajalta evätä.³¹ Vaikka työnantajalle ei ole säädetty sanktiota tapaturma-asian vireille tulon viivästymisestä, on vahingoittuneella uhka menettää korvaus, jos asian vireille tulo viivästyy. Näin vastuuta korvausasian vireille saamisesta on siirretty myös vahingoittuneelle itselleen. Joka tapauksessa tarkasteltaessa tapaturma-asian vireille tuloa vakuutusyhtiössä, olisi esim. asiakirjojen toimittamiselle säädetyillä määräajoilla sekä sanktiomahdollisuudella epäilemättä vahingoittuneen oikeusturvaa lisäävä vaikutus.

²⁸ Ks. myös Mäntyniemi -Tienpää -Hannonen 1972, 97

²⁹ TVL 39 § ja A tapaturmavakuutuslain täytäntöönpanosta 5 §

³⁰ TVL 41 §

³¹ TVL 41 §

RATKAISUA VARTEN TARVITTAVAN SELVITYKSEN HANKKIMINEN JA KÄSITTELY VAKUUTUSYHTIÖSSÄ

Korvausoikeuden ratkaisemiseksi tarvitaan tietoja muun muassa tapaturman sattumistavasta, siihen johtaneista olosuhteista, tapaturman aiheuttamista vammoista sekä muista korvausvelvollisuuteen vaikuttavista seikoista. Korvausasian vireille tultua on vakuutusyhtiön huolehdittava ratkaisua varten tarvittavien selvitysten hankkimisesta mahdollisimman nopeasti.³² Tämä voitaneen tulkita siten, että vakuutusyhtiön velvollisuus on tiedustella tarvittavia selvityksiä työnantajalta ja vahingoittuneelta välittömästi korvausasian vireille tulon jälkeen.

Työnantajan on vaadittaessa toimitettava vakuutusyhtiöön työntekijän palkkatiedot. Määräaika tietojen toimittamiselle ei tapaturmavakuutuslain yhteydessä ole säädetty, joten käsittelyn viivästymisen välttämiseksi on työnantajan kiinnitettävä riittävästi huomiota tietojen nopeaan ilmoittamiseen. Vakuutuslaitokselle on myös toimitettava korvauksen saamista varten lääkärinlausunto vammasta tai sairaudesta.³³ Työntekijä on myös velvollinen pyynnöstä toimittamaan vakuutusyhtiölle selvityksen korvaukseen vaikuttavista muista seikoista. Lääkärinlausuntoja tai lisätutkimuksia ei vakuutetun tarvitse kuitenkaan hankkia omalla kustannuksellaan, vaan jos vakuutusyhtiö pyytää vakuutetulta selvityksiä, vastaa se myös niiden hankkimisesta aiheutuvista kustannuksista. Työntekijän laiminlyödessä selvityksen toimittamisen ilman hyväksyttävää syytä, voidaan asian käsittely vakuutuslaitoksen päätöksellä keskeyttää kunnes selvitys esitetään.³⁴ Korvausasiaa käsittelevä vakuutusyhtiö voi hankkia tarvittavia tietoja myös suoraan esimerkiksi poliisilta tai vahingoittuneelle hoitoa antaneelta lääkäriltä, joilla on velvollisuus tarvittavat tiedot luovuttaa.³⁵

Ratkaisua varten tarvittavan selvityksen keräämisestä voidaan todeta, että vaikka selvitysten hankkimista ja tietojen toimittamista on pyritty jouduttamaan kehottamalla toimimaan "viipymättä" tai "välittömästi", eivät nämä määreet ole

³² TVL 41a § ja A tapaturmavakuutuslain täytäntöönpanosta 7 §

³³ TVL 20.8.1984/ 608, 41.5 §; A tapaturmavakuutuslain täytäntöönpanosta 3.12.1948/850, 25 §

³⁴ TVL 41 §

³⁵ TVL 65 a §

täsmällisiä, rajattuja määräaikoja. Selvitysten viipymisestä ei myöskään ole säädetty selkeitä sanktioita, joten tältä osin tapaturma-asian käsittelyn joutuisa eteneminen on riippuvainen pääasiassa osapuolten omasta halusta toimia ripeästi. Jos tapausta tutkittaessa on selvää, että kyseessä on tapaturmavakuutuslain perusteella korvattava vamma, mutta esim. korvauksen määrän tai korvausvelvollisen laitoksen suhteen ei ole tehty päätöstä, olisi asiaa selvittävän yhtiön tutkittava, onko korvausennakon maksamiselle perusteita. Käytännössä tällaisten ennakkojen maksaminen on kuitenkin harvinaista. Myös työkyvyttömyyden jäädessä kohtuullisen lyhytaikaiseksi, ei tapaturmakorvauspäätöstä yleensä tehdä ennen työhön paluuta. Vaikka tämä vakuutusyhtiössä tapahtuvaa käsittelyä silmällä pitäen mm. työjärjestelyiden vuoksi olisikin perusteltua, saattaa se aiheuttaa korvauksen saajalle tarpeetonta viivytystä. Käsittelyn kuluessa tulisikin kantaa erityistä huolta siitä, ettei tapaturmavakuutusjärjestelmän sisäinen selvittelytyö näy haitallisena ilmiönä ainakaan vahingoittuneen suuntaan.³⁶

Tapaturma-asian käsittelyssä on asianosaiselle varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos se on hänen etunsa vuoksi ilmeisen tarpeellista.³⁷ Esimerkiksi tapauksissa, joissa tapaukseen liittyvistä tosiseikoista on eri käsityksiä, kuulemisen tarpeettomuutta on vaikea kuvitella. Normaalisti kuuleminen järjestetään lähettämällä vahingoittuneelle kirje, jossa tätä kehoitetaan antamaan halutessaan lausuntonsa tietyssä määräajassa. Tällaiset määräajat ovat vakuutusyhtiön päätettävissä eikä niistä siis ole lain tai yleisten ohjeidenkaan tasoisesti määrätty. Usein käytetään kuitenkin 30 päivän määräaika, ellei lausunnon kiirehtimiselle ole erityistä syytä. Asianosaisten lausuntojen ja muidenkin selvitysten toimittamistavoista ja -ajoista voidaankin vakuutusyhtiön ja asianosaisten kesken varsin vapaasti sopia. Kun kyseessä on selvitys, jota välttämättä ei tarvita ratkaisun tekemiseen, mutta jonka vakuutettu haluaa otettavan huomioon, on tiukkoja määräaikoja syytäkin välttää. Olisi kohtuutonta, jos vahingoittunut joutuisi turvautumaan muutoksenhakuun vain saadakseen haluamansa selvityksen (esim. viivästyneen lääkärinlausunnon) mukaan asian käsittelyyn. Asian käsittelyn edistämiseksi vahingoittunut voisikin harkita ilmoittavansa välittömästi

³⁶ Tapaturma-asian korvauslautakunta 2001, 2-3

³⁷ TVL 41a §

lausuntopyynnön saatuaan, ellei hänellä ole aikomusta antaa vastinetta. Näin välttyttäisiin lausuntojen odottamiselta turhaan ja asian käsittelyä voitaisiin nopeammin jatkaa. Vahingoittuneella on yleensä oma intressi saada asia nopeasti ratkaistua ja voidaankin todeta, ettei vakuutetun itsensä tahallaan aiheuttama viivytys heikennä hänen oikeusturvansa toteutumista.

Vakuutusyhtiöllä on velvollisuus antaa vahingoittuneelle tämän asuinpaikka ja muut olosuhteet huomioon ottaen sopivalla tavalla tilaisuus tutustua päätöksen perusteena oleviin asiakirjoihin.³⁸ Näin voidaan varmistaa, että asian käsittelyssä on mukana kaikki sellaiset asiakirjat ja selvitykset, jotka vahingoittunut itse haluaa tulevan huomioiduksi.³⁹ Vahingoittunut ei kuitenkaan voi rajoittaa käsittelyyn mukaan otettavia selvityksiä esimerkiksi poistamalla korvauksen saamisen kannalta epäedullisen lääkärinlausunnon. Käytännössä ratkaisun perusteena olevia asiakirjoja ei myöskään automaattisesti saateta vahingoittuneen tarkistettavaksi, vaan hänen on sitä itse vaadittava. Tästä johtuen tapaturma-asian käsittelyssä saattaa olla mukana esim. vakuutusyhtiön hankkimia selvityksiä, joista vahingoittunut ei ole lainkaan tietoinen, ellei ole asiakirjoihin erikseen tutustunut. Tämä voidaan osaltaan katsoa vahingoittuneen oikeusturvan kannalta puutteeksi, sillä on olemassa mahdollisuus, että ratkaisun perusteena käytetään vahingoittuneen korvauksen kannalta epäedullisia tai jopa virheellisiä lausuntoja, joista vahingoittunut ei ole ollut tietoinen eikä hänellä näin ollen ole ollut mahdollisuutta antaa niihin vastinettaan.

Muutoksenhakuelimissä noudatetaan kyllä kuulemisperiaatetta, jonka mukaan kaikesta uudesta selvityksestä on annettava osapuolille tilaisuus antaa lausuntonsa, mutta käytäntö, jossa myös kaikki osapuolten asiassa antamat lausunnot, vastineet ja selitykset toimitettaisiin aina myös vastapuolelle lausuntoa varten, on käytännössä mahdoton. Tällaisesta aiheutuisi helposti loputon vastineiden virta ja käsittelyajat pitenisivät mahdottomiksi. On myös huomattava, että mahdollista lausuntoa odotetaan aina vähintään sille annetun määräajan verran. Käsittelyn joutumiseksi olikin suotavaa, että osapuolet välittömästi

³⁸A tapaturmavakuutuslain täytäntöönpanosta 13 §

³⁹ vrt. Larkio 1999

lausuntopyynnön saatuaan ilmoittaisivat, elleivät aio asiasta enempää lausua. Voidaan myös todeta ratkaisukäsittelyyn osallistuvilla henkilöillä olevan harkintavalta sen suhteen, katsotaanko esimerkiksi vakuutusyhtiöön saatu uusi lausunto sellaiseksi, että se tulee erikseen antaa tiedoksi myös osapuolten mahdollista lausuntoa varten. Julkisuudessa on käsitelty joitakin tapauksia, joissa vahingoittuneelle ei ole näytetty hänen vaatimiaan asiakirjoja. Tällaisissa tapauksissa tiedotusvälineillä on yleensä käytettävissään vain yhden osapuolen, vahingoittuneen itsensä antamia tietoja, joten voitaneen olettaa, että toisinaan kyseessä saattaa olla esim. väärinkäsitys. Ellei vahingoittunut tee asiasta kantelua, jää tapaus yleensä selvittämättä.⁴⁰

Koska käytännössä ei voida olettaa, että vahingoittunut on täysin tietoinen kaikista korvausasian käsittelyyn liittyvistä seikoista, on vakuutuslaitos velvollinen antamaan vahingoittuneelle korvausasiassa tapaturmavakuutuslain edellyttämän neuvontaa ja palvelua.⁴¹ Ellei vahingoittuneelle anneta vakuutusyhtiöstä lain edellyttämää neuvontaa, on vakuutetun mahdollista saada sitä tapaturmavakuutuslaitosten liitosta.⁴² Lain edellyttämällä neuvonnalla ja palvelulla tarkoitetaan käytännössä vakuutusyhtiön velvollisuutta opastaa vahingoittunutta esim. korvauksen hakemisessa tai valituksen tekemisessä. Neuvontaan ja palveluun sisältyy myös ratkaisuun vaikuttavien säännösten ja esim. vakuutusehtojen esittäminen vahingoittuneelle ymmärrettävästi sekä tietojen antaminen käsittelyn kulusta ja eri vaiheista. Tällaista neuvontaa ja palvelua vakuutusyhtiöissä antavat yleensä asiakaspalvelupisteiden työntekijät sekä tapaturma-asioiden korvauskäsittelijät. Tämä onkin johdonmukaisinta, sillä ainoastaan tapausten käsittelyyn osallistuvilla on käytettävissään asiaan liittyvät asiakirjat kokonaisuudessaan ja näin myös mahdollisuus antaa vahingoittuneelle yksilöityä neuvontaa. Korvauskäsittelijä ei kuitenkaan yleensä ota kantaa korvausasian lopputulokseen ennen varsinaisen päätöksen antamista. Vahingoittuneen aseman turvaamiseksi ainakin tilanteissa, joissa korvaus todennäköisesti evätään, pitäisi hänelle antaa neuvoja toimeentulonsa turvaamiseksi esim. muun sosiaalivakuutuksen keinoin. Parhaan asiakaspalvelun

⁴⁰ ks. Larkio 1999; Oikeusasiamiehen vastaus kanteluun 68/4/99

⁴¹ TVL 41c §

⁴² ks. sivut 4-5

ja objektiivisen neuvonnan tarpeen täyttämiseksi olisikin vakuutusyhtiöiden perusteltua harkita tapauksen käsittelystä erillään olevaa neuvontapalvelua. Esimerkiksi työeläkeyhtiöissä tämä tarve on huomattu ja alettu tarjota ratkaisukäsittelystä erillään olevaa "eläkeneuvontaa".

Vahingoittuneen oikeusaseman nopea selvittäminen on osa hänen oikeusturvaansa. Kun vakuutusyhtiö on saanut tarpeelliset selvitykset, on sen annettava asiassa päätös viipymättä. TVL 41b §:n mukaan päätös on annettava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa selvitysten saamisesta.⁴³ Vaikka päätöksen tekemiseen käytettävä aika on rajoitettu, koskevat vakuutettujen tiedustelut useimmiten juuri päätöksen viipymistä. On huomattava, että kolmen kuukauden määräaika ei lasketa korvausasian vireille tulosta vaan siitä, kun kaikki ratkaisua varten tarvittava selvitys on saatu. Juuri selvitysten hankkimiseen kuluva aika on usein syynä käsittelyajan pituuteen. Tätä aikaa ei ole täsmällisesti rajattu, joten kolmen kuukauden määräajalla ei vahingoittuneen oikeusaseman selviämisen kannalta ole suurtakaan merkitystä.

TAPATURMAKORVAUS

TAPATURMAVAKUUTUSLAIN MUKAINEN KORVAUS

Tässä luvussa tarkastellaan tapaturmavakuutuslain mukaisia korvauksia, niiden tasoa ja suhdetta muun sosiaalivakuutuksen perusteella maksettaviin korvauksiin. Kysymys on tutkielman tavoitteen toteutumisen kannalta merkityksellinen, koska lain tarkoituksena on turvata vahingoittuneen oikeus juuri työtapaturmavakuutuksen tasoiseen korvaukseen. Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen perusteella maksettavien korvausten suhdetta muuhun sosiaalivakuutukseen tarkastellaan, jotta voidaan osoittaa korvausjärjestelmän valinnan vaikutus vahingoittuneen oikeuden toteutumiseen.

⁴³ TVL 41 b §

Kuten aiemmin on todettu, on tapaturmakorvausten tavoitteena turvata vahingoittuneen toimeentulo vastaavan tasoisena kuin se olisi ollut, ellei tapaturmaa olisi sattunut. Kyseessä on siis vahingonkorvaus, jolloin ajatuksena on korvata toteutuneet kulut ja menetykset. Työtapaturmavakuutuksen lakisääteisyydestä johtuen syyllisen etsiminen vahinkoon on yleensä tarpeetonta. Korvausvelvollinen on lähes poikkeuksetta vakuutusyhtiö, jossa vahingoittunut työntekijä on työnantajansa toimesta vakuutettu. Syyllisen etsiminen on tarpeetonta myös sikäli, ettei Suomessa ole ollut rikastumiskielto-periaatteen mukaisesti tapana määrätä niin kutsuttuja rangaistuskorvauksia. Periaatetta toteutetaan siten, että vain todelliset kulut ja menetykset korvataan. On myös huomattava, ettei oikeus korvaukseen ole riippuvainen vakuutuksen ottamisesta, vaan korvausta maksetaan tapaturmavakuutuslain perusteella. Vahingoittuneen oikeus korvaukseen on turvattu kaikissa tilanteissa, sillä työnantajan laiminlyödessä vakuuttamisen, maksaa korvauksen tapaturmavakuutuslaitosten liitto.⁴⁴

Lain mukaan työtapaturmakorvauksilla kompensoidaan työntekijän ansionmenetystä työkyvyttömyyden ajalta ja turvataan omaisten toimeentulo kuoleman varalta. Täyden korvauksen periaate tapaturmavakuutuksessa toteutui vasta vuoden 1982 lakimuutosten yhteydessä.⁴⁵ Lain alkuaikoina täyteen päiväraha korvaukseen olivat oikeutettuja ainoastaan pienituloisimmat, sillä korvaukset olivat tulojen mukaan porrastettuja. Ansionmenetysten ohella voimassaolevan tapaturmavakuutuslain 2 luvun mukaan vahingoittuneelle suoritetaan tapaturman johdosta korvauksia TVL 15 §:ssä tarkemmin määritellystä sairaanhoidosta, johon katsotaan sisältyvän myös lääketieteellisen kuntoutuksen, perhe-eläkettä työntekijän jälkeen sekä hautausapua. Tapaturmavakuutuslain mukaan voidaan myös myöntää haittarahaa ja haittalisää. Vastaavat korvaukset maksetaan myös ammattitautitapauksissa.⁴⁶ Niinikään tapaturman yhteydessä syntyneitä esinevahinkoja korvataan, kuten TVL 14.3 §:ssä on säädetty. Sen sijaan työtapaturmavakuutuksesta ei makseta korvauksia kivusta ja särystä.

⁴⁴ Ks. luku 4.2

⁴⁵ Pellinen 1998, 9

⁴⁶ Ks. ammattitautilaki 1988/1343

Työtapaturmavakuutusjärjestelmässä toteutetaan vahinkovakuutusperiaatetta siten, että korvaus määräytyy tapaturmasta työntekijälle aiheutuvan taloudellisen vahingon mukaan. Välittömästi työtapaturmasta aiheutuneet kustannukset korvataan laskun mukaan täysimääräisinä. Työtapaturmasta aiheutunutta ansionmenetystä ei kuitenkaan yleensä korvata täysin, vaan vakuutetun vuosityöansiot ja haitta-aste vaikuttavat korvauksen suuruuteen. Mm. hautausavustus ja vaatelisä ovat puolestaan kiinteitä, ennalta määrättyjä korvaussummia, joiden voidaan katsoa vastaavan täyttä korvausta.⁴⁷

Korvauksen myöntämisestä määräajaksi ja korvauksen oikaisemisesta muuttuneiden olosuhteiden vuoksi säädetään TVL 44 ja 46 §:ssä. Korvauksensaaja on vakuutusyhtiön määräyksestä velvollinen hankkimaan ja esittämään korvaukseen vaikuttavia selvityksiä, mutta selvitysten hankkimisesta aiheutuvista kustannuksista vastaa vakuutusyhtiö.

ANSIONMENETYSKORVAUKSET

Tapaturmasta aiheutuneen työkyvyttömyyden ajalta vakuutetulle maksetaan päivärahaa työkyvyttömyyden kestäessä tapaturman sattumispäivää lukuun ottamatta vähintään kolme päivää.⁴⁸ Lain alkuaikoina täyteen päiväraha korvaukseen olivat oikeutettuja ainoastaan pienituloisimmat, sillä korvaukset olivat tulojen mukaan porrastettuja. Nykyisen järjestelmän mukaan periaatteena on, että päiväraha maksetaan vakuutetun vuosityöansion mukaan laskettu täysi korvaus ansionmenetyksestä (1/360 vuosityöansiosta). Työntekijän ollessa vain osittain kykenemätön tekemään työtään, maksetaan päivärahaa työkyvyn alentumista vastaava suhteellinen osa täydestä päiväraha korvauksesta. Oikeus päiväraha korvaukseen syntyy, kun työntekijän työkyky on alentunut vähintään 10 %. Työkyvyn alentuminen eli haitta-aste ei todellisuudessa välttämättä merkitse ansioiden alentumista samassa suhteessa. Esimerkiksi vahingoittunut, jonka haitta-aste katsotaan 30%:ksi saattaa palata entiseen tai entisen kaltaiseen työhön ilman todellisten ansioiden alenemista. Tällöin saattaa syntyä rikastumiskielto-periaatteen vastainen tilanne, jossa vahingoittuneen ansiot

⁴⁷ Lehtinen 1980, 44

⁴⁸ TVL 20.8.1948/608, 17 §

tapaturman seurauksena kasvavat. Toisaalta korvauksen määräämisestä haitta-asteen mukaan voi olla seurauksena myös tilanne, jossa osittain työkyvyttömän työntekijän ainoaksi ansioksi jää haitta-asteen mukainen päiväraha ja eläke. Näin voi tapahtua, koska kilpailun työmarkkinoilla ollessa kovaa, ei osittain työkyvyttömälle henkilölle välttämättä löydy sopivaa ansiotyötä. Vaikka vahingoittuneelle saattaakin toissijaisesti tulla oikeus työttömyysturvaan, ei täyden korvauksen periaatteen voida katsoa täysin toteutuvan.

Vakuutetun vuosityöansio määritellään sen työansion perusteella, joka työntekijällä oli tapaturman sattuessa. Vuosityöansioksi katsotaan se ansio, jonka työntekijä olisi todennäköisesti saanut, jos olisi jatkanut saman työnantajan palveluksessa. Tarkastelujaksona tässä on siis yksi vuosi tapaturman sattumisesta eteenpäin.⁴⁹ Tapaturmavakuutuksesta maksetaan vahingoittuneelle vähintään laissa määritellyn vähimmäisvuosityöansion mukainen korvaus, eli sosiaalivakuutukselle tyypillisellä tavalla taataan tietty vähimmäistoimeentulo. Vuosityöansion ollessa alle 925,03 euroa (2002 ind.) korotetaan se tähän summaan.⁵⁰ Tapaturmavakuutuslain mukaista päivärahaa maksetaan jokaiselta päivältä sunnuntai- ja juhlapäivät mukaan lukien.⁵¹ Vuosityöansion vähimmäistason määrittely tapaturmapäivärahan ja -eläkkeen laskemiseksi on nimenomaisesti sosiaaliturvalle ominainen piirre. Yleisesti puhuttaessa vahingonkorvauksista huomioidaan ainoastaan todellinen ansionmenetys. Tässäkin korvaus voi siis tapaturmavakuutuslain mukaan nousta todellista menetystä korkeammaksi.

Tapaturmasta aiheutuneen työkyvyttömyyden kestäessä yli vuoden, maksetaan korvausta tapaturmaeläkkeenä työkyvyn aleneman mukaan. Täysi tapaturmaeläke on 85 % vuosityöansiosta siihen asti, kun vakuutettu täyttää 65 vuotta. Tämän jälkeen täysi tapaturmaeläke on 70 % vuosityöansiosta. Täyttä tapaturmaeläkettä maksetaan työntekijän ollessa täysin kykenemätön tekemään ansiotyötä. Pelkkä ammatillinen työkyvyttömyys ei siis oikeuta tapaturmaeläkkeeseen, mutta

⁴⁹ vrt. TVL 28 § 3 mom: Opiskelijan vuosityöansio määrätään sen työansion mukaan, mitä hän todennäköisesti opiskelun päätyttyä ansaitsisi.

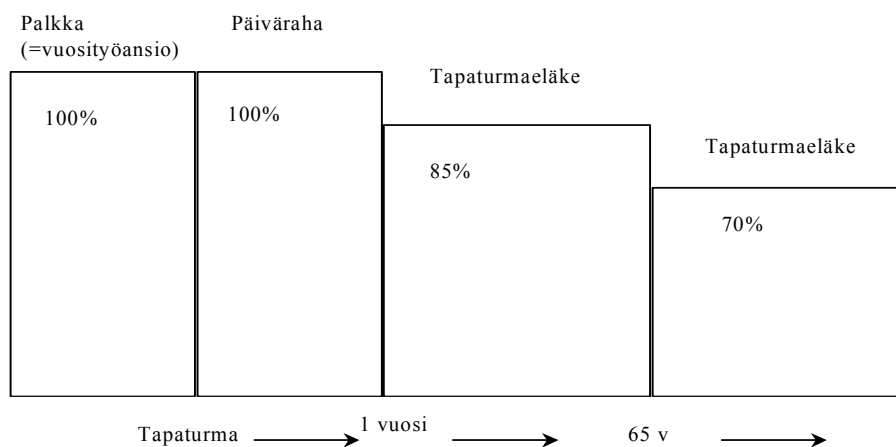
⁵⁰ TVL 20.8.1948/608, 28 § 6 mom; Kukkonen - Valtanen 1999, 48

⁵¹ TVL 20.8.1948/608, 17 §

työkyvyttömyyttä arvioitaessa otetaan huomioon myös ikään, koulutukseen sekä asumisolosuhteisiin liittyviä seikkoja.⁵²

Vahingoittuneelle, joka ei saa päivärahaa, voidaan maksaa haittarahaa, jos tapaturmasta aiheutuvasta vammasta tai sairaudesta aiheutuu tälle pysyvää, yleistä haittaa. Haittarahan suuruus määräytyy sosiaaliministeriön määräämän haittaluokituksen mukaan.⁵³ Lisäksi vahingoittuneelle voidaan tapaturman kompensoimiseksi maksaa muita korvauksia kuten haittalisää tai korvausta kodinhoidon tai apuneuvojen aiheuttamista lisäkustannuksista.⁵⁴

Vahingoittuneelle maksettavan korvauksen suorittaminen voidaan keskeyttää, jos hän kieltäytyy lääkärin määräämästä työ- tai toimintakyvyn parantamiseen tähtäävästä hoidosta tai kuntoutuksesta. Korvauksen keskeyttämisestä on vakuutuslaitoksen annettava erikseen päätös.

**EDUNSAAJILLE
MAKSETTAVAT
KORVAUKSET**

Työtapaturman aiheuttaessa työntekijän kuoleman, maksetaan korvauksia edunsaajille. Tällöin vahingoittuneen

Kuva 3: Ansionmenetyskorvaukset

asemaan korvauksen saajina tulevat vahingoittuneen omaiset. Edunsaajien oikeuden toteutuminen voidaan näin rinnastaa vahingoittuneen oikeuden

⁵² Ammatillisella työkyvyttömyydellä tarkoitetaan kyvyttömyyttä jatkaa omaa aikaisempaa ansiotyötään. Yleinen työkyvyttömyys tarkoittaa kyvyttömyyttä tehdä mitään työtä elantonsa ansaitsemiseksi.

⁵³ TVL 20.8.1948/608, 18 a ja b §

⁵⁴ TVL 20.8.1948/608, 20-21 §

toteutumiseen. Edunsaajille maksettavia korvauksia lakisääteisen tapaturmavakuutuksen piirissä ovat perhe-eläke ja hautausavustus. Perhe-eläke on luonteeltaan myös ansionmenetykskorvaus. Tapaturman aiheuttaessa työntekijän kuoleman, käsitetään ansion menetyksen kohdistuvan niihin, joita vahingoittuneella oli velvollisuus elättää eli jälkeen jääneeseen perheeseen.

Tapaturmavakuutuslain mukaista perhe-eläkettä voidaan maksaa leskeneläkkeenä ja lapseneläkkeenä. Tapaturmavakuutuslain 23a §:n mukaan leskeneläkkeeseen on oikeus työntekijän aviopuolisolla. Periaatteena on, että avioliiton pitää olla ollut voimassa tapaturman sattuessa.⁵⁵ Lapsen oikeudesta eläkkeeseen säädetään tapaturmavakuutuslain 23b §:ssä. Sen mukaan eläkkeeseen on oikeutettu edunjäntäjän oma lapsi tai avio- tai avopuolison lapsi, jonka elatuksesta edunjäntäjä huolehti. Avio- tai avopuolison lapsen eläkkeen saaminen edellyttää myös, että myös avo-/ aviopuoliso saa eläkettä. Lapseneläkkeeseen on oikeus edunjäntäjän kuollessa alle 18-vuotiaalla lapsella. Tietyin edellytyksin tapaturmavakuutuslain mukaan maksettava lapseneläke voi jatkua, kunnes lapsi täyttää 25 vuotta. Tällöin edellytetään lapsen päätoimista opiskelua tai työkyvyttömyyttä.

KORVAUKSEN MAKSAMINEN

Sen lisäksi että vahingoittuneella on oikeus saada asiassaan oikea päätös kohtuullisessa ajassa, on hänellä oikeus saada myös päätökseen perustuva korvaus ilman aiheetonta viivytystä. Tässä vahingoittuneella tarkoitetaan soveltuvissa kohdissa myös vahingoittuneen edunsaajia.

Tapaturmavakuutuslain 41b § 3 mom. mukaan vakuutusyhtiön on maksettava päätökseen perustuva korvaus 14 päivän kuluessa päätöksensä antamisesta.

⁵⁵ TVL 23c §:ssä säädetään lesken oikeudesta korvaukseen silloin, kun avioliitto on solmittu kuolemaan johtaneen työtaturman sattumisen jälkeen. Tällöin edellytetään yhteistä lasta avioliiton jatkumista vähintään kolme vuotta. Tällä on haluttu poistaa mahdollisuus selkeisiin väärinkäytöksiin, eli estää syntymästä tilannetta, jossa avioliitto on solmittu edunjäntäjän kanssa perhe-eläkemotiivin perusteella.

Muutoksenhakuelimen päätökseen perustuva korvaus on suoritettava 30 päivän kuluessa siitä, kun päätös on tullut lainvoimaiseksi. TVL 47 §:ssä on säädetty erikseen päivärahan, tapaturmaeläkkeen, jatkuvana maksettavan haittarahan sekä perhe-eläkkeen maksamisesta. Korvauksensaajan on nostettava eräänäntynyt korvauserä tai muu suoritus kolmen vuoden kuluessa sillä uhalla, että oikeus siihen menetetään. Käytännössä vahingoittuneelle maksettavat korvaukset ohjataan suoraan tämän pankkitilille, joten tilanne, jossa korvaus jää kokonaan nostamatta, on nykyisten maksukäytäntöjen aikana erittäin epätodennäköinen. Mikäli asianosainen katsoo korvauksen maksuunpanon olevan virheellinen tai lain vastainen, voi asiasta tehdä valituksen tapaturmalautakunnalle. Valitusta, joka ei kohdistu annetun päätöksen sisältöön, vaan esimerkiksi korvauksen maksuunpanoon, kutsutaan perustevalitukseksi. Tapaturmalautakunnan päätökseen tyytymätön voi edelleen hakea siihen muutosta vakuutusosoikeudelta. Määräaika perustevalituksen tekemiselle on kaksi vuotta saamisen määrittämisestä tai maksuunpanoa seuraavan vuoden alusta.

TVL 43, 44 ja 48 pykälissä on säädetty korvauksensaajalle ennakkona suoritettavasta korvauksesta. Korvausennakoiden maksuvelvollisuudella on pyritty siihen, ettei vahingoittuneen tarvitse asian käsittelystä johtuen odottaa korvausta kohtuuttoman pitkään. Tarkoituksena on, ettei vakuutetun tarvitse tapaturmasta aiheutuvien kustannusten kattamiseksi edes väliaikaisesti turvautua omiin käyttövaroihinsa. Korvausennakkoja vakuutetulle voi maksaa joko vakuutusyhtiö tai työnantaja. Vahingoittuneen palkanmaksu voi myös jatkua keskeytyksettä.

Päätöksen saamisen jälkeen vahingoittuneen oikeus korvauksen saamiseen on tapaturmavakuutuslaissa taattu täsmällisillä määräajoilla, joita noudattaen päätökseen perustuva korvaus on maksettava. Tässä kohdin vahingoittuneella on myös valitusoikeus sekä mahdollisuus vaatia tapaturmavakuutuslaitosten liittoa maksamaan viivästynyt korvaus.⁵⁶ Myös vakuutuksen lakisääteisyydellä ja vakuutusyhtiölaissa säädetyillä vakuutusyhtiöiden vakavaraisuussäännöksillä on pyritty turvaamaan vahingoittuneen asemaa ja tämän oikeutta korvaukseen.⁵⁷

⁵⁶ Vrt. luku 5

⁵⁷ Ks vakuutusyhtiölaki 1979/1062

Korvauksen saamista ei saa estää työnantajan varattomuus eikä myöskään vakuutusyhtiön maksukyvyttömyys. Vertailuna esimerkiksi rikoksen perusteella syntyvään korvausvelvollisuuteen, työtapaturman uhrille on selvää, että päätöksen mukainen korvaus maksetaan. Korvausvelvollisen ollessa yksityinen henkilö (kuten rikosasioissa usein), jää tuomittu korvaus usein saamatta korvausvelvollisen maksukyvyttömyydestä johtuen.⁵⁸

TAPATURMAKORVAUKSEN SUHTEESTA MUIHIN KORVAUSJÄRJESTELMIIN

Alusta alkaen on katsottu tarkoituksenmukaisemmaksi vakuuttaa tapaturmavakuutuslain mukaan ainoastaan työsuhteessa olevat. On katsottu, että muu sosiaalivakuutus, kuten sairausvakuutus on riittävä turva muiden kuin työsuhteessa sattuneiden tapaturmien kompensoimiseen.⁵⁹ Työtapaturma saattaa kuitenkin oikeuttaa korvaukseen myös muun lakisääteisen vakuutuksen perusteella, kuten sairaus-, liikenne- tai työeläkevakuutuksen. Lakeihin sisältyy koordinoivia yhteensovitusäännöksiä, jotka estävät saman vahingon korvaamisen useampaan kertaan.

Tapaturmavakuutuslain mukaiset korvaukset ovat muihin sosiaalivakuutusjärjestelmiin nähden ensisijaisia. Henkilöllä saattaa tapaturman seurauksena olla oikeus joihinkin muihin sosiaaliturvajärjestelmän mukaisiin korvauksiin, mutta tapaturmakorvauksen ensisijaisuuden perusteella näistä toissijaisista järjestelmistä maksetaan vahingoittuneelle vain työtapaturmakorvauksen ylittävä osuus. Työtapaturmavakuutukseen nähden toissijaisia suorituksia voidaan maksaa mm. työeläkkeenä, kansaneläkkeenä sekä sairausvakuutuksen perusteella. Tällöin toissijaisesta järjestelmästä tuleva korvaus yhteensovitetaan työtapaturmakorvauksen kanssa siten, että toissijaisen järjestelmän korvauksesta vähennetään tapaturmavakuutuslain mukainen korvaus

⁵⁸ Tapauksissa, joissa korvausvelvollinen todetaan maksukyvyttömäksi, voidaan rikoksen uhrille maksaa korvausta valtion varoista. Tämä korvaus ei kuitenkaan vastaa tasoltaan tuomittua korvausta.

⁵⁹ esim. Tapaturmavakuutuskomitea 1945, 8

ja vain ylittävä osa maksetaan.⁶⁰ Työtapaturmakorvauksen ylittävä osa voi olla esimerkiksi korvaus kivusta ja särystä tai esinevahingoista, joita ei korvata TVL:n mukaan.

Tyypillinen vakuutustapahtuma, joka täyttää korvauksen edellytykset kahden eri järjestelmän mukaan, on työmatkalla sattunut liikennevahinko. Liikennevakuutuskorvauksen perustuessa vahingonkorvauslakiin, saattaa se muodostua tapaturmakorvausta suuremmaksi. Vastaavanlainen tilanne voi syntyä, kun kyseessä on potilasvahinko tai vahinko, joka oikeuttaa korvaukseen vastuuvakuutuksesta. Tapaturmavakuutuslain alkuperäisen periaatteen mukaisesti, yleisen vahingonkorvauslain nojalla työnantaja voidaan edelleen saattaa vastuuseen työntekijälle sattuneesta vahingosta, jolloin korvausvelvollisuus voi ylittää tapaturmavakuutuslain mukaisen korvauksen.⁶¹ Vahingonkorvauslain perusteella korvausvelvollinen voi olla myös työtapaturmana korvattavan pahoinpitelyn aiheuttaja.

Tapaturmavakuutuslain perusteella tapaturmasta aiheutuneet sairaanhoito- ja tutkimuskulut korvataan laskun mukaan täysimääräisenä. Sairaanhoitokuluja korvataan myös sairausvakuutuslain perusteella, jolloin korvaus ei ole täysimääräinen, vaan siitä vähennetään aina omavastuuosuus. Sairausvakuutuslain mukaan korvattaville toimenpiteille on myös määritelty toimenpiteittäin tietty taso, jonka yli meneviä kustannuksia ei korvata.

⁶⁰ Poikkeuksena perhe-eläkkeiden yhteensovitussäännökset TVL 2 luvussa. Ks myös Ahteensivu 2000, 101

⁶¹ ks. esim. Saarikoski 2001, 235

Lakisääteiset työeläkkeet ovat niinkään toissijaisia työtapaturmaturvaan nähden. Yhteensovituksen jälkeen näitä eläkkeitä ei useinkaan jää maksettavaksi, sillä ne ovat tapaturmakorvauksen tasoa pienempiä. Tapaturmaeläke täyden työkyvyttömyyden perusteella on 85 % vahingoittuneen vuosityöansioista (65 ikävuoden täyttämisen jälkeen 70 %), kun esimerkiksi lakisääteisen työeläkkeen taso jää maksimissaan 60 %:iin eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Sairausvakuutuslain mukainen päiväraha on myös tulojen mukaan porrastettu eikä sitä makseta lainkaan henkilölle, jonka vuosiansiot ovat alle 1030 euroa (2002 ind.).

Tapaturmavakuutuslain mukaisen päivärahan tarkoituksena on korvata aiheutunut ansionmenetys täysin. Myös vuosityöansio, jonka perusteella päivärahan tai eläkkeen määrä lasketaan, määritellään järjestelmissä eri tavoin. Tapaturmakorvauksen ollessa kyseessä, lasketaan vuosityöansio tulevia, vielä toteutumattomia ansioita arvioimalla. Työeläkkeen perusteena käytetään taas toteutunutta, useamman vuoden keskiarvona laskettua keskiansiota. Tällöin tapauksissa, joissa työntekijän ansiot ovat nousseet tai laskeneet, päästään eri lakien mukaan laskien huomattavasti erisuuruisiin lopputuloksiin. Sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa määrättäessä, vakuutetun ansioksi katsotaan viimeksi vahvistetussa verotuksessa toteutuneet ansiotulot. Mikäli ansiot ovat tästä huomattavasti muuttuneet, voidaan perusteena käyttää myös myöhemmin toteutuneita ansioita. Eläkkeeseen oikeuttava työkyvyttömyys määritellään myös eri tavoin TVL:ssa ja eläkelaeissa. Tapaturmaeläkkeeseen oikeuttaa 10 %:n työkyvyn alenema, kun eläkelakien mukaiseen osatyökyvyttömyyseläkkeeseen on oikeutettu henkilö, jonka työkyky on alentunut vähintään 2/5.⁶²

⁶² Ks. työntekijäin eläkelaki 1961/395 ja sairausvakuutuslaki 1963/364

Tapaturmavakuutuslaissa ei lesken oikeutta korvaukseen rajoiteta iän perusteella tai edellytyksellä yhteisistä lapsista, kuten esim. työntekijän eläkelaisissa.⁶³ Tapaturmavakuutuslain nojalla oikeutta perhe-eläkkeeseen ei ole kuitenkaan entisellä puolisoilla kuten tietyissä tapauksissa työntekijän eläkelain tai liikennevakuutuksen perusteella.⁶⁴ Kun lapsen oikeus eläkkeeseen edunjättäjän jälkeen loppuu muiden järjestelmien mukaan 18- tai viimeistään 21-vuotiaana, säilyy lapseneläkeoikeus tapaturmavakuutuslain mukaan tietyin edellytyksin 25-vuotiaaksi. On myös huomattava, että perhe-eläkkeen enimmäismäärä tapaturmavakuutuslain perusteella on vuodessa 70 % työntekijän vuosityöansioista, mikä on selvästi suurempi verrattuna perhe-eläkelain tai työntekijän eläkelain mukaiseen eläkkeeseen, jotka määrätään työntekijän oman työeläkkeen perusteella. Tapaturmavakuutuslain mukaista perhe-eläkettä suuremmaksi voi muodostua liikennevakuutuksen perusteella maksettava perhe-eläke.⁶⁵ Tapaturmavakuutuslain mukaisen perhe-eläkkeen myöntäminen edellyttää, että kuolema on ollut tapaturman seurausta. Vaikka vahingoittunut olisikin ennen kuolemaansa saanut tapaturmaeläkettä, ei edunsaajilla välttämättä ole oikeutta perhe-eläkkeeseen tapaturmavakuutuslain perusteella.

Eri sosiaaliturvajärjestelmien perusteella maksettavien korvausten tason täsmällinen vertailu on vaikeaa, koska esimerkiksi korvauksen perusteena olevat ansiot määritellään eri laeissa hyvin eri tavoin. Vakuutetun kannalta merkityksellisintä on myös korvausten kokonaismäärä, sillä korvauksia voidaan maksaa samanaikaisesti useammista eri järjestelmistä. Korvausten rahamääräisessä vertailussa tarkoituksenmukaisinta olisi käyttää esimerkkitapauksia, vaikka tälläkin tavalla tullaan huomaamaan käytännön tapausten monimuotoisuuden vaikeuttavan eri tapausten kesken tehtävää vertailua.

Yleisesti pelkkien korvauksen laskemista koskevien sääntöjen perusteella voidaan todeta tapaturmavakuutuslain mukaisten korvausten korkea taso muuhun sosiaalivakuutukseen verrattuna. Tässä on myös huomattava, että vakuutetun

⁶³ Poikkeuksena tapaturmavakuutuslain 23c §

⁶⁴ Ahteensivu 2000, 27

⁶⁵ Ks. Liikennevahinkolautakunta 2000, 8

edun mukaista olisi hakea korvausta samanaikaisesti myös toissijaisista järjestelmistä vaikka korvausta näistä ei yhteensovituksen jälkeen jäisikään maksettavaksi. Työntekijän jäädessä 65 vuotiaana vanhuuseläkkeelle, saattaa eläkelakien mukainen eläke olla karttunut tapaturmaeläkettä suuremmaksi. Hakemalla esimerkiksi eläkelakien mukaista työkyvyttömyyseläkettä samanaikaisesti tapaturmaeläkkeen kanssa, turvaa vahingoittunut myös edunsaajilleen kohtuullisen tasoisen perhe-eläkkeen. Vahingoittuneen kannalta edullisinta onkin siis hakea korvausta samanaikaisesti sekä ensisijaisesta tapaturmavakuutuksesta että toissijaisista järjestelmistä.

Tapaturma-, työeläke- ja sairausvakuutusasioissa korvausasiaa käsittelevä laitos on jokaisessa lajissa eri. Tästä helposti seuraa, että vakuutettu saa neuvontaa ainoastaan yhdestä vaihtoehtoisesta järjestelmästä kerrallaan. Tarvetta olisikin kokonaisvaltaiseen neuvontaan, jossa otettaisiin huomioon kaikki mahdolliset tiet korvauksen hakemiseen ja vakuutetun kannalta punnittaisiin tarkoituksenmukaisinta vaihtoehtoa. Tällaisen neuvonnan puuttuminen asettaa vakuutetun asiantuntemukselle ja aktiivisuudelle asioiden selvittämisestä suurehkoja vaatimuksia. Myös tapauksissa, joissa korvaushakemus hylätään, voi vakuutettu olla ajan kulumisesta johtuen menettänyt oikeutensa muuhun korvaukseen. Joka tapauksessa haettaessa korvausta hylkäyspäätöksen jälkeen toisesta laitoksesta, joutuu vakuutettu odottamaan hänelle kuuluvan korvauksen saamista jälleen yhden laitoksen käsittelyajan verran. Tällaisessa tilanteessa vakuutetulla saattaa myös olla jatkuva epävarmuus taloudellisen tilanteensa korjaantumisesta.

MUUTOKSENHAKU TAPATURMA-ASIASSA

NORMAALIT MUUTOKSENHAKUKEINOT

Korvauskäytännön lainmukaisuutta valvovat ja repressiivistä oikeusturvaa toteuttavat tapaturma-asioissa tapaturmalautakunta, vakuutusosasto ja korkein oikeus. Nämä toimivat työtapaturma-asioissa muutoksenhakueliminä, joiden

käsiteltäväksi päätökseen tyytymätön voi saattaa asiansa. Aikaisemmin kaikissa työtapaturma-asioiden muutoksenhakuasteissa noudatettiin riita-asiain oikeudenkäyntijärjestystä. Nykyisin asioiden käsittelyyn tapaturmalautakunnassa ja vakuutusosoikeudessa sovelletaan hallintolainkäyttölakia.⁶⁶

TAPATURMALAUTAKUNTA

Vakuutusyhtiön tapaturma-asiassa antamaan korvauspäätökseen tyytymätön voi viedä asiansa käsiteltäväksi tapaturmalautakuntaan. Tapaturmalautakunnassa on valtioneuvoston määräämät puheenjohtaja sekä lakimies- lääkäri- ja työmarkkinajäseniä, jotka toimivat tuomarin vastuulla ja joilla on henkilökohtaiset varamiehet. Tapaturmalautakunnan toiminnasta aiheutuvista kustannuksista vastaavat vakuutuslaitokset lautakunnan käsiteltäviksi tulevien asioiden lukumäärän mukaisessa suhteessa.⁶⁷

Vakuutusyhtiön antamaan päätökseen voi asianosainen hakea muutosta kirjallisella valituksella 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Tapaturmalautakunta antaa asiasta ratkaisun, joka sitoo osapuolia ja voidaan laittaa pakkotoimin täytäntöön.⁶⁸ Vakuutusyhtiön asiassa antamaa päätöstä noudatetaan siihen saakka, kunnes asia on ratkaistu lainvoimaisella päätöksellä.⁶⁹

VAKUUTUSOIKEUS

Toisena valitusasteena tapaturmavakuutuslain mukaisissa työtapaturma-asioissa toimii vakuutusosoikeus, joka on sosiaaliturva-asioita varten perustettu erityistuomioistuin. Vakuutusosoikeuden jäseninä toimivat vanhemmat ja nuoremmat vakuutustuomarit, lakimies-, lääkäri- ja maallikkojäsenet.⁷⁰ Valituksessa saattaa olla kysymys korvauksen määrästä, tapaturman tai ammattitaudin aiheuttaman haitan suuruudesta tai vahingoittuneen oikeudesta korvaukseen tapaturmavakuutuslain perusteella. Kun asiassa on kysymys siitä, onko jokin

⁶⁶ Hallintolainkäyttölaki 586/1996

⁶⁷ TVL 20.8.1948/608, 53 §

⁶⁸ TVL 20.8.1948/608, 53 a §; Vrt. esim. kuluttajavalituslautakunta ja liikennevahinkolautakunta, joiden ratkaisut tähtäävät sovitteluun eivätkä sido riidan osapuolia.

⁶⁹ Lainvoimaiseksi päätös tulee, kun siitä ei ole säädetyn ajan kuluessa valitettu tai valitusoikeutta muuten ei enää ole.

⁷⁰ Laki vakuutusosoikeudesta 17.1.1958/14 1-2 §

sairaus tai vamma tapaturman tai ammattitaudin seurauksena korvattava, on osapuolilla mahdollisuus jatkaa prosessia vielä korkeimmassa oikeudessa edellyttäen, että korkein oikeus myöntää asiassa valitusluvan.⁷¹ Vakuutusosoikeuden päätöksestä voi valittaa ja valituslupaa hakea 60 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.⁷²

Muutoksenhakumenettely tapaturma-asiassa on sosiaaliturvavakuutuksen luonteesta johtuen pyritty tekemään muutoksenhakijalle mahdollisimman yksinkertaiseksi.⁷³ Valitus saa olla vapaamuotoinen, mutta se on kuitenkin aina tehtävä kirjallisesti. Alemman asteen ratkaisun oikeellisuutta ei valitusasteessa tutkita laajemmin kuin valituksessa (ja mahdollisessa vastineessa) on esitetty. Kuitenkin, jos ilmaantuu eri käsityksiä siitä, missä suhteissa valittaja on hakenut muutosta, annettaneen valituskirjelmälle mahdollisimman laaja tulkinta. Siitä huolimatta määräämis- eli dispositiivisperiaatteesta luopumiseen ei ole katsottu olevan aihetta. Yksilöimätön valitus tutkitaan siis lähtökohtaisesti laajemmin kuin yksilöity, sillä yksilöimättömän valituksen katsotaan koskevan koko päätöstä.⁷⁴ Valitusviranomaisen ei myöskään voi käsitellä kysymyksiä, joita alemman asteen ratkaisu ei ole koskenut. Näiltä osin valitusasia palautetaan alempaan asteeseen käsiteltäväksi.

Käsittelyn julkisuutta ja oikeutta tulla kuulluksi voidaan pitää jo vanhastaan itsestään selvinä vaatimuksina oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiselle.⁷⁵ Tähän voidaan katsoa kuuluvaksi myös asianosaisten oikeus päästä tuomioistuimeen ja seuraamaan asiansa käsittelyä. Erotuksena yleisiin tuomioistuihin, joissa asioiden käsittely on lähtökohtaisesti aina suullista, on oikeudenkäyntimenettely vakuutusosoikeudessa kirjallinen. Vakuutusosoikeus voi kuitenkin määrätä asiassa suullisen kuulemisen. Suullinen kuuleminen on järjestettävä myös asianosaisten pyynnöstä, mikäli se ei ole ilmeisen tarpeetonta.⁷⁶

⁷¹ OK 30 luku 3 §

⁷² TVL 53 b §

⁷³ Lehtinen 1980, 87

⁷⁴ Lehtinen 1980, 87-89

⁷⁵ Hallberg 1997, 72

⁷⁶ Laki vakuutusosoikeudesta 9 §; hallintolainkäyttölaki 38 §

Käytännössä esimerkiksi pelkän lääketieteellisen selvityksen esittämistä varten ei suullista kuulemista järjestetä.

Suullisen kuulemisen mahdollisuudella on osaltaan parannettu vakuutetun oikeusturvaa. Ottaen huomioon vakuutettujen resurssit laatia kirjelmiä oikeuskäsittelyä varten ja riidan osapuolten eritasoisen kokemuksen sosiaalivakuutusasioissa, saattaa suullinen kuuleminen helpottaa asian tasapuolista käsittelyä. Myös tapauksissa, joissa näyttö on epäselvä tai osapuolilla on erilaisia käsityksiä esimerkiksi tapaturman sattumiseen johtaneista olosuhteista, saattaa suullinen kuuleminen helpottaa aineellisen totuuden selvittämistä. Suullisen kuulemisen tarkoituksena on kuitenkin ratkaisua varten tarvittavien lausuntojen kerääminen eikä se, että valittajalle annettaisiin mahdollisuus kuulustella ratkaisuun osallistuvia oikeuden jäseniä. Tällaisen kuulustelun mahdollisuus on kuitenkin toisinaan valittajan motiivina tämän pyytäessä suullisen kuulemisen järjestämistä.

Pohdittaessa ratkaisuun tarvittavan aineiston keräämistä, voidaan suullisessa kuulemisessa saada osapuolten vastaus toistensa esittämiin lausuntoihin välittömästi. Tämä voidaan katsoa käsittelyaikaa lyhentäväksi, sillä kirjallisia lausuntoja pyydetessä varataan vastineiden antamiseen yleensä vähintään 30 päivää. Käytännön järjestelyjen vuoksi suullisen kuulemisen järjestäminen saattaa kuitenkin pidentää käsittelyn kokonaiskestoa. Tavanomaisten lausuntojen pyytämisen lisäksi suullisen kuulemisen järjestämiselle on löydettävä ajankohta, jolloin kaikkien, joiden läsnäolo käsittelyssä on välttämätöntä, on mahdollista olla paikalla. Normaalisti esim. todistajat kyllä kutsutaan paikalle sakon uhalla, mutta kun käsittelyyn kuitenkin osallistuu useampia henkilöitä, on mahdollista, että pätevienkin poissaolosyiden vuoksi käsittelyn ajankohtaa joudutaan siirtämään. Suullisen kuulemisen tarpeellisuutta selvitetään etukäteen myös pyytämällä osapuolilta lausuntoja sekä selvitystä, mitä suullisessa kuulemisessa haluavat esittää.

Valittajalla on usein myös käsitys, että suullisessa käsittelyssä hän pääsee seuraamaan tuomioistuimen ratkaisun harkintaa eli neuvottelua, jonka oikeuden

jäsenet tekevät suljettujen ovien takana. Tällainen neuvottelu, johon luetaan kuuluvaksi myös esittelijän, asiantuntijalääkärin ja oikeuden jäsenten asian valmisteluvaiheessa antamat kannanotot, ei ole edes asianosaisille julkista. Vaikka viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan asianosaisella on oikeus saada tieto häntä itseään koskevista asiakirjoista ja asiakirjaan sisältyvistä tiedoista, on oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä tarkoitettu neuvottelu tästä poikkeus.⁷⁷ Asianosainen voi hakea viranomaisen päätöstä tietojen saamiseksi tällaisesta neuvottelusta, mutta luvan myöntäminen on kuitenkin poikkeuksellista.⁷⁸ Tähän päätökseen tyytymätön voi halutessaan hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Suullisessa käsittelyssä korvausasiaa ei vielä ratkaista, vaan asiassa järjestetään toinen istunto, jossa varsinainen päätös tehdään. Lopullisen päätöksen vakuutusoikeus antaa aina kirjallisena. Päätös katsotaan asianosaisellekin julkiseksi vasta sen lähettämisen jälkeen. Suullisella kuulemisella voidaan silti katsoa olevat käsittelyn julkisuutta lisäävä vaikutus.

Joissain riita- ja rikosasioissa on voitu huomata suullisesta käsittelystä tulleen lähes mediatapahtuma. Tapaturma-asioita käsiteltäessä tällaista ilmiötä ei käytännössä pääse tapahtumaan, sillä vaikka yleisöllä periaatteessa olisi oikeus tulla seuraamaan käsittelyä, asettaa käsiteltävien asioiden intiimi luonne tälle rajoituksia. Tapaturma-asioita käsiteltäessä kyseessä on henkilön terveyttä ja taloudellista asemaa koskevia tietoja, joiden joutumista julkisuuteen on vältettävä. Vaikka suullisella käsittelyllä pyritäänkin juuri julkisuuden lisäämiseen, on se kuitenkin vain keino asian selvittämiseksi.⁷⁹

Käsittely tuomioistuimissa on maksutonta. Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä ei kuitenkaan koske vakuutusoikeutta, joten tapauksissa, joissa esim. vakuutusoikeudessa järjestetään suullinen kuuleminen, saattaa muutoksenhakijalle muodostua kustannuksia todistajille maksettavista korvauksista.⁸⁰ Hallintolainkäytössä oikeudenkäynti-kulujen osuus on kuitenkin

⁷⁷ Julkisuuslaki 11.3 § ja OK 1 luvun 7 §

⁷⁸ Mäenpää 2000, 121 ja 168-169

⁷⁹ Hallberg 1997, 104

⁸⁰ Laki vakuutusoikeudesta 17.1.1958/14, 9.3 §

voitu pitää vähäisempänä, kun vertailukohteeksi otetaan riita-asioiden oikeudenkäyntimenettely. Riita-asioissa kehitys on osoittanut huomattavaakin nousua vastapuolelle maksettavissa korvauksissa. Hallintolainkäyttölain mukaan asianosainen on kuitenkin velvollinen korvaamaan toisen oikeudenkäyntikulut vain, jos olisi kohtuutonta, että tämä joutuu pitämään oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan. Yksityinen henkilö tuomitaan korvaamaan julkisen asianosaisen kulut vain poikkeuksellisesti.

Tavoitteena on ollut, että asianosaisena oleva voi itse ilman lainopillista avustajaa hoitaa oikeudenkäyntinsä. Kuitenkin Mäntyniemen, Tienpään ja Hannosen tekemässä tutkimuksessa on todettu, että esim. lisäselvityksen esittäminen muutoksenhakuasteessa tai asianajajan käyttö ovat olleet seikkoja, jotka ovat vaikuttaneet ratkaisuun. Tutkimuksen mukaan asianajajan tekemä valitus oli vakuutusoikeudessa johtanut muutokseen useammin kuin korvauksensaajan itsensä tekemä valitus.⁸¹ Joka tapauksessa vahingoittuneen oikeusturvan kannalta on erittäin tärkeätä, ettei valitusasian hoitamisesta aiheutuvista kuluista muodostu estettä oikeusturvan saamiselle. Etenkin sosiaaliturva-asioiden ollessa kyseessä, voidaan siviiliprosessin periaatteista luopumista ja hallintolainkäyttölain soveltamista tapaturma-asioiden muutoksenhakuelimissä pitää varsin perusteltuna.⁸²

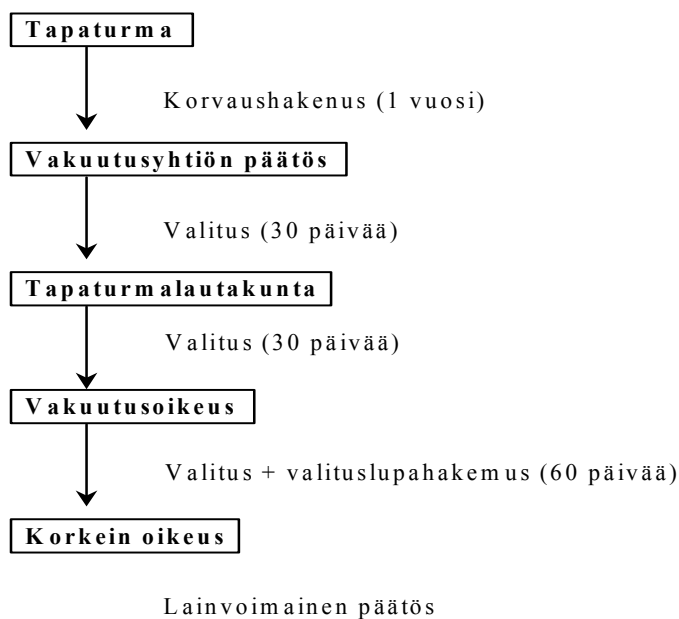
Tapaturma-asioiden käsittely vakuutusyhtiöissä sujuu yleisesti ottaen kohtuullisessa ajassa. Sen sijaan asian edetessä muutoksenhakuasteeseen, saattaa lopullisen päätöksen saamiseen mennä useita kuukausia tai jopa vuosia.⁸³ Ennen vakuutusoikeuden käsittelyä korvausasia on käsitelty jo vakuutusyhtiössä ja tapaturmalautakunnassa. On myös mahdollista, että korvausasian käsittely jatkuu vielä korkeimmassa oikeudessa. Vaikka vakuutusyhtiö siis pystyisikin antamaan päätöksensä kohtuullisessa ajassa, voidaan muutoksenhakujärjestelmien hitauden katsoa jopa heikentävän vahingoittuneen oikeusturvan toteutumista. Tapaturma-asioita voidaan niiden sosiaaliturvaluonteen vuoksi pitää kiireellisinä. Tällaisissa asioissa ratkaisu pitäisikin saada aikaan

⁸¹ Mäntyniemi, Tienpää, Hannonen 1972, 91

⁸² Hallberg 1997, 82

⁸³ www.tapaturmalautakunta.fi 17.7.2002

mahdollisimman nopeasti, jottei oikeuden käytöstä välittyisi sellaista kuvaa, että muutoksenhaku asiassa merkitsee sen siirtämistä pitkäksi aikaa pois todellisuudesta. Myös Hallbergin mielestä joutuisuus on yksi oikeuden mitta ja osa tuomioistuinten yhteiskunnallista vastuuta.⁸⁴ Tapaturma-asioissa samanlaisen vastuun voitaneen katsoa ulottuvan koko käsittelyprosessiin. Onhan tapaturmavakuutusjärjestelmän soveltaminen lakisääteisenä riippumaton yksityisistä sopimuksista.

Kuva 3: Muutoksenhaku tapaturma-asia

YLIMÄÄRÄISET MUUTOKSENHAKUKEINOT

Tapaturma-asian korvauspäätös tai valitusviranomaisen ratkaisu, josta ei ole enää valitusoikeutta on lainvoimainen ja voidaan tarvittaessa panna täytäntöön pakkokeinoin. Lainvoimaiseen ratkaisuun mahdollista hakea muutosta niin kutsutuilla ylimääräisillä muutoksenhakukeinoilla, joita ovat kantelu, purku ja menetetyn määräajan palauttaminen. Ylimääräisiä muutoksenhakukeinoja on

⁸⁴ Hallberg 1997, 104-105

tarkoitettu käytettäväksi vain poikkeuksellisesti ja laissa onkin tiukat ehdot niiden käyttämiselle. Oikeusvarmuuden toteutuminen myös edellyttää, että ratkaisut pysyvät voimassa tietyn määräajan jälkeen.⁸⁵

OIKEUSKANSLERI JA EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa viranomaisten, virkamiesten ja muiden julkista tehtävää hoitavien toiminnan laillisuutta. Epäilyksen herätessä, ettei tällaisessa tehtävässä ole toimittu lain ja velvollisuuksien mukaisesti, voi kuka tahansa kannella asiasta. Eduskunnan oikeusasiamies ei puutu asioihin, jotka ovat viranomaisen harkintavallassa tai joihin on mahdollista hakea muutosta normaalein muutoksenhakekeinoin. Eduskunnan oikeusasiamies voi ottaa asian käsiteltäväkseen, jos viranomainen on ylittänyt harkintavaltansa tai käyttänyt sitä väärin. Kantelun vuoksi eduskunnan oikeusasiamies ei voi muuttaa viranomaisten ratkaisuja tai määrätä niitä muutettaviksi, mutta virkamiestä voidaan rangaista kurinpidollisin toimin. Yleensä tämä tarkoittaa huomautusta tai ohjetta menettelystä vastaisen varalle.⁸⁶

PÄÄTÖS

PÄÄTÖKSEN SISÄLTÖ JA OIKEELLISUUS

Vahingoittuneella on oikeus saada korvausasiassa päätös nopeasti ja virheettömästi. Korvauskäytännön ennakoitavuus on vahingonkärsijän kannalta erityisen merkityksellinen, kun kyseessä on henkilön toimeentulo. Vakuutettujen pitää tietää, mitä korvauksia he voivat odottaa. Tämä on tärkeää mm. sikäli, että näin esimerkiksi tapauksissa, joissa korvausta todennäköisesti ei makseta, osaa vahingoittunut turvautua muuhun sosiaaliturvaan riittävän ajoissa. Vahingoittuneen oikeusturvan toteuttamiseksi tulee tapaturmavakuutuksessa luoda mahdollisimman hyvät takeet oikeiden ratkaisujen saavuttamisesta yksittäistapauksissa.⁸⁷

⁸⁵ Nurmi - Wihuri 1996, 14; ks. esim. Tapaturmavakuutuslaki 608/1948, 53 d § ja Laki vakuu-tusoikeudesta 9.2 §

⁸⁶ Suomen perustuslaki 109 §; Nurmi - Wihuri 1996, 14

⁸⁷ Lehtinen 1980, 3

Vakuutettu itse voi valvoa päätöksen oikeellisuutta sen sisällön ja perusteluiden kautta. Korvauspäätöksessä tuleekin olla päätöksen lisäksi esitettyä myös perustelut sekä selvitys siitä, mihin seikkoihin on kiinnitetty huomiota päädyttäessä tiettyyn lopputulokseen. Kansalaisen oikeudesta saada asiaansa perusteltu päätös onkin säädetty jo perustuslaissa sekä mm. hallintomenettelylaissa⁸⁸ Päätöksessä ei usein kuitenkaan ole eritelty esim. lääkärin- tai muita lausuntoja, joiden perusteella tiettyyn lopputulokseen on päästy. Terveystilasta esitetyistä lääkärinlausunnoista ilmeneviä seikkoja ei myöskään usein arvioida päätösten perusteluissa. Mm. tältä osin päätösten perusteluiden on toivottu olevan yksilöllisempiä.⁸⁹

Mahdolliset neuvottelut, joita ratkaisua harkittaessa on tehty, ovat vahingoittuneelle salaisia.⁹⁰ Tästä johtuen päätösten perusteluihin tulisikin kiinnittää erityistä huomiota, sillä ainoastaan sitä kautta vahingoittuneen on mahdollista päätellä, miten kyseiseen ratkaisuun on päästy. Käytännössä vakuutusyhtiöiden tuottamat päätökset ovat kuitenkin varsin suppeita ja tukeutuvat rutiininomaisiin fraaseihin ja lakiviittauksiin. Tähän on kiinnitetty useasti huomiota myös julkisuudessa, mikä onkin ollut hyödyllistä. Sosiaalivakuutusjärjestelmien piiriin kuuluvissa asioissa on alettu vaatia päätösten yksilöllisempää perustelemista ja perustelukäytäntöjen kehittymistä on alettu aktiivisesti seurata.⁹¹ Myös vakuutuslaitoksissa ja muutoksenhakuelimissä on alettu kiinnittää enemmän huomiota tuotettujen päätösten selkeyteen. Vielä kun huomioidaan sosiaalivakuutusjärjestelmien monimutkaisuus ja vakuutettujen resurssit perehtyä ratkaisujen kriteereihin ennakkoon, voidaan päätöstekstien perusteellisuudelle ja ymmärrettävyydelle antaa vahingoittuneen oikeusturvan kannalta suurikin painoarvo. Tapaturmakorvausasiassa päätöksestä on mahdollisuus valittaa, jos kyse on oikeudesta korvaukseen tai korvauksen suuruudesta. Päätöksen perusteluista -vaikka ne olisivatkin puutteelliset, ei valitusoikeutta kuitenkaan ole.

⁸⁸ Suomen perustuslaki 21.2 §; hallintolainkäyttölaki 53-54 §. Ks. myös Lehtinen 1980, 94 ; Virtanen, 1976; Pessala 1997

⁸⁹ Esim. Eduskunnan oikeusasiamiehen vastaus kanteluun 68/4/99

⁹⁰ OK 7 §

⁹¹ Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus 1996, 144-146; Pessala 1997

Hyvin perustellut päätökset helpottavat myös päätösten vertailua ja julkisen valvonnan toteuttamista.⁹²

Korvauspäätösten oikeellisuutta voidaan mitata lähinnä sillä, pysyvätkö alemman asteen päätökset muuttumattomana valitusasteessa. Jos vakuutusyhtiön ratkaisu pysyy valitusmenettelyssä muuttumattomana, voidaan asia katsoa oikein ratkaistuksi.⁹³ Ratkaisun muuttuminen valitusasteessa voi johtua myös uudesta selvityksestä, jota vakuutusyhtiöllä ei päätöksentekovaiheessaan ollut käytettävissä. Tällaisia uusia selvityksiä ovat usein mm. verotustiedot ja vahingoittuneen toimittamat uudet lääkärintlausunnot. Tällöin vastuuta “väärästä” ratkaisusta ei voida asettaa yksin vakuutusyhtiölle. Jos valitusaste on muuttanut vakuutusyhtiön päätöstä saman aineiston perusteella, voidaan vakuutusyhtiötä pitää vastuullisena lopullisen ja lainmukaisen ratkaisun viivästymiseen.⁹⁴ Vahingoittunut voi yrittää kiirehtiä vakuutusyhtiötä päätöksen antamisessa tai huomauttaa käsittelyn viipymisestä. Joissain tapauksissa asian käsittely voidaan viivästyneeltä osin siirtää tapaturmavakuutuslaitosten liiton käsiteltäväksi.⁹⁵ Päätöksen viipymisestä ei valitusoikeutta kuitenkaan ole.

Edellä kuvatulla tavalla arvioitavaksi saadaan vain ne tapaukset, joissa päätöksestä on valitettu. Päätösten oikeellisuutta arvioidessa tämä voidaan lukea heikkoudeksi, sillä vakuutusyhtiön päätöksen saattaminen tarkistuksen alaiseksi on riippuvainen vahingoittuneen aktiivisuudesta. Päätökset, joihin asianosainen ei hae muutosta, jäävät arvioinnin ulkopuolelle, eikä korjaava oikeusturva tällaisissa vahingoittuneen oikeutta loukkaavissa tapauksissa pääse toteutumaan.⁹⁶ Vakuutusyhtiöiden tietoon tulee vuosittain noin 120 000 tapaturma- ja ammattitautitapausta ja tapaturmalautakunta käsittelee vuosittain noin 4500 valitusta.⁹⁷ Oletettavaa kuitenkin on, että myös niiden päätösten joukosta, joista vahingoittunut ei tee valitusta, löytyisi joitakin virheellisiä ratkaisuja. Valitusviranomaisen ei myöskään voi puuttua ratkaisun virheellisyyksiin muilta

⁹² vrt. Pessala 1997

⁹³ esim. Mäntyniemi, Tienpää, Hannonen 1972, 79

⁹⁴ Mäntyniemi, Tienpää, Hannonen 1972, 78

⁹⁵ Ks. luku 3

⁹⁶ Mäntyniemi, Tienpää, Hannonen 1972, 79 ja 84

⁹⁷ www.tapaturmalautakunta.fi 17.7.2002

osin kuin mahdollisessa valituksessa on vaadittu. Yleensä valitus kuitenkin tulkitaan mahdollisimman laajasti.

Tässä esityksessä oikeusvarmuuden toteutumiseen keskitytään perehtymällä tapaturmavakuutuslain 4 §:ssä esiintyvän työstä johtuvat olosuhteet -käsitteen tulkintaan ratkaisukäytännössä. Mäntyniemen, Tienpään ja Hannosen tutkimuksessa vuodelta 1972 on tapaturmapäätösten oikeellisuutta tutkittu tarkastelemalla vuosityöansiota. Tutkimus oli toteutettu tekemällä testi, jossa verrattiin päätöksen mukaista ja vakuutusyhtiön käytettävissä olevien tietojen mukaan uudelleen laskettua vuosityöansiota. Tutkimuksen kohteena olleista 669 tapauksesta n. 32 % oli testin mukaan virheellisiä. Tutkimuksessa myös todettiin vuosityöansiossa olleiden virheiden olevan pääosaltaan mitättömän pieniä ja korvauksensaajalle yhtä usein edullisia kuin epäedullisia.⁹⁸

NOPEUSVAATIMUKSEN MERKITYS

Eräs tapaturmavakuutusjärjestelmän haasteista on oikeusvarmuuden ja nopeusvaatimuksen välisen tasapainon aikaansaaminen. Sosiaaliturva-asioiden kiireellinen luonne ja joidenkin tapausten rutiininomaisuus ovat seikkoja, joilla joissakin tapauksissa voidaan perustella käsittelyn nopeuden ensisijaisuutta. Vahingoittuneelle saattaa joissakin tapauksissa olla tärkeämpää saada asiansa nopeasti ratkaistuksi kuin odottaa suuremmalla varmuudella lainmukaista ratkaisua ehkä pitkiäkin aikoja.⁹⁹ Jokainen tapaturma-asia tulee kuitenkin käsitellä yksilöllisesti. Ansiotiedot, tapaturman sattumiseen johtaneet olosuhteet ja lääketieteellinen selvitys vaihtelevat tapauksittain huomattavasti joten lienee ymmärrettävää, että eri tapaukset vaativat erilaisen määrän käsittelijöiden työtä ja aikaa.

⁹⁸ Mäntyniemi, Tienpää, Hannonen 1972, 93-95

⁹⁹ Lehtinen 1980, 3-4 Mäntyniemi, Tienpää, Hannonen 1972, 84 Nylander, 40

Vahingoittuneen kannalta merkityksellisintä on kuitenkin käsittelyyn kokonaisuudessaan kuluva aika. Sillä, johtuuko mahdollinen viivytys vakuutusyhtiöstä tai työnantajasta, ei vahingoittuneen kannalta ole olennaista merkitystä. Mäntyniemen, Tienpään ja Hannosen tutkimuksessa on todettu korvauskäsittelyyn kuluvan ajan koostuvan pääasiassa tarvittavan selvityksen odottamisesta ja vakuutusyhtiössä tapahtuvasta käsittelystä. Vahingoittuneen itsensä toimittamat selvitykset kuten lääkärinlausunnot tai virkatodistukset saapuvat tutkimuksen mukaan verrattain nopeasti, kun taas tapaturmailmoitusta ja vuosityöansion määrittämiseen tarvittavia tietoja usein joudutaan odottamaan.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Mäntyniemi, Tienpää, Hannonen 1972, 97-98

OIKEUSVARMUUDEN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI TYÖSTÄ JOHTUVAT OLOSUHTEET -KÄSITTEEN TULKINNAN PERUSTEELLA.

Tulkinnan merkitys vahingoittuneen oikeuksien toteutumisessa

Osana vahingoittuneen oikeusturvan selvittämistä tutkielman yhtenä tarkoituksena on tutkia oikeusvarmuuden eli lain mukaisen ratkaisun toteutumista tapaturmavakuutuslain mukaisissa asioissa. Tutkielman kysymyksiä käsitellään vahingoittuneen näkökulmasta, joten ratkaisujen ennakoitavuudella on tässä oikeusvarmuuden toteutumisessa merkittävä sija. Tapaturmavakuutuslain mukaisten ratkaisujen ennakoitavuutta tutkitaan tässä selvittämällä laissa esiintyvää työstä johtuvien olosuhteiden käsitettä tapaturmavakuutuslain 4 §:ssä esiintyvien syy-yhteyden vaatimusten osalta. Tavoitteena on siis selvittää, missä olosuhteissa tapaturman on satuttava, jotta se voitaisiin korvata työtapaturmana sekä pystytäänkö näiden edellytysten toteutuminen täsmällisesti määrittelemään myös käytännön ratkaisutoiminnassa.

Aikaisemmin on ollut verraten yksiselitteistä määritellä, milloin kukin työntekijä on työssä ja mitä hänen työhönsä kuuluu. Ns. etätyö, liikematkat sekä muut tavanomaisesta työskentelytavasta poikkeavat tilanteet ovat kuitenkin lisääntyneet, mikä on johtanut siihen, että joskus on hyvinkin vaikea ratkaista, onko työntekijä ollut "työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa" siten kuin tapaturmavakuutuslain 4 §:ssä edellytetään. Tapaturmavakuutuslain piirissä korvattavaksi tulee vahinkoja, joilla ei ole välitöntä yhteyttä työhön eikä työnantajan vaikutettavina oleviin tapahtumiin, mutta korvattavuuden edellytysten katsotaan silti täyttyneen.

On selvää, ettei tapaturmavakuutuslakia säädettäessä ole voitu ennalta nähdä kaikkia mahdollisia tilanteita, joissa erimielisyyksiin korvausvastuusta voidaan joutua. Tapaturmavakuutuslaissa esiintyviä käsitteitä on kuitenkin joskus moitittu väljiksi tai epätasällisiksi, mikä osaltaan saattaa johtaa erimielisyyksiin

korvausvastuusta.¹⁰¹ Tapaturma voi täyttää korvauksen edellytykset yhtäaikaisesti useista eri järjestelmistä, kuten lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta, liikennevakuutuksesta tai vapaa-ajan tapaturmavakuutuksesta. Vahingoittuneella saattaa vahingoittumisesta aiheutuneen vamman tai sairauden seurauksena olla oikeus myös työeläkelakien tai sairausvakuutuslain mukaisiin korvauksiin. Tapaturman sattumisesta näyttövelvollisuus jää vakuutetulle, mutta korvauksen kriteerit ovat tälle usein epäselviä, ja niistä otetaan selvää vasta vahingon satuttua. Vahingoittuneen oikeusturvan toteutuminen myös edellyttää, että hän saa korvauksen siitä järjestelmästä, josta se lain mukaan hänelle kuuluu. Oikeuskäytännön ennakoitavuus on vahingonkäräjän kannalta merkityksellinen myös sikäli, että kun kyseessä on henkilön toimeentulo ja riidan osapuolten resurssien ollessa hyvin erilaiset, saattaa kynnyks valittaa mahdollisesti virheellisestä päätöksestä olla korkea.

Käsitteiden selkeys ja yksiselitteisyys korvauskäytännössä on siis vakuutetun oikeusturvan kannalta olennaista. Usein laissa esiintyvät käsitteet saavat sisältönsä vasta oikeuskäytännön myötä. Mm. "työstä johtuvat olosuhteet" on tällainen käsite, joka jättää lain soveltajalle huomattavan paljon tulkintamahdollisuuksia. Tutkielman tässä osassa on perehdytty tapaturmavakuutuslain 4 §:n soveltamisesta muutoksenhakuelimissä annettuihin ratkaisuihin, joiden perusteella korvauskäytännön ennakoitavuutta arvioidaan. On huomioitava, että tutkittavana on vain tapauksia, joissa päätöksestä on valitettu. Tapaukset, joissa vakuutusyhtiön päätöksestä ei ole valitettu, jäävät tutkimuksen ulkopuolelle. Mukaan ei myöskään oteta tapauksia, joissa kyse on selvästi työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa sattuneista tapaturmista, mutta korvaus on evätty lääketieteellisin perustein. Niinikään tutkimuksen ulkopuolelle jäävät muut tapaturmat, joista korvaus määrätään tapaturmavakuutuslain mukaan, mutta joista säädetään omissa laeissaan.

¹⁰¹ esim. Tapaturmavakuutuskomitea 1945, 47

TAPATURMAVAKUUTUSLAIN MUKAINEN TYÖSUHDE

Nykyistä tapaturmavakuutuslakia suunniteltaessa katsottiin tarkoituksenmukaisemmaksi vakuuttaa ko. lain mukaisesti ainoastaan työsuhteessa olevat.¹⁰² Ns. perussuhdeteorian mukaan työsuhde on eri laeissa määritelty saman sisältöisesti.¹⁰³ Työsuhteella tarkoitetaan sitä oikeussuhdetta, joka syntyy työsopimuksen pääsuorituksen alkaessa. Sanamuodoltaan työsuhteen tunnusmerkit eivät eri laeissa ole yhtenevät, mutta asiallisesti ne ovat samansisältöisiä.¹⁰⁴ Työsuhteen yleisinä tunnusmerkkeinä pidetään: a) työnantajan direktio-oikeutta, b) työsopimusta, c) työstä maksettavaa vastiketta d) työn suorittamista sekä e) työn tekemistä toisen lukuun. Työsuhteen yleistunnusmerkistö määrää tapaturmavakuutuslain yleisen soveltamisalan.¹⁰⁵ Tarkasteltaessa sitä, onko tapaturma sattunut TVL 4 §:ssä tarkoitetuissa olosuhteissa, on primäärinä korvattavuuden edellytyksenä se, että vahingoittunut on tapaturman sattuessa ollut TVL 1 §:ssä tarkoitetussa työsuhteessa.¹⁰⁶

TVL 1 §:ssä määritellään työntekijä, jolla on oikeus korvaukseen työtapaturmasta. Lain 4 § 1 momentissa määritellään lain mukaan korvattava työntekijää kohdannut tapaturma. TVL:n ajallinen soveltaminen alkaa TVL 1 §:n määritelmän mukaan siis työntekijän ryhdyttyä työhön ja päättyy vastaavasti työnteon päättyttyä.¹⁰⁷ TVL 1 §:n ja 4 §:n määritelmiä verrattaessa oikeuskäytäntöön voidaan todeta, että TVL 1 §:n sanonta "tekee työtä" on liian suppea. Korvaukseen voi olla oikeutettu myös vahingoittunut, joka työsopimuksen perusteella oleskelee työpaikalla tai on sinne matkalla. Oikeuskäytännössä lain ajallista soveltamisalaa on vakuutetun eduksi edelleen laajennettu ja myös ensimmäinen ja viimeinen työmatka on katsottu lain soveltamisalaan kuuluviksi. Tästä voidaan päätellä TVL 4 §:n laajentavan lain ajallista soveltamisalaa siten, että ko. lainkohdassa tarkoitetut tapaturmat korvataan, oli vahingoittunut työsuhteessa tai ei. Pekkanen kutsuu tätä käsitystä lain ajallisesta soveltamisesta työtapaturmaperiaatteeksi erotuksena

¹⁰² Tapaturmavakuutuskomitea 1945, 8

¹⁰³ Vuorio 1955, 39

¹⁰⁴ Ingman 1968, 237

¹⁰⁵ Pekkanen 1968, 190

¹⁰⁶ Pekkanen 1968, 191

¹⁰⁷ Pekkanen 1968a, 191-192

työsuhdeperiaatteeseen, jonka mukaan lakia sovellettaisiin vain henkilöön, joka on työsuhteessa.¹⁰⁸ Pekkanen katsoo myös, ettei tapaturmavakuutuslaissa ole käytetty käsitteitä johdonmukaisesti, koska TVL 1 §:n ja 4 §:n työntekijä käsitteen merkityssisältö on erilainen. Pekkanen katsoo myös, että TVL 4 §:lle voidaan antaa itsenäinen merkitys soveltamisalan määrittelyssä, mikä muuttaa lain soveltamisalaa koskemaan myös työmatkalla sattuneita tapaturmia.¹⁰⁹ Työtapaturmaperiaatteen noudattamista Pekkanen puolustaa TVL:n tarkoituksella ja periaatteen edullisemmuudella työntekijälle.

Tapaturmavakuutuslain tarkoittamaa työsuhdetta on pidetty muun työoikeuden työsuhde käsitettä väljempänä. Tapaturmapäätöksiä voitaneen pitää in casu-ratkaisuina, joissa kulloinkin esiintyville kohtuussyille on annettu huomattava paino.¹¹⁰ Voidaan myös katsoa, että sosiaalisen vakuutuksen tarkoitus ja päämäärät ovat johtaneet työsuhteen laajentavaan tulkintaan.¹¹¹

Routamon mukaan tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavat vahingot voidaan luokitella monilla eri tunnusmerkeillä. Näitä voivat olla korvaukseen oikeutettujen henkilöiden tunnusmerkit, vahinkojen syyt, seurausten laatu tai vahinkoon johtavat tapahtumakulut.¹¹² Routamo katsoo, ettei työsuhteen tunnusmerkeille voida antaa primääristä asemaa, vaan vahinko on korvattava vain, jos kaikki tunnusmerkit toteutuvat. Joskus voi olla helppoa todeta, ettei vahingoittunut ole TVL 1 §:n tarkoittama työntekijä, jolloin muiden tunnusmerkkien harkitseminen on toissijaista. Voidaan myös todeta, ettei vahinko ole TVL 4 §:n tarkoittama tapaturma, jolloin 1 §:n mukaisten tunnusmerkkien tarkastelu on tarpeetonta.¹¹³

¹⁰⁸ Pekkanen 1968, 197; Pekkanen 1968, 194

¹⁰⁹ Pekkanen 1968, 197 ja 202

¹¹⁰ Ingman 1958, 27

¹¹¹ Vuorio 1952, 715

¹¹² Routamo 1972, 34

¹¹³ Routamo 1972, 65

SY-YHTEYS

Yleisen vahingonkorvausoikeuden lähtökohta on, että jokainen joutuu kärsimään kohdalleen sattuneet vahingot itse. Vaikka tapaturmavakuutuslain mukaisissa asioissa syyllisen etsiminen on yleensä tarpeetonta, vaaditaan korvausvelvollisuuden syntymiseen joku peruste.¹¹⁴ Vakuutusyhtiö suorittaa korvauksen, jos se todella on siihen velvollinen.¹¹⁵

Työtapaturmana korvataan tapaturmavakuutuslain perusteella vamma tai sairaus, jonka äkillinen, odottamaton ulkoinen tekijä aiheuttaa työntekijälle työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa. Ainoastaan työtapaturman aiheuttama vamma tai sairaus on lain mukaan korvattava. TVL 4 §:n 1 momentin 2-kohdassa luetellaan tunnusmerkkejä, joiden on toteuduttava, mikäli tapaturma, joka ei ole sattunut työssä, tulee korvattavaksi. Tunnusmerkit ovat 1) vamma tai sairaus, 2) tapaturma, 3) työstä johtuvat olosuhteet ja 4) tietty sijainti tai toiminta eli työpaikka, liikkuminen työnantajan asioilla tai työmatka.¹¹⁶

Tapaturmavakuutuslain mukaan korvattavan vahingon on synnyttävä tietyn tapahtumaketjun seurauksena. TVL 4 §:n mukaan korvattava vahinko on a) vamma, jonka aiheuttaa tapaturma b) vamma, joka katsotaan työtapaturman aiheuttamaksi tai c) tapaturma, joka on aiheutunut sodasta tai aseellisesta selkkauksesta. Ko. lainkohdassa voidaan siis todeta kolme erilaista syy-yhteyskuvausta korvattavan vahingon tunnusmerkkinä.¹¹⁷ Tämän tarkemmin syy-yhteyttä ei laissa ole määritelty, vaan tulkinta on jätetty vallitsevan oikeuskäytännön varaan.

Työn käsite riippuu työn laadusta. Useimmiten on helppo päätellä, mitä kunkin työntekijän työtehtäviin kuuluu.¹¹⁸ Varsinaisessa työn suorittamisessa sattuneet tapaturmat oikeuttavat säännönmukaisesti TVL:n mukaiseen korvaukseen ja

¹¹⁴ Routamo - Ståhlberg 1995, 32

¹¹⁵ Routamo - Ståhlberg 1995, 14

¹¹⁶ Routamo 1972, 214

¹¹⁷ Routamo 1972, 187

¹¹⁸ Kukkonen – Valtanen 1999, 34

suurin osa työtapaturmista onkin tällaisia perustapauksia, jotka eivät oikeuskäytännössä ole aiheuttaneet ongelmia.¹¹⁹ Työ voi kuitenkin muodostua myös varsinaisen työpaikan ulkopuolella tapahtuvista neuvotteluista, edustustilaisuuksista, seminaareista ym.. Pääasiassa tällaisissa tilaisuuksissa ollaan epäilemättä “työssä”, mutta tilanteisiin, joissa rajanveto työn ja vapaa-ajan välillä on ongelmallista, ajaudutaan helposti.

Seuraavassa käsitellään tilanteita, joissa tapaturman on satuttava tullakseen korvatuksi työtapaturmana. Työsuhde- ja tapaturma-tunnusmerkkien toteutumista ei käsitellä, vaan niiden oletetaan täyttyvän. Eri tilanteita käsitellään lain sanamuodon mukaisessa järjestyksessä ja erityisesti huomiota kiinnitetään siihen, miten työstä johtuvien olosuhteiden vaatimukseen on oikeuskäytännössä suhtauduttu.

TYÖPAIKKATAPATURMAT

Työpaikan käsite vaihtelee työn laadun mukaan. Työpaikalla voidaan tarkoittaa kiinteää paikkaa, jossa työskentely normaalisti tapahtuu. Työpaikka voi olla myös vaihteleva, kuten esimerkiksi silloin, kun on kyse komennus- tai matkatyöstä.¹²⁰

Työpaikan tai siihen liittyvän alueen ei sinänsä vielä voida katsoa olevan työstä johtuva olosuhde. Vahinkotapahtumalla tulee olla kiinteämpi yhteys työhön.¹²¹ Työssä johtuvia olosuhteita ovat kaikki työstä johtuva liikkuminen ja tekeminen työpaikalla, kuten pukeutuminen, peseytyminen tai työvälineiden hakeminen.¹²² Myös ruokailu voidaan katsoa työstä johtuviksi olosuhteiksi työpaikalla.

¹¹⁹ Routamo 1972, 214 ks. myös TL 2321/97

¹²⁰ Kukkonen – Valtanen 1999, 36

¹²¹ Routamo 1972, 219 ja 229

¹²² Kukkonen – Valtanen 1999, 36

Tilanteissa, joissa kyse on lähinnä normaalielämän toiminnoista ja joissa vaara ei liity työhön, on päädytty kielteiseen ratkaisuun.¹²³ Esimerkiksi vahingoittumista matkalla työnantajan järjestämälle tupakointipaikalle ei ollut pidetty työstä johtuvana olosuhteena, vaikka tupakoiminen sinänsä oli sallittua työajallakin. Vahingon syyksi ei niinkään esitetty mitään ko. paikasta johtuvaa syytä.¹²⁴ Sen sijaan tapaus, jossa työntekijä oli tupakoimaan menossa liukastunut työnantajan hiekoittamattomalla piha-alueella, katsottiin korvattavaksi sillä perusteella, että työnantaja vastaa siitä alueesta, millä työntekijät tavanomaisesti liikkuvat muutoinkin työtä tehdessään tai työmatkoillaan. Hiekoittamattomalla piha-alueella liikkuminen katsottiin riskiksi, jota ei kasvattanut se, että työntekijä oli menossa tupakoimaan.¹²⁵ Tapaturmavaaran katsottiin siis johtuneen työpaikkaan kuuluvasta alueesta eikä niinkään työntekijän toiminnasta, joka olisi katsottava täysin yksityiselämän piiriin kuuluvaksi. Työpaikalla tapahtunut yksityisasian hoitamisessa sattunut vahinko on em. ratkaisujen perusteella korvattava, jos tapaturma on aiheutunut työnantajan laiminlyönnistä tilojen turvallisuuden suhteen eikä yksityisasian hoito ole lisännyt riskiä.¹²⁶

Tapauksessa, jossa työntekijä oli tapaturmaisesti vahingoittunut työvuoron aikana työpaikalla ja käyttäessään työnantajan luvalla tämän konetta vakuutusosoikeus katsoi, että tapaturma oli sattunut TVL 4 §:ssä tarkoitetulla tavalla työstä johtuvissa olosuhteissa huolimatta siitä, ettei vahingoittunut ollut työnjohdon määräämissä tehtävissä.¹²⁷ Vahingoittuminen oli siis tapahtunut yksityisasian hoitamisessa, mutta työnantajan suostumuksella käyttäen tämän konetta. Tapauksessa voitaneen katsoa yksityisasian hoitamisen lisänneen riskiä, mutta vastuun tavallaan siirtyneen työnantajalle tämän antaessa suostumuksensa koneensa käyttöön. Toisaalta työnantajan kiellon tai varoituksen ei voida katsoa ratkaisevan, sattuuko tapaturma työstä johtuvissa olosuhteissa.¹²⁸

¹²³ Routamo 1972, 229

¹²⁴ TL 1905/98

¹²⁵ TL 2420/98

¹²⁶ Antila-Rantanen 1998, 27

¹²⁷ VakO 12680/95

¹²⁸ Routamo 1972, 230 ja vrt. TL3898/1995

Vahingoittumiseen liittyvä kone oli niinkään juuri työpaikan takia käytettävissä ja siten osa työpaikkaan liittyvistä vaaroista.¹²⁹

Vastaavasti voidaan ajatella tapauksesta, jossa työntekijän nilkka oli nyrjähtänyt hänen ollessaan menossa työtauolla ikkunasta kattotasanteelle. Nyrjähtämisen katsottiin sattuneen työstä johtuneissa olosuhteissa, kun työntekijä ei ollut saanut tauon aikana esteettömästi poistua työpaikaltaan ja työntekijät olivat työnantajan tietien aurinkoisina kevät- ja kesäpäivinä yleisesti viettäneet työtaukonsa elpymiseen ja eväiden syömiseen k.o. tasanteella, johon työtilasta pääsi vain ikkunan kautta.¹³⁰ Huomiota on ratkaisussa kiinnitetty myös siihen, etteivät työntekijät ole saaneet esteettömästi poistua työpaikalta taukojen aikana. Tämä onkin ollut seikka, joka on useissa tapauksissa puoltanut työpaikalla ruokailun kuulumista työstä johtuviin olosuhteisiin. Samoin se, että vakuutettu on vahingoituessaan käyttänyt työpaikalla järjestettyä ruokailumahdollisuutta.¹³¹ Joskaan em. seikat eivät ole olleet edellytyksenä tapaturmavakuutuslain mukaisen korvauksen myöntämiselle.¹³²

Työpaikalla tapahtuu huomattavan paljon muutakin kuin varsinaisia työtehtäviä. Yleisesti oikeuskäytännössä on katsottu, että työnantaja vastaa yleisistä olosuhteista työpaikalla. Korvattavuuden edellytysten on katsottu täyttyvän vain sellaisissa tapaturmissa, joiden sattumiseen ovat vaikuttaneet työpaikan erityiset olosuhteet. Työtapaturmaksi ei siis välttämättä katsota työpaikkaruokailussa, taukojen aikana tai kepposia tehtäessä sattuneita tapaturmia, vaikka varsinaisella työpaikalla oleiltaisiinkin.

Työpaikan alueelliselle ulottuvuudelle ei oikeuskäytännöstä voida periaatteessa löytää rajaa. Niissäkin tapauksissa, joissa aluevaatimus ei täyty, voidaan tapaturman katsoa sattuneen työmatkalla tai työnantajan asioilla. Tavallaan lain

¹²⁹ Routamo 1972, 230

¹³⁰ KKO:1992:6

¹³¹ esim. VakO 10742/93

¹³² vrt. VakO 4328/99

sanamuodon ulkopuolelle menevää tulkintavaihtoehtoa edustavat tilanteet, joissa ainoaksi perusteluksi on otettu työstä johtuvat olosuhteet.¹³³

TYÖMATKATAPATURMAT

Tapaturmavakuutuslain mukaan työtapaturmalla tarkoitetaan tapaturmaa, joka aiheuttaen vamman tai sairauden on kohdannut työntekijää matkalla asunnosta työpaikalle tai päinvastoin. Lain valmistelutöissä ei esitetä perusteluja työmatkatapaturman käsitteelle.¹³⁴

Esimerkkinä vahinkoriskeistä, joihin työnantaja ei juuri voi vaikuttaa työturvallisuustoimenpiteillä, lienevät työmatkatapaturmat useimmin esiintyviä. Työmatkaan liittyvät vahinkoriskit ovat myös yleensä aivan erilaisia kuin itse työhön liittyvät riskit.¹³⁵ Työmatkalla sattuneet tapaturmat ovat niinkään enemmistönä riitatilanteissa, joissa oikeus tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen riippuu juridisesta syy-yhteydestä. Työmatkatapaturmiin liittyvissä rajanvetotilanteissa kyse voi olla työpaikan tai asunnon määrittelemisestä, mutta myös työmatkaan käytetty reitti saattaa olla ratkaiseva, kun pohditaan onko kyseessä työmatka.

TYÖNTEKIJÄN ASUNTO

Lähtökohtaisesti vahingoittuneen asuntona pidetään hänen vakinaista asuntoaan. Matkatyötä tekevällä henkilöllä katsotaan työpäivinäan olevan asunto työskentelypaikkakunnallaan,¹³⁶ samoin komennustyössä olevalla. Tällöin myös matkat työskentelypaikkakunnalta vakituiselle asunnolle tai päinvastoin ovat myös työmatkoja.¹³⁷ Viikonloppumatkan perheen yhteiselle asunnolle on katsottu kuuluvan tapaturmavakuutusturvan piiriin. Sen sijaan tapaturmaa, joka sattuu muun kuin yöpymispaikan ja työpaikan välillä, ei ole pidetty korvattavana

¹³³Routamo 1972, 235

¹³⁴Virtanen 1986, 12 ja Kukkonen - Valtanen 1999, 36

¹³⁵Kukkonen – Valtanen 1999, 36

¹³⁶Eskonpekka 1990, 31

¹³⁷Kukkonen – Valtanen 1999, 38

työtapaturmana. Tapauksessa, jossa vahingoittuneen työmatka oli yli neljän vuoden ajan säännöllisesti iltavuoroon lähtiessä alkanut hänen vaimonsa liikkeestä, johon hän oli mennyt myös aina aamuvuorosta tullessaan, on työmatkan on katsottu päättyneen siinä kohtaa, missä työntekijä oli ohittanut kotinsa, joka sijaitsi noin puolimatassa työpaikan ja vaimon liikkeen välissä. Vastaavasti työmatkan on katsottava alkaneen vasta silloin, kun työntekijä on kulkenut kotinsa ohi.¹³⁸ Myös tapauksessa, jossa tapaturma oli sattunut työntekijän ollessa matkalla työstä kampaajalle, joka ei sijainnut hänen kotimatkinsa reitillä, ei vahinkoa korvattu työtapaturmana.¹³⁹

Jos työntekijä joutuu keskeyttämään matkansa ja palaamaan asunnolle tai työpaikalle, säilyy tapaturmavakuutusturva tällaisen matkan aikana, mikäli syy on "hyväksyttävä". Hyväksyttävänä syynä on pidetty esimerkiksi unohtuneen henkilökohtaisen apuvälineen noutamista.¹⁴⁰

Asuntona on pidetty myös säännöllisesti käytettyä vapaa-ajan asuntoa.¹⁴¹ Tällöin edellytetään, että työntekijä tulee työhön mökiltään päivittäin tai ainakin viikonloppuisin.¹⁴² Kuitenkin tapauksessa, jossa konsultti oli vahingoittunut hirvikolarissa matkalla kaksipäiväisestä koulutuksesta kesämökilleen, joka samalla oli kakkosasunto, kirjoittamaan kirjaa, ei tapaturmaa korvattu TVL:n mukaisesta vakuutuksesta, vaan liikennevakuutuksesta. Vakuutettu katsoi kirjojen kirjoittamisen olevan osa hänen työtään ja liittyvän koulutustyöhön. Tapaturmalautakunta taas katsoi, ettei kesämökille suuntautuneen kotimatkan tarkoitus ollut täysin yksiselitteinen, koska yleisesti ottaen kesämökillä tehdään muuta kuin ansiotyötä ja kyse oli juhannusta edeltävistä päivistä.¹⁴³

Ratkaisussa on kiinnitetty huomiota ennen kaikkea siihen, oliko matkan tarkoituksena työn tekeminen eikä niinkään siihen, miten säännöllisesti

¹³⁸ VakO 3250/95

¹³⁹ VakO 4764/98

¹⁴⁰ Eskonpekka 1999, 32

¹⁴¹ Eskonpekka 1990, 29

¹⁴² Kukkonen – Valtanen 1999, 38

¹⁴³ TL 360/99

vahingoittuneen työmatka oli kesämökille suuntautunut. Joskin oli mainittu ainakin vahingoittuneen pitäneen kesämökkiään kakkosasunnon asemassa.

Tullakseen korvatuksi työtapaturmana, tulee matkan olla yhteydessä työhön, jonka perusteella vakuutus on otettu ja matkan tarkoituksena on oltava työn tekeminen.¹⁴⁴ Tapaus, jossa työntekijä oli vahingoittunut sunnuntai-iltana matkustaessaan työskentelypaikkakunnalleen, noin 300 kilometrin päähän perheen yhteisestä kodista, korvattiin työtapaturmana. Vakuutusyhtiö oli evännyt korvauksen ja katsonut kyseessä olleen vapaa-ajalla sattunut tapaturma, koska vahingoittuneen työ oli alkanut vasta seuraavana aamuna ja työntekijä oli ennen töihin menoaan yöpynyt työskentelypaikkakunnan asunnossaan.¹⁴⁵ Työntekijän mukaan hänen oli pakko tulla junalla edellisenä päivänä ehtiäkseen ajoissa töihin. Tapaturmalautakunta kuitenkin katsoi, ettei sillä, että työntekijä yöpyi ennen työhön menoaan työskentelypaikkakunnalla olevassa asunnossaan, ollut merkitystä, vaan työmatkan katsottiin muodostuvan kahdesta eri osasta: matkasta työskentelypaikkakunnalle ja matkasta työskentelypaikkakunnan asunnosta työhön.¹⁴⁶

Jos työntekijällä on useampia työsuhteita, kuuluvat työpaikkojen välisellä matkalla sattuneet tapaturmat korvauksen piiriin kuten asunnon ja työpaikankin välillä. Tällaisissa tilanteissa korvataan sattunut tapaturma sen työpaikan vakuutuksesta, jonne työntekijä oli menossa.¹⁴⁷

TYÖMATKAN ALKAMINEN

Työmatkan katsotaan alkavan asunnon ulko-ovelta.¹⁴⁸ Tapaturmavakuutusturva alkaa hetkestä, jolloin työntekijä on sulkenut asuntonsa ulko-oven.¹⁴⁹ Kerrostaloasunnossa asuvan työmatka alkaa henkilön astuessa porraskäytävään ja omakotitalon ollessa kyseessä, alkaa matka asunnon ulko-ovella. Vastaavasti

¹⁴⁴ Virtanen 1986, 15

¹⁴⁵ vrt. TL 4993/94

¹⁴⁶ TL 913/95

¹⁴⁷ Kukkonen – Valtanen 1999, 37 ja Mänttari 1972, 46

¹⁴⁸ Virtanen 1986, 13

¹⁴⁹ Kukkonen - Valtanen 1999, 37

palattaessa työstä asuntoon, alkaa työmatka henkilön lähtiessä työpaikalta.¹⁵⁰ Asunnossa työmatkan valmistelutoimenpiteiden yhteydessä sattunut tapaturma jää tapaturmavakuutusturvan ulkopuolelle,¹⁵¹ kuten tapauksessa, jossa lentäjä oli työmatkalla Moskovassa valmistautuessaan päivän lennolle liukastunut hotellin kylpyhuoneessa. Lentäjä oli ilmoituksen mukaan aloittanut työnteon jo hotellihuoneessa olemalla puhelimitse yhteydessä navigaattoriin. Tapaturman ei katsottu sattuneen työstä johtuvissa olosuhteissa vaan normaalien aamutoimien yhteydessä.¹⁵²

Valmistelevien toimenpiteiden yhteydessä asunnon ulkopuolellakaan sattuneet tapaturmat eivät välttämättä kuulu korvattavuuden piiriin. Esimerkiksi auton koekäynnistys ennen työmatkaa tai sen siirtäminen lämpimään talliin on katsottu jäävän tapaturmavakuutusturvan ulkopuolelle.¹⁵³

Ensimmäinen matka, jonka työntekijä tekee ryhtyessään tekemään työtä työnantajalle, kuuluu myös tapaturmaturvan piiriin.¹⁵⁴ Myös ensimmäisen matkan, jonka työntekijä tekee tullessaan uudelle paikkakunnalle aloittaakseen siellä työn tekemisen työnantajalle, katsotaan kuuluvan tapaturmaturvan piiriin, vaikka työsuhde ei ole vielä alkanut.¹⁵⁵ Kuitenkaan kyseessä ei ole työmatka, jos henkilö on vasta etsimässä työtä itselleen. Tällainen tilanne on kyseessä esim. satamatöissä, satamatyömiesten tullessa työhönottokonttoriin ns. työhön huutoon. Vaikka vakinaisilla satamatyömiehillä on velvollisuus tulla tähän tilaisuuteen, ei niitä vakiintuneen käytännön mukaan pidetä työmatkoina.¹⁵⁶

¹⁵⁰ Mänttari 1972, 44-45

¹⁵¹ Virtanen 1986, 13

¹⁵² VakO 4022/96, ks. myös VakO 2887/99 ja VakO 903/98

¹⁵³ Eskonpekka 1990, 34

¹⁵⁴ ks. edellä s.11

¹⁵⁵ Mänttari 1972, 45

¹⁵⁶ Mänttari 1972, 46

TYÖMATKAN AJALLINEN ULOTTUVUUS

Normaalisti työmatka liittyy aukottomasti työn tekemiseen. Korvattavan työmatkatapaturman ei kuitenkaan välttämättä tarvitse sattua työn normaalina alkamis- tai päättymisaikana. Työmatkan poikkeuksellisen alkamis- tai päättymisaajan edellytetään kuitenkin olevan järkevissä suhteissa työn säännönmukaiseen alkamis- tai päättymisaikaan.¹⁵⁷ Mitään selviä aikarajoja työn tekemisen ja työmatkan alkamisen välille ei kuitenkaan voida esittää, vaan merkitykselliseksi tulee työmatkaan liittyvä edellytys ”työstä johtuvissa olosuhteissa”.¹⁵⁸ Kolmen vuorokauden kuluttua työn päättymisen jälkeen alkanutta kotimatkaa ei katsottu työmatkaksi. Työntekijä ei ollut esittänyt mitään työhön liittyvää syytä sille, miksi hän oli viipynyt työskentelypaikkakunnallaan 3 vuorokautta ennen kotimatalle lähtöä.¹⁵⁹ Kotimatkan viivästymisen aiheuttavaksi työhön liittyväksi syyksi voidaan katsoa esim. verokirjan hakeminen tai työkalujen noutaminen.¹⁶⁰

KÄYTETTY REITTI JA POIKKEAMINEN TYÖMATKALLA

Tapaturmavakuutuslaissa ei ole erityistä säännöstä työmatkan valinnasta eikä siitä, millä tavoin työmatka tulisi suorittaa. Lähtökohtana on, että työmatka kuljetaan lyhintä mahdollista reittiä pitkin.¹⁶¹ Oikeuskäytännössä on kuitenkin otettu kanta, että tapaturmavakuutusturvan piiriin voi tulla muukin kuin lyhin kulkureitti. Korvattavuuden edellytyksenä ei myöskään ole se, että työntekijä käyttäisi aina samaa reittiä.¹⁶² Lapsen päivähoidon vuoksi tehtyjen matkojen ja ruokakaupassa käynnin on katsottu kuuluvan niin läheisesti työmatkaan, että tällaisten poikkeamien aikana sattuneet tapaturmat oikeuttavat tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen. Hoitopaikan tai kaupan sisätiloissa ei työtapaturmaturva kuitenkaan ole voimassa.¹⁶³

¹⁵⁷ Virtanen 1986, 15

¹⁵⁸ Mänttari 1972, 45

¹⁵⁹ TL 4993/94

¹⁶⁰ Antila-Rantanen 1995, 41

¹⁶¹ Kukkonen – Valtanen 1999, 37

¹⁶² Virtanen 1986, 17

¹⁶³ Kukkonen – Valtanen 1999, 37

Jos työntekijä poikkeaa työmatkaltaan omille asioilleen, katsotaan työmatkan päättyvän siihen, mistä normaalilta työmatkareitiltä poikkeaminen alkaa. Työmatkan katsotaan alkavan uudestaan, kun palataan takaisin normaalille reitille. Edellytyksenä on, että poikkeaminen on suhteellisen lyhytaikaista. Poikkeamisen aikana sattunutta tapaturmaa ei kuitenkaan tapaturmavakuutuslain perusteella korvata.¹⁶⁴

Esimerkkinä poikkeamisesta työmatkalla voidaan esittää tapaus, jossa matkailuyrittäjä oli ollut Virossa markkinoimassa yritystään. Palatessaan virolaisen liikeyumppaninsa kanssa Saarenmaalta Tallinnaan, he olivat pysähtyneet ottamaan liikeyumppanin tuttavien pellolta lantaa liikeyumppanin pihalle tuotavaksi. Vahingoittuminen oli tapahtunut, kun matkailuyrittäjä oli jäänyt liikeyumppanin peruuttaman auton alle. VakO katsoi, ettei tapaturma ollut sattunut työssä eikä työstä johtuvissa olosuhteissa.¹⁶⁵ Tapauksessa on ollut kyse tapaturmasta, joka on sattunut työmatkalta poikkeamisen aikana, eikä siis ole tullut korvattavaksi TVL:n mukaan.

Tilanteissa, joissa vahingoittunut on ollut esimerkiksi työmatka-autoa tankkaamassa tai korjaamassa silloin, kun korjaaminen on ollut välttämätöntä, on työtapaturmana korvattu myös poikkeamisen aikana sattuneita tapaturmia.¹⁶⁶ Esim. tapaturma, joka oli sattunut henkilön poiketessa huoltamolle kahvitauolle, katsottiin tapahtuneen työstä johtuvissa olosuhteissa. Tapauksessa vahingoittunut oli ollut omalla autolla suorittamassa viikoittaista noin kolme tuntia kestäväää työmatkaa.¹⁶⁷ Kahvitauolle poikkeamista voitaisiin verrata työmatka-auton tankkaamiseen, eli kyse oli ollut "kuljettajan tankkaamisesta"¹⁶⁸ ja tapaturma korvattiin, vaikka vahingoittuminen oli tapahtunut poikkeamisen aikana, kahvilan sisätiloissa.

¹⁶⁴ Kukkonen – Valtanen 1999, 37

¹⁶⁵ VakO 1589/93

¹⁶⁶ Kukkonen – Valtanen 1999, 37

¹⁶⁷ VakO 1119/95,

¹⁶⁸ Kukkonen - Valtanen 1999, 37 ks. Myös VakO 6236/98

Tapauksessa, jossa tapaturma oli vahingoittuneen ilmoituksen mukaan sattunut matkalla työstä asunnolle ja vahingoittunut oli kaatunut mattoon äitinsä asunnossa, joka sijaitsee samassa talossa kaksi kerrosta hänen asuntoaan alempana, ja jossa hän oli ehtinyt olla jo jonkin aikaa, ei tapaturman katsottu sattuneen TVL 4 §:ssä tarkoitetulla työstä johtuvissa olosuhteissa tehdyllä matkalla työstä asuntoon. Ei ollut myöskään esitetty vahingoittuneen säännöllisesti työmatkallaan poikenneen äitinsä luona.¹⁶⁹ Ratkaisussa on katsottu, ettei vahingoittunut ollut tapaturman sattuessa välittömällä työmatkallaan, vaan hänen työmatkansa oli keskeytynyt. Vahingoittumisen ei siis katsottu tapahtuneen poikkeamisen aikana, jonka jälkeen työmatkan olisi voitu katsoa jatkuneen, vaan matkan katsottiin päättyneen silloin, kun vahingoittunut oli mennyt sisälle äitinsä asuntoon.

Em. tapausten perusteella voidaan ajatella, että jos poikkeaminen työmatkalta liittyy työstä johtuvien asioiden hoitoon tai itse matkan tekemiseen, kuten matkauton tankkaus, kuuluu poikkeamisen aikanakin sattunut tapahtuma tapaturmaturvan piiriin. Jos taas kyseessä on täysin yksityisen asian hoitoon liittyvä tapahtuma, joka ei ole ollut välttämätön tai tarpeellinen esim. matkan jatkumisen kannalta, ei poikkeamisen aikana sattunutta tapaturmaa korvata työtapaturmana. Sen sijaan sille, milloin kyseessä on työmatkalta poikkeaminen, jonka jälkeen työmatkan katsotaan jatkuvan ja milloin työmatkan katsotaan poikkeamisesta johtuen kokonaan päättyneen, ei oikeuskäytännöstä ole löydetty tulkintaa.

TERVEYDENHOIDON TAI RUOKAILUN VUOKSI TEHTY MATKA

Työmatkalla tarkoitetaan myös ruokailutauon aikana tehtyä matkaa työpaikalta asunnolle ja takaisin. Matka on tehtävä ruokailutarkoituksessa, sillä muussa tarkoituksessa tehty matka ei kuulu korvattavuuden piiriin. Tapaturmaa, joka oli sattunut työntekijän hoitaessa työaikaansa kuuluvalla ruokatunnilla kiireellisiä pankkiasioitaan, ei korvattu työtapaturmana.¹⁷⁰ Sitä, että tapaturma oli sattunut työaikana, ei katsottu työstä johtuviksi olosuhteiksi. Työntekijän poistuminen

¹⁶⁹ VakO 1656/98

¹⁷⁰ VakO 523/98

työpaikalta ei myöskään ollut johtunut työasioista, vaan hän oli ollut hoitamassa yksityisasiansa.

Vaikka matka olisikin tehty ruokailutarkoituksessa, ei sitä yksinään voida pitää työstä johtuvana olosuhteena. Työntekijän vahingoittuessa 12 minuuttia kestäväällä kahvitauolla, ollessaan matkalla työpaikaltaan noin 1,5 kilometrin päässä olevaan kahvilaan, ei vahingoittumisen katsottu tapahtuneen työstä johtuvissa olosuhteissa.¹⁷¹ Ratkaisun perusteluissa on kiinnitetty huomiota siihen, että vaikka työntekijöillä oli oikeus poistua työmaalta kahvitauon aikana, sijaitsi kahvila niin etäällä työpaikasta, että siellä käymiseen on ilmeisesti kulunut työntekijöille kuulunutta 12 minuutin pituista kahvitaukoa huomattavasti enemmän aikaa. Merkitykselliseksi ei ole katsottu sitä, ettei työpaikalle ollut järjestetty muuta mahdollisuutta saada ruokaa tai kahvia, kuin mahdollisuus nauttia omia eväitään työpaikan sosiaalitallassa.

Vahingoittuminen terveydenhoidon vuoksi työpaikalta tehdyllä matkalla on oikeuskäytännössä katsottu tapahtuneen työstä johtuvissa olosuhteissa, mikäli kyseessä on ollut työssä saadun vamman tai työperäisen sairauden hoito. Korvattavuuden perusteeksi on hyväksytty myös, että kyseessä on tapaturmaan läheisesti liittyvä seurannaisvahinko.¹⁷² Myös lääkärissä käynti äkillisen sairauden vuoksi katsotaan kuuluvan tapaturmavakuutusturvan piiriin. Sen sijaan korvausperusteeksi ei riitä se, että työnantaja maksaa lääkärissäkäynnin työterveyshuollon perusteella. Esim. tapauksessa, jossa työntekijä, joka oli saanut lähetteen silmälääkärin vastaanotolle työpaikkalääkäriltään, oli aamupäivällä ennen työhön menoaan käynyt silmälääkärin jälkitarkastuksessa ja matkalla sieltä työpaikalle työntekijä oli vahingoittunut, tapaturman ei katsottu sattuneen työstä johtuvissa olosuhteissa.¹⁷³ Niinikään tapauksessa, jossa työntekijä oli vahingoittunut työpaikkaansa kuuluvalla pysäköinti- ja lastausalueella ollessaan työaikana matkalla työpaikkalääkärin vastaanotolle lääkereseptin uusimista varten, on korvauksen hylkäämistä perusteltu sillä, ettei kyseessä ollut työstä johtuvan

¹⁷¹ KKO:1995:200

¹⁷² Kukkonen - Valtanen 1999, 38

¹⁷³ VakO 550/93, ks. myös esim. VakO 3004/95

vamman tai sairauden hoito. Ratkaisun perusteluissa katsottiin myös, ettei työntekijä liikkunut ko. alueella työnsä vuoksi.¹⁷⁴

Korkeimman oikeuden kannan mukaan työterveyshuollon määräaikaistarkastukset ovat kuitenkin korvauksen piiriin kuuluvia työstä johtuvia olosuhteita, vaikka ns. siviilisairauksien hoito sinänsä onkin rajattu korvauspiirin ulkopuolelle.¹⁷⁵ Työterveysasemalla käynti on katsottu työstä johtuvaksi olosuhteeksi tapauksissa, joissa käyntiin on ollut myös työnantajan intressi. Esimerkiksi rokotuksen hakumatkan on katsottu olleen työstä johtuva olosuhde, koska influenssarokotuksen tarkoituksena oli hyödyttää myös työnantajaa mahdollisesti poisjäävinä sairauslomapäivinä.¹⁷⁶

Työnantajan järjestämän kuntoutuksen vuoksi tehtyjä matkoja on myös pidetty työtapaturmaturvan piiriin kuuluvina.¹⁷⁷ Esim. tapauksessa, jossa toimistovirkailija oli vahingoittunut työpäivän päätyttyä matkalla noutamaan työterveysasemalta työpaikaltaan tehtyä videotähtä, jota hän tarvitsi mennäkseen niska-hartiavaivojen vuoksi Kansaneläkelaitoksen kustantamaan kuntoutukseen, katsottiin mainitun videon liittyvän vahingoittuneen työolosuhteisiin ja työterveydenhuoltoon siinä määrin, että kysymyksessä oli työstä johtuvissa olosuhteissa sattunut tapaturma, vaikka kyse ei ollutkaan nimenomaan työnantajan maksamasta kuntoutuksesta.¹⁷⁸

TYÖNANTAJAN ASIOILLA OLEMINEN

Tapaturmavakuutuslain mukaan työtapaturmana korvataan tapaturma, joka on sattunut oltaessa työnantajan asioilla. Tällä tarkoitetaan ensisijaisesti sellaisia tapaturmia, jotka ovat sattuneet, kun työntekijälle on annettu muuta työtä kuin normaalia työtään. Tällöin voi olla kyse vaikkapa pankki- tai postiasioiden

¹⁷⁴ KKO:1995:138

¹⁷⁵ Antila-Rantanen 1998, 27

¹⁷⁶ TL 880/98

¹⁷⁷ Antila-Rantanen 1996, 35 ja TL 3562/92, 3291/92 sekä 2371/93

¹⁷⁸ VakO 7098/95

hoitamisesta työpaikan ulkopuolella. Kuitenkin tapaturma, joka sattuu lähetille hänen ollessaan asioilla, on lähinnä työssä sattunut tapaturma.¹⁷⁹

Myös erilaisiin koulutus- ja edustustilaisuuksiin tai työnantajan järjestämiin urheilu- ja virkistystapahtumiin osallistuminen voidaan katsoa olevan työnantajan asioilla olemiseksi.¹⁸⁰ Tällaiset tilaisuudet ovat joskus useamman päivän mittaisia ja onkin katsottu, ettei tällaisilla matkoilla oltaessa työajaksi katsota koko matkan kestoa. Työ- ja vapaa-aika on tällöin erotettava tavanomaisten elämän sääntöjen mukaan. Varsinaisen ohjelmansa osalta tilaisuuksia on pidetty työtapaturmaturvan piiriin kuuluvina.

Esim.:

VakO 9088/95

Automyyjä X:n koulutusmatka oli alkanut Turusta klo 14.30 ja jatkunut Helsingistä laivalla Tallinnan. Koulutusohjelman mukaan laivalla oli klo 19.15 alkanut kokous. Poliisikuulustelupöytäkirjojen mukaan kokouksen jälkeen oli siirrytty saunaosastolle. Sen jälkeen X oli käynyt hytissään pukeutumassa. Noin klo 23.00 X oli lähtenyt katsomaan show'ta laivan ravintolaan, jossa hän oli viettänyt iltaa samassa pöytäryhmässä muiden ko. matkalle osallistuneiden kanssa. Ravintolasta poistuttuaan X oli horjahtanut laivan portaissa ja pudonnut lyöden päänsä, minkä seurauksena hän oli sittemmin kuollut. Laivan terveydenhoitaja oli mitannut X:n uloshengitysilman alkoholipitoisuudeksi 2,71 promillea.

VakO katsoi, että tapaturma oli sattunut illanvieton yhteydessä eikä työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa.¹⁸¹

VakO 903/98

Toimittaja X oli työnantajansa lähettämänä osallistunut lehdistölle järjestetylle Tallinnan risteilylle. X oli aamulla klo 8.00 tullessaan suihkusta arvioinut kynnyksen korkeuden ja hytin lattian korkeuden väärin ja kompastunut vahingoittuen vasempaan polveensa. X:lle on maksettu matkapäiviltä normaali

¹⁷⁹ Mänttari 1972, 46

¹⁸⁰ Kukkonen – Valtanen 1999, 38-39

¹⁸¹ ks. myös KKO:2000:93, TL 1820/99 ja TL 1278/95

palkka ja asianmukaiset päivärahat. Lisäksi matkan ohjelma on ollut erittäin informatiivinen ja tiivis. Risteilyn on katsottu olleen työmatka, mutta vahingoittumisen sattuneen tilanteessa, jonka on katsottu olleen työmatkan vapaa-aikaa. Tapaturman ei katsottu sattuneen työssä, eikä työstä johtuvissa olosuhteissa.¹⁸²

Kuitenkin:

VakO 316/97

A. oli osallistuessaan työnantajansa järjestämään koulutustilaisuuteen hiihtokeskuksessa pudonnut aamulla majoitukseen käytetyn mökin nukkumaparven portailta ja vahingoittunut. Mökkiin majoittumisen vaihtoehtona olisi ollut yöpyminen kotona, mikä ei olisi ollut käytännössä mahdollista. Vakuutusosasto katsoi, että mainittu vahingoittuminen on tapahtunut työstä johtuvissa olosuhteissa kun otetaan huomioon majoitustilojen poikkeuksellisuus ja tapaturmavaaran lisääntyminen sen johdosta.

Vapaaehtoiseen virkistystoimintaan osallistumisen tilaisuuden varsinaisen ohjelman ulkopuolella on katsottu kuuluvan vapaa-aikaan eikä tällaisessa toiminnassa sattunutta vahinkoa siis korvata työtapaturmana.¹⁸³ Jos kaikki tilaisuuden osanottajat osallistuvat samaan toimintaan, voidaan asiaa arvioida toisin.¹⁸⁴

URHEILU- JA VIRKISTYSTAPAHTUMAT

Vapaaehtoiseen työkyvyn ylläpitämiseen ja yhteishengen luomiseen tähtäävään liikuntaan osallistumista ei sinällään ole pidetty työtapaturmaturvan piiriin kuuluvana. Se, että liikuntaa harrastetaan työaikana ja sen vaihtoehtona olisi työnteko, ei riitä korvattavuuden perusteeksi, vaikka työnantaja pitäisikin

¹⁸² ks. myös VakO 4022/96

¹⁸³ Kukkonen - Valtanen 1999, 39 ks. myös KKO:1997:115 ja TL 17/99

¹⁸⁴ Tapaturmavakuutus 2/2000, 34

liikuntaan osallistumista suotavana.¹⁸⁵ Tapaturmaturvan piirissä olevan toiminnan tulee liittyä työhön esimerkiksi siten, että työntekijä olisi velvoitettu osallistumaan liikuntaan tai että kyseessä olisi koulutustilaisuuden virkistäytymistauko tai työpaikan virkistyspäivä. Tällöin korvauspäätöstä tehtäessä kiinnitetään huomiota myös siihen, onko tilaisuuteen osallistuminen ollut vaihtoehtona työhön osallistumiselle ja onko tapaturma sattunut tilaisuuden virallisen ohjelman aikana.

Esim. tapauksessa, jossa tullilaitoksen palveluksessa tullivartijana toimiva A oli osallistunut tullilaitoksen kesämestaruuskilpailuihin ja kilpailuihin kuuluneessa jalkapallo-ottelussa saanut tapaturmaisesti ruumiinvamman. Osallistuminen oli katsottu virkamatkaksi, jolta myös oli maksettu normaalit päiväraha ja matkakorvaus. Vahingoittumisen katsottiin sattuneen tapaturmavakuutuslain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa työstä johtuvissa olosuhteissa, koska A oli työnantajansa edustajana osallistunut kilpailuihin ja tällöin jalkapallo-otteluun osallistuessaan suorittanut työnantajansa hyväksymää tehtävää.¹⁸⁶

TAHALLISEEN TEKOON PERUSTUVAN VAMMAN KORVAAMINEN TAPATURMAVAKUUTUKSESTA

Tahattomuutta on pidetty tapaturmakäsitteen lähtökohtana. Tahallaan itselle aiheutettua vammaa ei siis korvata tapaturmavakuutuksesta, vaikka kyseessä olisikin työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa sattunut vahinko. Sen sijaan toisen henkilön tahallisen teon seurauksena syntynyt vamma voi tulla tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavaksi, jos teko on ollut yhteydessä tehtyyn työhön. Edellytyksenä tällöin on, että tehty työ on lisännyt pahoinpitelyn uhriksi joutumisen riskiä. Tällaista työtä voidaan katsoa tekevän esimerkiksi poliisin tai vartijan.

Pahoinpitelyn uhriksi joutumisen riski saattaa olla suuri myös työmatkalla; etenkin, jos matka joudutaan tekemään myöhään illalla tai käytetty reitti kulkee

¹⁸⁵ esim. VakO 11308/99, 11559/95, 10884/95 ja TL 4415/99

¹⁸⁶ KKO:2000:92

rauhattoman alueen poikki. Laintarkastuskunnan lausunnossa (1/1990) on kuitenkin todettu, ettei työpaikan ja asunnon välisellä matkalla toisen henkilön tahallisen teon seurauksena syntynyttä vammaa voida korvata työtapaturmana, koska tällöin teko ei ole ollut yhteydessä tehtyyn työhön.¹⁸⁷

Ulkomailla työskenneltäessä voidaan työstä johtuviksi olosuhteiksi katsoa myös useat asumiseen ja oleskeluun liittyvät tilanteet, joissa riski on kotimaata suurempi.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Laintarkastuskunta 1990, 4

¹⁸⁸ Kukkonen - Valtanen 1999, 39 ks. myös VakO 903/98 ja VakO 316/97

PÄÄTELMÄT

Tapaturmavakuutuslakia voidaan lakina pitää vanhana, kun sitä verrataan muihin sosiaalivakuutusta säänteleviin lakeihin ja huomioidaan yhteiskunnan kehittyminen etenkin työelämän osalta. Tapaturmavakuutuslakia on myös uudistettu huomattavan usein. Tämän seurauksena mm. lain korvauspiiri on laajentunut huomattavasti ja jopa lain alkuperäisen tarkoituksen, työnantajan vastuun työntekijälleen sattuneesta vahingosta, voidaan tulkita osittain muuttuneen yhteiskunnan tai vakuutuslaitosten vastuuksi. Pääasiallista vastuuta tapaturmakorvausasian hoitamisesta on pyrittykin siirtämään työnantajalle ja vakuutusyhtiölle, joiden välisin toimin korvausasia yleensä pyritään käsittelemään. Kun kyse on kuitenkin vakuutetun eli vahingoittuneen työntekijän oikeudesta korvaukseen, voidaan vahingoittuneelle katsoa olevan vastuu ainakin valvoa oikeutensa toteutumista sekä osallistua asian käsittelyyn kulloinkin tarvittavalla tavalla.

KORVAUSASIAN KÄSITTELYNOPEUS

Vahingoittuneella on oikeus saada tapaturmakorvausta koskeva asiansa käsitellyksi mahdollisimman nopeasti. Tutkittaessa tapaturmavakuutuslain korvauskäsittelyä ja muutoksenhakua koskevia säännöksiä, voidaan todeta vahingoittuneen aseman olevan ainakin lain tarkoituksen tasolla hyvin turvattu. Verrattaessa säännöksiä käytännön ratkaisutoimintaan, voidaan taas todeta kyseisten säännösten tehokkuus toisinaan heikoksi. Näin erityisesti tapaturma-asian käsittelyn nopeuden suhteen.

Työkykynsä menettäneelle korvauspäätöksen saaminen kohtuullisessa ajassa on tärkeää, sillä vaikka tapaturmavakuutuslain perusteella päädyttäisiinkin kielteiseen ratkaisuun, saattaa vahingoittuneella olla oikeus korvaukseen jonkin toissijaisen järjestelmän mukaan. Vakuutusyhtiöllä on velvollisuus käsitellä asia ja antaa

vahingoittuneelle korvauspäätös viivytyksettä. Kun vakuutusyhtiöllä on käytettävissään kaikki ratkaisua varten tarvitsemansa selvitykset, on päätös annettava laissa säädetyssä määräajassa. Selvityksen hankkimiseen käytettävälle ajalle ei kuitenkaan ole säädetty tarkkoja määräaikoja, vaikka aiheetonta viivytystä asian käsittelemisessä onkin vältettävä.

Vakuutusyhtiön toiminnan hitaus ei välttämättä ole syynä korvauspäätöksen viipymiseen. Ennen kuin korvauspäätös tapaturma-asiassa voidaan antaa, on korvausasia saatava vireille ja työnantajan ja vahingoittuneen itsensä esitettävä erilaisia selvityksiä vakuutusyhtiölle. Työnantaja voi toimillaan (tai oikeammin jättämällä toimimatta) aiheuttaa käsittelyn viivästymistä. Työnantajan tulee toimittaa vakuutusyhtiölle tapaturmailmoitus ja vaadittaessa vakuutetun palkkatiedot. Täsmällistä määräaikaa näiden tietojen toimittamiselle ei ole säädetty, joten on työnantajan vastuulla kiinnittää riittävää huomiota selvitysten toimittamisnopeuteen. Myös vahingoittunut itse voi viivyttää tapaturma-asian käsittelyä laiminlyömällä velvollisuutensa hankkia ja esittää vakuutusyhtiön vaatimia selvityksiä.

Vakuutetun oikeusturvaan kuuluvaksi voidaan katsoa oikean ratkaisun ohella mm. päätöksen saaminen kohtuullisessa ajassa. Työkykynsä menettäneelle korvauspäätöksen saaminen nopeasti on tärkeää, sillä vaikka tapaturmavakuutuslain perusteella päädyttäisiinkin kielteiseen ratkaisuun, saattaa vahingoittuneella olla oikeus korvaukseen jonkin toissijaisen järjestelmän mukaan. Ellei varmuutta päätöksen oikeellisuudesta saada ensimmäisen ratkaisun perusteella, voi lopullisen, pysyvän päätöksen aikaansaaminen viivästyä jopa useilla vuosilla, sillä käsittely muutoksenhakuasteissa on aikaa vievää. Käsittelyn nopeus ja varsinkin kaiken ratkaisuun tarvittavan selvityksen hankkiminen mahdollisimman pian on tärkeää myös sikäli, mm. vahingoittuneen näyttövelvollisuus huomioiden näin päästäneen mahdollisimman lähelle aineellista totuutta. Vaikka asiat ratkaistaan pääsääntöisesti kirjallisen aineiston perusteella, saattaa myös suullisen kuulemisen mahdollisuus olla tärkeä etenkin juridista syy-yhteyttä ja todellista tapahtumainkulkua selvitettäessä. Asianosaiset vaativat enenevässä määrin myös tietoa asiansa käsittelystä sekä oikeutta osallistua

siihen. Tähän vaatimukseen onkin ainakin suullisen kuulemisen osalta vastattu 1.4.1999 voimaan tulleella lainmuutoksella, jonka mukaan suullinen kuulustelu on mm. vakuutusosoikeudessa järjestettävä myös asianosaisen pyynnöstä.

Mm. Hallberg toteaa oikeuden toteutumisen yhtenä perusedellytyksenä olevan, että ratkaisun perustaksi asetettava tosiseikasto vastaa kulloinkin todellisuutta.¹⁸⁹ Käsittelyn nopeus ja varsinkin kaiken ratkaisuun tarvittavan selvityksen hankkiminen mahdollisimman pian on tärkeää myös sikäli, että vahingoittuneen näyttövelvollisuus huomioon ottaen näin päästäneen mahdollisimman lähelle aineellista totuutta. Ratkaisun perustaksi asetetut lausunnot vastaavat tällöin todellisia tapahtumia eivätkä esim. muistivirheet vääristä lausuntoja.¹⁹⁰

Tapauksissa, joissa työnantaja maksaa vahingoittuneelle korvausennakkoa tai palkanmaksu jatkuu keskeytyksettä, voidaan vakuutuskorvaus maksaa vahingoittuneen asemesta työnantajalle. Näin korvauspäätöksen viivästyminen saattaa aiheutua haittaa myös työnantajalle. Laki ei kuitenkaan anna työnantajalle tai vahingoittuneelle tehokkaita keinoja valvoa oikeuttaan korvauksen viivästyksen suhteen. Oikeudesta korvaukseen ja korvauksen suuruudesta on aina mahdollista valittaa tapaturmalautakuntaan ja vakuutusosoikeuteen, mutta käsittelyn viipymisestä on mahdollista vain huomauttaa.¹⁹¹ Tiukkojen käsittelyaikataulujen puuttuminen saattaa joissain tapauksissa olla myös vahingoittuneen edun mukaista. Varsinkin monimutkaisten tai epäselvien tapausten ratkaisemisessa tarvitaan usein runsaasti erilaisia selvityksiä lainmukaisen ratkaisun aikaansaamiseksi. Näiden selvitysten hankkiminen ja niiden tulkitseminen on aikaa vievää, eikä nopeusvaatimuksen voida sallia aiheuttavan uhkaa oikean päätöksen saamiselle.

Jokainen tapaturma tulee tutkia yksilöllisesti. Tapauksen laajuudesta ja merkityksestä vahingoittuneen taloudelliseen asemaan riippuu, miten tärkeää vahingoittuneen on saada päätös nopeasti. Tässä tulisi huomioida myös vahingoittuneen mahdollisuudet hakea korvauksia muun sosiaaliturvan piiristä.

¹⁸⁹ Hallberg 1997, 79

¹⁹⁰ ks. myös HE 15/1990, 5-6 ja Ervasti 1998, 139

¹⁹¹ Mäntyniemi - Tienpää - Hannonen 1972, 100

Tapauskohtaisesti voitaisiin myös harkita nopeus- ja oikeusvarmuusvaatimuksen välistä tasapainoa, sillä ei liene tarkoituksenmukaista käyttää kohtuuttoman paljon vakuutusyhtiöiden ja muutoksenhakuasteiden voimavaroja molemmille osapuolille vähäpätöisen seikan selvittämiseen.

OIKEUSVARMUUS JA RATKAISUJEN ENNAKOITAVUUS

Vahingoittuneen oikeusturvaan kuuluu sen lisäksi, että vahingoittuneen tulee saada asiassaan päätös kohtuullisessa ajassa, oikean eli lainmukaisen ratkaisun saaminen. Käsittelijöiden vastuu asioiden selvittämisestä siten, että ratkaisun perusteena käytettävät tosiseikat vastaavat aineellista totuutta sekä ratkaisumenettelyn selkeys ovat siis edellytyksiä vahingoittuneen oikeusturvan toteutumiselle. Tapaturmavakuutuslaissa esiintyvät määritelmät ja korvauksen kriteerit antavat lain soveltajalle huomattavan paljon tulkintamahdollisuuksia. Tällöin käsitteet saavat suurelta osin sisältönsä vasta ratkaisukäytännön myötä. Vaarana on, että asian käsittely muuttuu liian asiantuntijavaltaiseksi eikä maallikolla ole enää kykyä arvioida ratkaisun perusteita. Tällä saattaa olla vaikutusta asianosaisen mahdollisuuksiin ennakoida tulevia ratkaisuja sekä myös valvoa oikeutensa toteutumista.¹⁹² Tapaturmia sattuu kuitenkin mitä erilaisimmissa tilanteissa, millä käsitteiden laajoja tulkintamahdollisuuksia voitaneen puolustaa. Niinikään säännösten monimuotoisuus aiheuttaa sen, ettei vahingoittuneelta voida odottaakaan niiden täydellistä tuntemusta. Myös se, että sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakua varten on perustettu erityistuomioistuin, antanee viitteen siitä erityisestä asiantuntemuksesta, jota ratkaisujen arviointi edellyttää.

Tapaturmavakuutuslain mukaisten päätösten oikeellisuutta ja oikeusvarmuuden toteutumista voidaan selvittää esim. tutkimalla, kuinka useasti niihin on haettu muutosta ja monessako tapauksessa päätös on muuttunut valitusasteessa.¹⁹³ Tällä tavoin päätösten oikeellisuutta tutkittaessa, pidetään päätöksiä sitä

¹⁹² ks. esim. Suikkanen 1986, 81

¹⁹³ esim. Lehtinen 1980, 63-64

oikeellisempina, mitä korkeampi käsittelyporras on. Näin tapaturmalautakunnan päätöksiä on pidettävä oikeampina kuin vakuutusyhtiön päätöksiä, vakuutusoikeuden päätöksiä oikeampina kuin tapaturmalautakunnan päätöksiä ja korkeimman oikeuden antamia päätöksiä tapaturma-asioissa oikeimpina.¹⁹⁴

Tutkielman aineistona on 42 muutoksenhakuasteisiin edennyttä tapausta, joissa kyse on ollut työstä johtuvat olosuhteet -käsitteen tulkinnasta. 40:stä tässä tutkielmassa käsitellystä tapauksesta 18:ssa ratkaisu oli muuttunut ylemmässä asteessa. Kahden tapauksen osalta ratkaisun muuttumista ei selvitetty. Tätä suhdetta ei kuitenkaan voida soveltaa kaikkiin tapaturmakorvausasioihin, koska tapausten lukumäärä on pieni ja kohteena olevissa tapauksissa on ollut kyse vain tietyn käsitteen tulkinnasta. Huolimatta otannan suppeudesta, voitaneen sen avulla saatua tulosta soveltaa kohteena olevan työstä johtuvat olosuhteet -käsitteen tulkintaan ja todeta, että vahingoittunut saa asiassaan oikean, lainmukaisen päätöksen hyvin usein vasta hakemalla vakuutusyhtiön antamaan päätökseen muutosta valitusteilse. Huolimatta siitä, että korvauspäätökseen on mahdollista hakea muutosta, ei jälkikontrollia yksinään voida pitää riittävänä. Oikeusturvan toteutumiseksi tarvitaan myös mahdollisimman tehokkaita etukäteistakeita siitä, että asiassa annettava ratkaisu muodostuu oikeaksi ja lainmukaiseksi.

Kuten tutkielmassa on todettu, antavat tapaturmavakuutuslaissa esiintyvät määritelmät lain soveltajalle huomattavan paljon tulkintamahdollisuuksia, mihin aiemmissakin tapaturmavakuutuslakia käsittelevissä kirjoituksissa on kiinnitetty huomiota.¹⁹⁵ Tässä tutkielmassa kiinnitettiin huomiota tapaturmavakuutuslain käsitteiden selkeyteen ottamalla esimerkiksi lain 4.1 §:ssä esiintyvä työstä johtuvat olosuhteet -käsite. Tämän lainkohdan mukaisten päätösten oikeellisuutta on ehkä tarkoituksenmukaisinta tutkia juuri tarkastelemalla, kuinka paljon niihin on haettu muutosta sekä kuinka monessa tapauksessa päätös on muuttunut valitusasteessa. Korvauspäätöksen pysyessä ennallaan muutoksenhakumenettelyn jälkeenkin, voidaan alkuperäinen ratkaisu katsoa

¹⁹⁴ Mäntyniemi - Tienpää - Hannonen 1972, 100

¹⁹⁵ Esim. Mäntyniemi - Tienpää - Hannonen 1972, 100

oikeaksi. Tässä esityksessä käsitellyistä korkeimman oikeuden ratkaisuksista 50 %:ssa (3/6) on päädytty eri lopputulokseen kuin vakuutusoikeudessa. Vakuutusoikeuden ratkaisuksista 38 %:ssa (8/21) ja tapaturmalautakunnan ratkaisuksista 54 %:ssa (7/13) lopputulos oli eri kuin alemmassa asteessa. Verrattuna muihin muutoksenhakuasteissa käsiteltyihin asioihin, voitaneen muutosprosentteja pitää korkeina, mikä osaltaan kertoo korvattavuuden heikosta ennustettavuudesta tapaturmavakuutuslain 4.1 §:n juridista syy-yhteyttä koskevissa asioissa. Vaikka tässä on huomioitava tapausten pieni lukumäärä tilastollisen arvioinnin kannalta, voidaan ratkaisujen muutosprosenttien ja tapausten käsittelyssä esiin tulleiden seikkojen perusteella todeta, että käsite ”työstä johtuvat olosuhteet” voidaan korvauspäätöksiä tehtäessä tulkita eri tavoin eikä oikeuskäytännökään myötä ole onnistuttu luomaan sille yksiselitteistä sisältöä. Tapaturmia sattuu kuitenkin mitä erilaisimmissa tilanteissa, millä käsitteen laajoja tulkintamahdollisuuksia voitaneen myös puolustaa.

Käsitteenä ”työstä johtuvat olosuhteet” saa myös erilaisen sisällön, kun sitä käsitellään yksinään, ilman tapaturmavakuutuslain 4.1 §:n 2-4 kohdissa lueteltuja paikkaan liittyviä kriteereitä. Tapaturmavakuutuslain mukaisen korvattavuuden edellytyksenä on työn lisäksi jokin laissa luetellun paikkaan liittyvän kriteerin täyttyminen. Pelkästään korvauspäätöksiä tutkimalla ei kuitenkaan ennakolta ole mahdollista varmasti selvittää, onko tietyissä olosuhteissa sattunut tapaturma tapaturmavakuutuslain mukaan korvattava. Tapaturmakorvauksen saamiselle on usein myös työnantajan intressi, joten työnantajien olisi hyvä tiedostaa ja valistaa työntekijöitään siitä, että vakuutusturva ei kata kaikkea työaikana tai työpaikalla tapahtuvaa toimintaa.

Vahingoittuneella on oikeus saada asiaansa perusteltu päätös. Sosiaalivakuutuksen alalla päätösten perusteluita on kuitenkin moitittu suppeiksi ja vaikeasti ymmärrettäviksi. Mikkola on kirjoituksessaan puuttunut tuomioistuimien ja tuomareiden asemaan sekä niiden suhteeseen tiedotusvälineisiin. Mikkola mm. toteaa, että päätösten perustelut tulisi kirjoittaa niin hyvin ja selvästi, ettei lisäperusteluille tai selityksille ole tarvetta. Päätöstekstien ja perusteluiden jäädessä asianosaiselle epäselviksi, menettää

päätöksiä tuottava taho menestyksellisen ratkaisutoiminnan edellyttämää arvostusta. Vaikka tapaturma-asiassa oikeudesta korvaukseen tai korvauksen määrästä onkin mahdollisuus valittaa, ei ratkaisun perusteluista ole valitusoikeutta. Tällaisissa tilanteissa asianosaiset saattavat turvautua tiedotusvälineisiin hakeakseen "oikeutta" yleisestä mielipiteestä. Asian ratkaisukäsittelyyn osallistuvat eivät kuitenkaan voi tällaisessa tapauksessa juuri kommentoida. Tapaturma-asioissa on myös kyse henkilön terveyteen ja taloudelliseen asemaan liittyvistä asioista, mikä sinällään jo estää ratkaisukäsittelyyn osallistuneiden tiettyyn tapaukseen liittyvien kommenttien esittämisen julkisuudessa. Näistä seikoista johtuen, kun asianosainen vie asiansa tiedotusvälineiden julkistettavaksi, perustuvat esitettävät tiedot ainoastaan yhden asianosaisen -vahingoittuneen tarjoamaan tietoon. Tiedotusvälineet kuitenkin sekä ohjaavat että heijastavat kansalaismielipidettä, mikä erityisesti lainsäätäjän ja koko sosiaalivakuutusjärjestelmässä toimivan henkilöstön on otettava toiminnassaan huomioon. Tapaturma-asia, niin kuin muutkin kansalaisten oikeuksia tai velvollisuuksia koskevat asiat tulee voida ratkaista antamatta tiedotusvälineiden vaikuttaa harkintaan. Yhteiskunnallisesti on kuitenkin kohtalokasta, jos kansalaisten/ tiedotusvälineiden ja ratkaisuun osallistuvien oikeudelliset näkemykset jäävät toistuvasti kauaksi toisistaan.¹⁹⁶

Tapaturma-asian käsittelyyn kuluva ajasta, käsittelyn julkisuudesta ja kansalaisten tiedotusvälineissä esittämistä mielipiteistä voidaan todeta, että suuri osa kritiikistä kohdistuu muutoksenhakuelimiin. Mm. asiakirjojen julkisuuden osalta Suomen on katsottu rikkoneen ihmisoikeussopimusta. Tapauksessa, jossa asianosainen ei saanut nähdä kaikkia oikeudelle annettuja papereita, todettiin tuomioistuimen rikkoneen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaavaa artiklaa.¹⁹⁷ Asianosaisen valittaessa vakuutusyhtiöltä saamastaan päätöksestä, voi hän samalla odottaa lopullisen ratkaisun siirtyvän pitkälle tulevaisuuteen. Käsittely muutoksenhakuelimissä on huomattavan aikaa vievää. Kun vakuutusyhtiö antaa päätöksensä yleensä kohtuullisen nopeasti, kestää päätöksen saaminen tapaturmalautakunnalta jo useamman kuukauden ja vakuutusosakudelta yleensä

¹⁹⁶ Mikkola 2001

¹⁹⁷ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätös 31764/96

yli 9 kuukautta.¹⁹⁸ Ratkaisun kiirehtimiseksi vahingoittuneella ei juuri ole tehokkaita keinoja, sillä tasapuolisuuden vuoksi asiat tulisi käsitellä niiden vireille tulon mukaisessa saapumisjärjestyksessä, joten kiirehtimiselle on oltava painavat perusteet. Yleensä voidaan katsoa, ettei taloudellisia olosuhteita useinkaan pidetä riittävinä perusteluina asian kiirehtimiselle, joten ratkaisun viipyessä useita kuukausia tai jopa vuosia, voi vahingoittunut ajautua tapaturmavakuutuslain tarkoituksen vastaisesti taloudelliseen ahdinkoon juuri tapaturman seurauksena.

Vahingoittuneen oikeus oikeaan, lainmukaiseen päätökseen on myös tapaturmavakuutuslain säännösten perusteella kohtuullisen hyvin turvattu. Jo tapaturmailmoituksessa on annettava kohtuullisen tarkat tiedot korvauspäätöstä ja korvauksen määrittämistä varten. Huolellisesti täytetty tapaturmailmoitus vähentääkin lisäselvitysten pyytämisen tarvetta ja näin myös kokonaiskäsittelyaikaa. Myös muutoksenhakumahdollisuudella on merkittävä osa vahingoittuneen oikeusturvan toteutumisen varmistamisessa. Korjaavan oikeusturvan toteutuminen edellyttää kuitenkin vahingoittuneen omaa aktiivisuutta muutoksen hakemisessa. Vahingoittuneen ollessa epätietoinen siitä, onko hän lain mukaan oikeutettu tapaturmakorvaukseen vai esimerkiksi sairausvakuutuslain mukaiseen korvaukseen, mitä käsitteiden useista tulkintavaihtoehdoista johtuen voidaan pitää jopa todennäköisenä, saattaa kynnyksellä pitkäaikainen muutoksenhakuprosessi olla liian korkea. Valituksen menestymiseen saattaa olla vaikutusta myös vahingoittuneen asiantuntemuksella ja kyvyllä laatia valituskirjelmiä, koska yksilöidyn valituksen ollessa kyseessä, voidaan asia tutkia vain siltä osin, kuin muutosta on haettu. Koska yksilöimätön valitus lähtökohtaisesti tulkitaan mahdollisimman laajasti, saattaa korjaava oikeusturva päästä tällaisessa tapauksessa toimimaan tehokkaammin. Tästä herääkin kysymys, olisiko muutoksenhakijaa tarpeellista kehottaa välttämään valituksensa liian tarkkaa yksilöimistä?

Tuomioistuinlaitoksen toiminnan kehittämistä varten on 20.6.2001 perustettu komitea, jonka tehtävänä on arvioida, miten jatkossa huolehditaan oikeuden saatavuudesta myös käytännössä. Erityisesti komitean on pohdittava, onko

¹⁹⁸ Tapaturmalautakunnan käsittelyaikatilasto 2000; vakuutusoikeuden käsittelyaikatilasto 2000

sellaisia asia- tai asianosaisryhmiä, joissa oikeussuojaa ei saa riittävästi tai se on liian kallista. Tällaisen komitean perustaminen kertoo havaituista puutteista oikeusturvan toteutumisessa, mutta myös ryhtymisestä toimiin niiden korjaamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi. Komitean perustamista koskevassa tiedotteessa todetaankin, kansalaisten tuomioistuimia kohtaan tuntemaan luottamukseen vaikuttavan sen, miten tuomioistuimet pystyvät tuottamaan oikeudenmukaisessa menettelyssä oikeusrauhaa ylläpitäviä ratkaisuja. Toteamus pitää paikkansa myös pohdittaessa esimerkiksi tapaturmavakuutusjärjestelmää tai sosiaalivakuutusjärjestelmiä yleensä.¹⁹⁹

¹⁹⁹ Oikeusministeriö, 2001; ks. myös valtiovarainministeriö 2001

TAPATURMA- / AMMATTITAUTI-ILMOITUS

Perustuu elokuun 20. päivänä 1948 annettuun tapaturmavakuutuslakiin ja siihen liittyviin lakeihin ja asetuksiin. Pyydämme käyttämään kuulakärkikynää, mikäli täytätte lomakkeen käsin.

Työnantaja koskevat tiedot	Työnantajan nimi (yrityksen virallinen nimi)		Y-tunnus						
	Osoite		Postinumero	Postitoimipaikka					
	Sähköpostiosoite		Puhelin	Faksi					
	Toimiala		Vakuutusnumero	Konsernitunnus					
	Pankkiyhteys: täydellinen tilinumero		Yrityksen yksikkö tai osasto tai osastokoodi						
Vahingoittunutta koskevat tiedot	Sukunimi ja kaikki etunimet (puhuttelunimi alleivivataan)		Kieli ☐ Su ☐ Ru	Henkilötunnus					
	Osoite		Postinumero	Postitoimipaikka					
	Ammatti		Kansalaisuus	Puhelin					
	Pankkiyhteys: täydellinen tilinumero		Ennakonpidätysprosentti (lue ot verkortista)	Perusprosentti Lisäprosentti					
	Verotuskunta		Rajatulo, johon saakka perusprosenttia sovelletaan	Vuodessa					
	Porrastettu pidätysprosentti (esim. koululaiset ja opiskelijat)		% euroon	% euroon josta palkkana on jo maksettu euroa					
	Onko vahingoittunut osakkaana yrityksessä?		☐ Kyllä ☐ Ei	Vahingoittuneen yksin tai yhdessä perheenjäsenen kanssa omistama osuus %					
	Eläkö vahingoittunut vakituisesti työnantajan taloudessa?		☐ Ei ☐ Kyllä	Mitä sukua hän on työnantajalle tai hänen puolisoilleen?					
Vahinkoa koskevat tiedot	Tapaturma sattui / ammattitauti ilmeni		Päivämäärä	Viikonpäivä	Klo	Työn piti tapahtumapäivänä	alkaa klo	päättyä klo	
	Tapaturman sattumispaikkakunta (kaupunki, kunta) ja osoite								
	Sattuiko tapaturma työpaikalla tai työpaikkaan kuuluvalla alueella?		☐ Työssä ☐ Kahvi- tai ruokatauolla ☐ Ei työtehtävissä, missä?						
	Sattuiko tapaturma työpaikan ulkopuolella?		☐ Työtehtävissä ☐ Kahvi- tai ruokatauolla ☐ Matkalla työstä asunnolle	☐ Matkalla asunnosta työhön ☐ Muulla matkalla, millä? ☐ Vapaa-aikana					
	Ilmoitus tapaturmasta työnantajalle tai esimiehelle		☐ Kyllä ☐ Ei	Ilmoituspäivämäärä	Lopettiiko vahingoittunut työnsä tapaturman satuttua?	☐ Ei ☐ Heti ☐ Myöhemmin	pvm. ja klo		
	Sairaanhoidon alkaminen		☐ Heti ☐ Myöhemmin	Päivämäärä	Sairalan, terveyskeskuksen tai muun hoitopaikan nimi ja osoite				
	Työkyvyttömyyden kesto (lomakkeen täyttäjän arvio)		☐ 1 Sattumispäivä ☐ 2 1-2 päivää	☐ 3 3 päivää-kuukausi ☐ 4 Yli kuukausi	Onko palannut entiseen työhön?	☐ Kyllä ☐ Ei	Työhönpaluu pvm.		
	Tapaturman sattumista koskevia lisätietoja antaa (esim. esimies, työnjohtaja; nimi, osoite, puhelin ja sähköpostiosoite)								
	Vamman laatu	Vamman laatu (esim. luunmurtuma, ruhje- tai palovamma, venähdytys, ihottuma; lomakkeen täyttäjän näkemys riittää)							
Vahingoittunut ruumiinosaa (esim. silmät, selkä, sormet, alaraajat)									
☐ Oikea ☐ Vasen									
Miten tapaturma sattui/ammattitauti aiheutui?	Selostus tapaturmasta ja sen syyistä tai ammattitaudin aiheutumisesta sekä työympäristöstä. 1. TYÖPAIKKATAPATURMAN selostuksesta on ilmentävä seuraavat asiat: Mitä työtä (tuotanto-, kunnossapito-, merimiestyötä jne.) ja työsuoritus (ajoi trukkia, nosti taakkaa jne.) henkilö teki, kun tapaturma sattui? Mitkä poikkeamat normaaliolinnasta johtivat vahingoittumiseen (sähköäiryt, käsioimakoneen hallinnan menettäminen, liukastuminen jne.)? Miten vamma syntyi (työkalu väli, roska lensi silmään jne.)? Mikä aiheutti vamman (puristin, sorvi, irtakaat, telineet jne.)? 2. TYÖMÄTKATAPATURMAN selostuksesta on ilmentävä mikä aiheutti tapaturman, henkilön liikkumistapa sekä mahdollinen poikkeaminen säännölliseltä työmatkareitiltä ja poikkeaman syy. 3. AMMATTITAUDIN selostuksesta on ilmentävä, mistä ammattitaudin arvellaan aiheutuneen (kemiallisen aineen nimi jne.)								
TYÖPAIKKATAPATURMAN luokittelukoodit voidaan merkitä alla oleviin ruutuihin (lisätiedot tapaturmailmoituksen täyttöohjeen tilastoliitteessä).									
Työtehtävä (A)	Työsuoritus (B)	Poikkeama (C)	Vahingoittumistapa (D)	Aiheuttaja (E)					

Vahinkoa koskevia lisätietoja	Vahingoittuneen käytännön moottoriajoneuvon rek.nro tai muu tunnus	Liikennevakuutusyhtiö	Liikenteeseen osallistuminen ☐ matkustajana ☐ kuljettajana	
	Toisen osapuolen ajoneuvon rek.nro tai muu tunnus	Liikennevakuutusyhtiö		
	Aiheutuiko tapaturma vahingoittuneen pääsytymyksestä, huolimattomuudesta tai työsuojelumääräysten vastaisesta teosta? ☐ Ei ☐ Kyllä, miten?			
	Aiheutiko tapaturman toinen henkilö?	Aiheuttamistapa, aiheuttajan nimi ja osoite ☐ Ei ☐ Kyllä		
	Onko asiasta ilmoitettu poliisille?	Poliisilaitoksen nimi	Tapaturman silminnäkijän nimi ja osoite ☐ Ei ☐ Kyllä	
Kuolemantapauksessa ilmoitettava	Vahingoittuneen kuolinpäivä	Omaiset (sukulaissuhde ja nimi)		
	Kuolinpesän hoitajan nimi, osoite ja puhelin			
Työsuhted tiedot	Työsuhteen alkamispäivä	Työsuhde on toistaiseksi jatkuva ☐ määräaikainen ☐	Milloin määräaikaisen työsuhteen oli tarkoitus päättyä?	
	Toimi ☐ Päätoimi ☐ Sivutoimi ☐ Eläkeläinen ☐ Opiskelija, oppilaitoksen nimi?			
	Viikottainen työaika	Jos työ on osa-aikaista, työpäivän kesto ja työpäivien lukumäärä / viikko ja syy osa-aikaisuuteen		
	Työsuhteesta ja palkasta antaa lisätietoja (esim. palkanlaskija; nimi, puhelin, sähköposti)			
Tiedot päivärahan maksamiseksi				
Sairausajan palkka	Sairausajan palkkaa on maksettu ajalta	euroa		
	Sairausajan palkkaa on maksettu ajalta	euroa		
	Sairausajan palkanmaksuvelvollisuuden päättymispäivä	Sairausajan palkan määräytymisperuste		
	Onko sairausajan palkkaa maksettu koko työkyvyttömyysajalta vai vain osalta esim. lomautuksen tai osa-aikaelskkeen vuoksi? ☐ Koko työkyvyttömyysajalta ☐ Vain osalta (täyttää myös kohta Palkkatiedot)			
	Onko sairausajan palkkana maksettu vain osa palkasta (esim. 50 % työsuhteen kestänyt alle kuukauden)? ☐ Ei ☐ Kyllä (täyttää myös kohta Palkkatiedot)			
Palkka tiedot	Rahapalkka neljän viikon ajalta ennen tapaturmaa (esim. kaksi viimeistä kahden viikon palkkajaksoa) tai sitä lyhyemmältä ajalta, jonka työsuhde on kestänyt (tapaturmapäivältä ei ilmoiteta palkkatietoja). Tältä ajalta ilmoitetaan kertynyt rahapalkka. Luontoisetuja, lomarahaa ja LEL-alojen lomarahaa ei ilmoiteta.			
	Ajalta	euroa		
	Ajalta	euroa		
	Palkan määräytymisperuste euroa / tunti	Em. aikaan sisältyvien työpäivien tai työtuntien lukumäärä		
	Palkkatomat poissaolot em. aikana, aika ja syy			
	Kuukausipalkka	Palkka tapaturman sattuessa euroa / kk	Mahdolliset lisät, lisän laatu ja keskimäärin euroa / kk	
Muut työsuhteet ja yrittäjätoiminta	Onko samanaikaisesti muita työnantajia?	Muun työnantajan nimi ja osoite ☐ Ei ☐ Kyllä		
	Onko vahingoittunut toiminut samanaikaisesti yrittäjänä?	Maatalousyrittäjänä ☐	Muuna yrittäjänä ☐	
Yrittäjätoiminnan laatu				
Yönantajan muut suoritteet	Muut suoritteet kuin sairausajan palkka euroa, esim. sairaanhoitokulut (kuitit mukaan)			
Vahingoittuneen suoritteet	Sairaanhoitokulut (kuitit) euroa	Matkakustannukset (kuitit) euroa	Muut kulut (kuitit) euroa	
Sairausvakuutus	Onko tapaturman johdosta haettu sairausvakuutuksen päivärahaa?	Kansaneläkelaitoksen toimiston nimi ☐ Ei ☐ Kyllä		
Allekirjoitus	Paikka, aika ja työnantajan tai työnantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys sekä puhelinnumero ja sähköpostiosoite			
	Osoite	Puhelinpalvelu	Faksi	
			Internet	

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätös 31764/96

Case of K.P v. Finland

Liikenneonnettomuudessa loukkaantunut nainen joutui vakuutusyhtiönsä kanssa kiistaan siitä, johtuiko naisen niskavamma juuri onnettomuudesta vai jostain aiemmasta vammasta. Lopullisen päätöksen asiassa teki vakuutusoikeus.

Nainen ei saanut nähtäväkseen kaikkia oikeudelle annettuja papereita, joten hän valitti ihmisoikeustuomioistuimeen. Tuomioistuin katsoi Suomen rikkoneen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaavaa artiklaa. Hallitus joutui maksamaan naiselle korvausta 15 000 markkaa.

TL 4415/99

Vakuutettu oli ollut pelaamassa sählyä yrityksen kustantamalla sählyvuorolla työaikana. Työnantaja piti peliä tarpeellisena työkunnan säilyttämiseksi ja yhteishengen luomiseksi ja peliin osallistuminen oli suotavaa, vaikka se ei ollut pakollista.

Vakuutetun jalka oli vääntynyt sählyä pelatessa ja hän vaati korvausta, koska tapaturma oli sattunut työaikana. Korvaus evättiin, koska tapaturman ei katsottu sattuneen työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa. Vakuutetulla ei ollut velvollisuutta osallistua peliin vaan osallistuminen oli vapaaehtoista eikä kyseessä ollut esimerkiksi virkistyspäivä taikka koulutustilaisuuden virkistäytymistauko. Näin ollen peliin osallistumista ei pidetty työnä tai työhön liittyvinä olosuhteina.

TL 1820/99

Sähkötarvikkeita myyvä liike oli muutaman muun yhteistyöliikkeen kanssa kutsunut asiakkaitaan jääkiekko-otteluun ja sen jälkeen ”jälkipelieihin” hotellin saunaan. Liikkeen edustajana ollut työntekijä oli astunut saunassa lasinsiruun ja saanut haavan.

Työntekijän katsottiin toimineen isäntänä ja olleen näin velvoitettu olemaan paikalla myös saunaillan ajan. Tapaturman katsottiin sattuneen työssä ja siitä oli näin ollen suoritettava tapaturmavakuutuslain mukaiset korvaukset.

TL 360/99

Konsultti oli ollut kouluttamassa paikkakunnalla, joka sijaitsee suhteellisen lähellä hänen kesämökkiään, joka on samalla kakkosasunto. Matkalla koulutuspaikkakunnalta kesämökilleen hän joutui hirvikolariin. Tapaturmailmoitukseen oli merkitty liikennevahingon sattuneen matkalla koulutuksesta asunnolle. Konsultti oli selvittänyt olleensa menossa kirjoittamaan kirjaa mökilleen. Hän vetosi myös siihen, että hänen työtuloistaan noin puolet kertyi alaan liittyvien kirjojen kirjoittamisesta. Kirjoitustöihin hän kertoi keskittyvänsä useimmiten mökillä, jossa oli täydellinen työrauha.

Vahinkoa ei korvattu työtapaturmana, koska kesämökille suuntautuneen kotimatkan tarkoitus ei ollut täysin yksiselitteinen ja yleisesti ottaen kesämökillä tehdään muuta kuin ansiotyötä. Jälkikäteen kerrottu aikomus ei riittänyt näytöksi.

TL 17/99

Työntekijä osallistui Lapissa hiihtokeskuksessa järjestettyyn seminaariin, joka työnantajan mukaan koski koko henkilökuntaa. Ohjelman mukaan seminaarin viimeinen päivä oli varattu vapaalle liikunnalle. Tällöin työntekijä kaatui hiihtämässä ollessaan ja vahingoittui olkapäähän.

Tapaturman ei katsottu sattuneen työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa, vaan vapaa-aikana.

TL 2420/98

Vahingoittunut oli liukastunut ja kaatunut työnantajan piha-alueella, joka oli ollut hiekoittamaton. Hän oli ollut menossa tupakoimaan ruokatunnilla ruokailun jälkeen.

Tapaturmalautakunta katsoi tupakoinnin sellaisenaan yksityiseksi syyksi eli tupakalla käyntiä ei sinänsä ole pidettävä työstä johtuvana olosuhteena. Työnantajan katsottiin kuitenkin olevan vastuussa siitä alueesta, millä työntekijät tavallisesti liikkuvat. Hiekoittamattomalla piha-alueella liikkuminen oli riski, jonka suuruutta ei kasvattanut se, että vahingoittunut oli menossa tupakoimaan. Tapaus katsottiin korvattavaksi työtapaturmana.

TL 1905/98

Vakuutettu oli työnantajan järjestämässä koulutuksessa toisella paikkakunnalla. Kahvitaun aikana hän oli menossa koulutuspaikan ulkopuolella olevaan tupakkakatokseen, kun hän kompastui ja vahingoittui.

Tapaturman ei katsottu sattuneen työstä johtuvissa olosuhteissa. Vaikka tupakoiminen on sinänsä sallittua työajallakin, ei tupakointia voida pitää työhön liittyvänä eikä tupakalla käymistä työstä johtuvana olosuhteena. Vahingon syyksi ei myöskään esitetty mitään koulutuspaikasta johtuvaa syytä.

TL 880/98

Vakuutettu oli kaatunut matkalla työterveyshoitajan luokse. Hänen tarkoituksenaan oli mennä hakemaan työnantajan maksama influenssarokotus.

Vakuutuslaitos eväsi korvauksen, koska tapaturman ei voitu katsoa sattuneen työmatkalla. Työterveyshoitajalla käynnin syynä ei ollut työssä saadun ammattitaudin tai vamman hoito. Kyseessä ei myöskään ollut määräaikaistarkastus tai äkillinen sairaus.

Tapaturmalautakunta katsoi, että työnantajan järjestämä ja kustantama ja lisäksi työajalla annettava rokotus on rinnastettavissa työterveyshuollon määräaikaistarkastuksiin. Rokotuksen tarkoituksena oli hyödyttää myös työnantajaa mahdollisesti poisjäävinä sairauslomapäivinä, joten työnantajan intressi voidaan katsoa sen verran suureksi, että kyseessä on työstä johtuva olosuhde. Vakuutuslaitoksen päätös kumottiin ja tapaturma määrättiin korvattavaksi.

TL 2321/97

Yhdistelmäajoneuvon kuljettajalta oli kesken ajon pudonnut tupakantumppi auton lattialle ja hän oli kumartunut nostamaan sitä ajon aikana. Muutaman sekunnin aikana auto oli ajautunut pientareelle ja päätynyt metsään. Kuljettaja oli vahingoittunut.

Kuljettajan katsottiin tehneen normaalia työtään eikä työn katsottu keskeytyneen. Tapaturma oli siis sattunut työssä ja siitä oli oikeus tapaturmavakuutuslain mukaisiin korvauksiin.

TL 3898/95

Koneapulainen oli työssä olleen tauon aikana luvatta mennyt kokeilemaan trukkia. Trukki oli kaatunut ja apulainen oli vahingoittunut. Vahinko oli tapahtunut työpaikalla ja työnantajan trukilla ajettaessa, mutta trukilla ajo ei kuulunut apulaisen työtehtäviin, vaan oli kiellettyä.

Apulaisen ei katsottu olleen täyttämässä työnantajan antamaa tehtävää eikä tapaturmaa katsottu tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavaksi.

TL 1278/95

Markkinointipäälliköllä oli ollut kotonaan vieraina potentiaalinen yhteistyöyrityksen edustaja puolisoineen ja hän oli aamuyöllä vieraiden lähdettyä mennyt sammuttamaan parvekkeelta kynttilöitä. Hän oli tuolloin liukastunut ja pudonnut parvekkeelta lyöden kasvonsa asfalttiin. Tapaturmailmoituksen mukaan yrityksessä ei ollut säännöllistä työaikaa.

Korvaus evättiin, koska tapaturma ei ollut sattunut työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa. Tapaturma oli sattunut markkinointipäällikön kotona aamuyöllä. Se ei ollut sattunut minkään hänen työtehtävänsä yhteydessä. Vahinkoa oli pidettävä vapaa-ajan vahinkona. Vapaa-ajan vakuutusta vahingoittuneella ei ollut.

TL 913/95

Työntekijän perhe asui pysyvästi toisella paikkakunnalla noin 300 kilometrin päässä työskentelypaikkakunnalta. Työntekijällä oli vakituinen työpaikka ja hän kävi viikonloppuisin perheensä luona käyttäen näihin matkoihin junaa. Koska maanantai-aamuisin hän ei olisi ehtinyt ensimmäiselläkään junalla ajoissa töihin, hän tuli yleensä sunnuntai-iltaisin työskentelypaikkakunnalleen. Eräällä tällaisella matkalla hän kaatui ja loukkaantui.

Tapaturmalautakunnan mukaan työmatkana oli pidettävä myös vakituista, viikoittaista matkaa muun perheen luota työskentelypaikkakunnalle. Työntekijän työmatkan katsottiin muodostuvan kahdesta eri osasta eli matkasta työskentelypaikkakunnalle ja matkasta työskentelypaikkakunnan asunnosta työhön.

Tapaturma katsottiin tapaturmavakuutuslain mukaan korvattavaksi.

TL 4993/94

Työntekijä oli ollut ns. keikkatyössä noin 300 kilometrin päässä vakituiselta asuinpaikkakunnaltaan. Työsuhde oli päättynyt perjantaina. Maanantaina työntekijä oli lähtenyt työskentelypaikkakunnaltaan vakituiselle asuinpaikkakunnalleen ja joutunut kolariin tuolla matkalla.

Työntekijä ei ollut oikeutettu tapaturmavakuutuslain mukaisiin korvauksiin. Työnteon ja kotimatkan ajallisen yhteyden katsottiin olleen liian pitkä eikä liikenneonnettomuuden katsottu tapahtuneen työmatkalla.

TL 2371/93

Työntekijä oli tapaturmaisesti vahingoittunut osallistuessaan varhaiskuntoutuskurssille. Vahingoittumisen katsottiin sattuneen työstä johtuvissa olosuhteissa.

TL 3562/92

Toimistopäällikkö oli osallistunut työterveyshuollon ja eläkevakuuttajan yhdessä järjestämälle varhaiskuntoutuskurssille. Kuntoutukseen osallistujille maksettiin täysi palkka kuntoutuksen ajalta ja se tapahtui työajalla. Kuntoutuksen tarkoituksena oli henkilöstön työkyvyn edistäminen.

Kuntoutukseen kuuluneen voimistelun yhteydessä oli akillesjänteestä kuulunut paukahdus ja tämän jälkeen alueella tuntunut voimakasta kipua. Myöhemmin lääkärintutkimuksissa todettiin akillesjänteen osittainen repeämä, minkä johdosta suoritettiin leikkaus.

Vakuutuslaitos eväsi korvauksen, koska tapahtuma ei ollut sattunut työssä eikä työstä johtuvissa olosuhteissa eikä se myöskään ollut tapaturman aiheuttama.

Tapaturmalautakunta katsoi, että kyseessä oli työstä johtuvissa olosuhteissa sattunut tapaturma, mutta hylkäsi valituksen lääketieteellisin perustein.

TL 3291/92

Työntekijä oli tapaturmaisesti vahingoittunut osallistuessaan varhaiskuntoutuskurssille. Vahingoittumisen katsottiin sattuneen työstä johtuvissa olosuhteissa.

VakO 11308/99

Työntekijä oli työaikana työpaikan kuntosalilla vahingoittunut polveensa. Työpaikan henkilöstöllä oli oikeus käyttää yksi tunti viikossa työajastaan ohjattuun liikuntaan.

Työntekijä ei ollut oikeutettu tapaturmavakuutuslain mukaisiin korvauksiin, koska kerrottu tapaturma ei ollut sattunut työssä eikä työstä johtuvissa olosuhteissa.

VakO 4328/99

Lentokentän ravintoloiden lounge-virkailijana toiminut nainen oli työpaikan ravintolassa syödessään salaattia puraissut jotain kovaa. Hampaassa oli tuntunut särkyä ja se oli myöhemmin katkennut yllättäen ilman ulkoista syytä. Kyseinen ravintola oli työpaikan henkilökunnan ainoa ruokailupaikka, jossa nainen oli työaikana syömässä henkilökunnalle tarkoitettua ruokaa.

Vakuutuslaitos eväsi korvauksen, koska tapaturma ei ollut aiheutunut työstä eikä työstä johtuvista olosuhteista, vaan naisen nauttiessa ruokailutauolla itse kustantamaansa ruokaa.

Vakuutuslaitoksen päätös kumottiin. Tapaturmalautakunnan ja vakuutusoikeuden mukaan kyseessä oli työstä johtuvissa olosuhteissa sattunut lain mukaan korvattava työtapaturma.

VakO 2887/99

Lastentarhanopettaja oli tapaturman sattuessa ollut kotonaan suunnittelemassa ha harjoittelemassa ohjelmaa seuraavan työpäivän liikuntatuokiota varten.

Tapaturman ei katsottu sattuneen lastentarhanopettajan työssä vaan vapaa-aikana.

VakO 6236/98

Työntekijä oli virkamatkaan kuuluvalla junamatkalla syönyt sämpylöitä, jolloin hänen ylähampaansa oli murtunut hänen puraistuaan sämpylää, jossa oli kivi.

Tapaturman katsottiin sattuneen työstä johtuvissa olosuhteissa ja sen johdosta oli oikeus tapaturmavakuutuslain mukaisiin korvauksiin.

VakO 4764/98

Työntekijälle oli maksettu tapaturmavakuutuslain mukaisia korvauksia työmatkalla sattuneen tapaturman johdosta. Myöhemmin toimitetusta lisäselvityksestä ja puhelinkeskustelusta työnantajan kanssa oli käynyt ilmi, että vahinko oli sattunut työntekijän ollessa menossa töistä kampaajalle eikä työntekijä ollut normaalilla työmatkareitillään.

Tapaturman ei katsottu sattuneen välittömällä matkalla työpaikalta asunnolle eikä sitä ollut pidettävä tapaturmavakuutuslain mukaisena työtapaturmana.

VakO 1656/98

Työntekijä oli selvityksensä mukaan vahingoittunut ollessaan matkalla työstä asunnolle. Hän oli poikennut työmatkallaan katsomassa äitiä, joka asuu samassa talossa kuin hän itse. Selvityksen mukaan hän oli äitinsä asunnon olohuoneessa kaatunut mattoon.

Työntekijän ei katsottu tapaturman sattuessa olleen enää välittömällä työmatkallaan, vaan hänen työmatkansa oli keskeytynyt. Tapaturmaa ei korvattu työtapaturmana.

VakO 903/98

Toimittaja oli työnantajansa lähettämänä ollut lehdistölle järjestetyllä risteilymatkalla Tallinnassa. Matkan ajalta oli maksettu normaali palkka ja asianmukaiset päivärahat. Tullessaan aamulla suihkusta toimittaja oli arvioinut kynnyksen korkeuden väärin ja kompastunut vahingoittuen polveensa.

Vakuutuslaitos eväsi korvauksen, koska tapaturma ei ollut sattunut työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa vaan tavanomaiseen elämään liittyvissä aamutoimissa.

Tapaturmalautakunta kumosi vakuutuslaitoksen päätöksen ja määräsi vakuutuslaitoksen suorittamaan toimittajalle lainmukaisen korvauksen tapaturman johdosta. Vakuutusosoikeus kumosi tapaturmalautakunnan päätöksen ja jätti asian vakuutuslaitoksen päätöksen varaan.

VakO 523/98

Työntekijä oli ollut työaikaan kuuluvalla ruokatunnilla hoitamassa kiireellisiä pankkiasioitaan. Hänen poistuttuaan pankista, hän oli kompastunut pankin kivisillä ulkoportailta, jolloin nilkka oli vääntynyt. Työntekijä oli palannut työpaikalleen, mutta oli nilkan kivun ja turvotuksen vuoksi joutunut lähtemään terveyskeskukseen lääkärin vastaanotolle.

Työntekijä ei ollut oikeutettu tapaturmavakuutuslain mukaisiin korvauksiin. Vaikka tapaturma oli kohdannut työntekijää työaikana, ei sen katsottu tapahtuneen työstä johtuvissa olosuhteissa.

VakO 316/97

A. oli osallistuessaan työnantajansa järjestämään koulutustilaisuuteen hiihtokeskuksessa pudonnut aamulla majoitukseen käytetyn mökin nukkumaparven portailta ja vahingoittunut. Mökkiin majoittumisen vaihtoehtona olisi ollut yöpyminen kotona, mikä ei olisi ollut käytännössä mahdollista.

Vakuutusosoikeus katsoi, että mainittu vahingoittuminen oli tapahtunut työstä johtuvissa olosuhteissa kun otetaan huomioon majoitustilojen poikkeuksellisuus ja tapaturmavaaran lisääntyminen sen johdosta.

VakO 4022/96

Lentäjä oli työmatkalla Moskovassa valmistautuessaan päivän lennolle liukastunut hotellin kylpyhuoneessa. Lentäjä oli ilmoituksensa mukaan aloittanut työnteen jo hotellihuoneessa olemalla puhelimitse yhteydessä navigaattoriin.

Tapaturman ei katsottu sattuneen työstä johtuvissa olosuhteissa vaan normaalien aamutoimien yhteydessä.

VakO 12680/95

Tapaturma oli sattunut työvuoron aikana työpaikalla ja käytettäessä työnantajan luvalla tämän konetta. Vahingoittunut ei tuolloin ollut työnjohton määräämissä tehtävissä, mikä oli asianmukaisesti ilmoitettu korvaushakemuksessa.

Asiassa ei ollut tullut riittävästi selvitetynsi oliko vahingoittunut työkonetta käyttäessään valmistelemassa työkalupakkia vai oman veneensä osaa. Tälle seikalle ei kuitenkaan ollut annettava ratkaisevaa merkitystä asiassa, vaan tapaturma katsottiin sattuneen työstä johtuvissa olosuhteissa.

VakO 11559/95

A oli työnantajansa ikääntyneille työntekijöilleen työaikana järjestämällä kuntoliikuntatunnilla työpaikalla sijaitsevassa voimistelusalissa venähdyttänyt polvensa. Liikuntatunnille ei ollut ketään erikseen määrätty, mutta sekä työnantaja että työterveyshuolto suosittivat osallistumista.

Mainitun vahingoittumisen ei katsottu tapahtuneen työstä johtuvissa olosuhteissa.

VakO 10884/95

Toimistovirkailija oli osallistunut työaikana, työpaikan liikuntasalissa työnantajan luvalla kerran viikossa tapahtuvaan tunnin kestävään ohjattuun kuntoliikuntaan ja vahingoittanut olkapäänsä.

Kun kyseiseen liikuntaan osallistumisen ei voitu katsoa liittyvän henkilön tehtäviin toimistovirkailijana, ei vahingoittumisen katsottu tapahtuneen työssä eikä työstä johtuvissa olosuhteissa.

VakO 9088/95

Automyyjän koulutusmatka oli alkanut Turusta ja jatkunut Helsingistä laivalla Tallinnaan. Koulutusohjelman mukaan laivalla oli klo 19.15 alkanut kokous, jonka jälkeen poliisikuulustelupöytäkirjojen mukaan oli siirrytty saunaosastolle. Myöhemmin illalla automyyjä oli lähtenyt muiden ko. matkalle osallistuneiden kanssa katsomaan show'ta laivan ravintolaan. Ravintolasta poistuttuaan hän oli horjahtanut laivan portaissa ja pudonnut lyöden päänsä, minkä seurauksena hän oli sittemmin kuollut. Laivan terveydenhoitaja oli mitannut automyyjän uloshengitysilman alkoholipitoisuudeksi 2,71 promillea.

VakO katsoi, että tapaturma oli sattunut illanvieton yhteydessä eikä työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa.

VakO 7098/95

Toimistovirkailija oli vahingoittunut työpäivän päätyttyä matkalla noutamaan työterveysasemalta työpaikaltaan tehtyä videota, jota hän tarvitsi mennäkseen niska-hartiavaivojen vuoksi Kansaneläkelaitoksen kustantamaan kuntoutukseen.

Mainitun videon katsottiin liittyvän toimistovirkailijan työolosuhteisiin ja työterveydenhuoltoon siinä määrin, että kysymyksessä oli työstä johtuvissa olosuhteissa sattunut tapaturma.

VakO 3250/95

Työntekijän työmatka oli yli neljän vuoden ajan säännöllisesti iltavuoroon lähtiessä alkanut hänen vaimonsa liikkeestä, johon hän oli mennyt myös aina aamuvuorosta tullessaan. Työntekijän koti sijaitsi noin puolimatkaissa työpaikan ja vaimon liikkeen välissä. Työntekijä oli aamuvuorosta vaimonsa liikkeeseen mennessään ja jo ajettuaan kotinsa ohi joutunut polkupyöräonnettomuuteen.

Tapaturman ei katsottu sattuneen tapaturmavakuutuslaissa tarkoitettulla matkalla työstä asunnolle.

VakO 3004/95

Työntekijä oli kesken työpäivän lähtenyt työterveysasemalle verenpaineen määraaikaistarkastukseen aikomuksenaan tarkastuksen jälkeen palata takaisin töihin. Matkalla työterveysasemalle hän oli vahingoittunut tapaturmaisesti.

Koska lääkäriissäkäynnin syynä ei ollut työssä saadun vamman tai työperäisen sairauden hoito eikä myöskään äkillinen sairaus, ei kyseisen tapaturman katsottu kohdanneen työntekijää työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa. Työntekijä ei ollut oikeutettu tapaturmavakuutuslain mukaisiin korvauksiin.

VakO 1119/95

Henkilö oli viikoittaisella omalla autolla suoritetulla noin kolme tuntia kestäväällä työmatkalla poikennut matkareitin varrella olevalle huoltamolle kahvitaulle. Kahviossa sattuneen hampaan vioittumisen katsottiin tapahtuneen työstä johtuvissa olosuhteissa.

VakO 10742/93

Työntekijä oli työpaikallaan kahvitaulla noussut kahvipöydästä kääntyen ja tällöin polvesta oli kuulunut terävä napsahdus ja siinä oli tuntunut viiltävää kipua.

Vahingoittumisen katsottiin kohdanneen työntekijää työstä johtuvissa olosuhteissa, mutta korvaus evättiin lääketieteellisin perustein.

VakO 1589/93

Matkailuyrittäjä, jolla oli tapaturmavakuutuslain 57 §:n 1 ja 2 momentin mukainen yrittäjien tapaturmavakuutus, oli ollut Virossa markkinoimassa yritystään. Palatessaan virolaisen liikekumppaninsa kanssa Saarenmaalta Tallinnaan he olivat pysähtyneet ottamaan liikekumppanin tuttavvan pellolta lantaa liikekumppanin pihalle tuotavaksi. Tällöin matkailuyrittäjä oli jäänyt liikekumppanin peruuttaman auton alle.

Tapaturman ei katsottu sattuneen työssä eikä työstä johtuvissa olosuhteissa.

VakO 550/93

Työntekijä, joka oli saanut lähetteen silmälääkärin vastaanotolle työpaikkalääkäriltään, oli aamupäivällä ennen työhön menoaan käynyt silmälääkärin jälkitarkastuksessa. Matkalla sieltä työpaikalle työntekijä oli tapaturmaisesti vahingoittunut. Tapaturman ei katsottu sattuneen työstä johtuvissa olosuhteissa.

KKO:2000:93

A oli osallistunut työnantajansa asiakkailleen laivalla järjestämään koulutusristeilyyn toimien yhtenä isäntänä. A oli loukkaantunut tapaturmaisesti yöllä sen jälkeen, kun risteilyn ennalta ilmoitetun ohjelman mukaiset tilaisuudet olivat päättyneet.

Tapaturman katsottiin sattuneen A:n vapaa-aikana eikä työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa.

KKO:2000:92

Tullilaitoksen palveluksessa toimiva tullivartija oli osallistunut tullilaitoksen kesämestaruuskilpailuihin. Osallistuminen oli katsottu virkamatkaksi, jolta oli maksettu päiväraha ja matkakorvaus. Tulivartija oli kilpailuihin kuuluneessa jalkapallo-ottelussa saanut tapaturmaisesti ruumiinvamman.

Kun tullivartija oli osallistunut kilpailuihin työnantajansa edustajana ja tällöin jalkapallo-otteluun osallistuessaan suorittanut työnantajansa hyväksymää tehtävää, katsottiin tapaturman sattuneen työstä johtuvissa olosuhteissa.

KKO:1997:115

A, jonka yrityksellä oli tapaturmavakuutuslain mukainen yrittäjien tapaturmavakuutus, oli usean vuorokauden kestäneellä työmatkallaan Tallinnassa mennyt myöhään illalla saman päivän työtehtäviensä jo päätyttyä ruokailemaan asuinpaikkanaan käyttämänsä hotellin ravintolaan. Siellä A oli huumattu tajuttomaksi.

A:n tahallinen myrkyttäminen oli tapahtunut hänen vapaa-aikanaan eikä vakuutusehtojen mukaisissa tapaturmavakuutuslain 4 ½:n 1 momentissa tarkoitetuissa työstä johtuvissa olosuhteissa. Myrkytystä ei korvattu työtapaturmana.

KKO:1995:200

Työntekijä oli ollut 12 minuutin pituisen kahvitauon aikana käymässä työpaikaltaan rakennustyömaalta autolla noin 1,5 kilometrin päässä sijaitsevassa kahvilassa. Tällä matkalla hänen peukalonsa oli jäänyt auton oven väliin ja vahingoittunut. Työntekijät saattoivat nauttia työpaikan sosiaalitalassa omia eväitään, mutta työpaikalle ei ollut järjestetty muuta mahdollisuutta saada ruokaa tai kahvia.

Ei ollut näytetty olleen työnantajan hyväksymänä tapana käydä kahvitaukojen aikana kyseisessä kahvilassa, joka sijaitti niin etäällä työpaikalta, että siellä käydessä ilmeisesti joutui selvästi ylittämään työntekijöille kuuluneen kahvitauon aikaa. Vahingoittumisen ei katsottu sattuneen työstä johtuvissa olosuhteissa.

KKO:1995:138

Työntekijä oli liukastunut työpaikkaansa kuuluvalla jäisellä pysäköinti- ja lastausalueella vahingoittuen akillesjänteen seutuun. Työntekijä oli ollut työaikana matkalla työpaikkalääkärin vastaanotolle lääkereseptin uusimista varten. Lääkärisäkäynti oli tapahtunut työnjohdon luvalla.

Kun työntekijä ei ollut kyseisellä työpaikka-alueella työnsä vuoksi ja koska lääkärisäkäynnin syynä ei ollut työssä saadun vamman tai työperäisen sairauden hoito, tapaturman ei katsottu sattuneen työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa.

KKO:1992:6

Työntekijä oli ollut menossa työtauolla ikkunasta 1-1,5 metriä alempana olevalle kattotasanteelle, jolloin työntekijän nilkka oli nyrjähtänyt. Työntekijä ei ollut saanut tauon aikana esteettömästi poistua työpaikaltaan ja työntekijät olivat työnantajan tietien aurinkoisina kevät- ja kesäpäivinä yleisesti viettäneet työtauonsa elpymiseen ja eväiden syömiseen ko. tasanteella, johon työtilasta pääsi vain ikkunan kautta.

Nyrjähtämisen katsottiin sattuneen työstä johtuneissa olosuhteissa.